

Kunst maakt ons bewust van wie wij zijn, wat we doen en waar we staan. Met hun kijk op onze werkelijkheid voegen kunstenaars een andere dimensie toe. Onze wereld wordt daardoor rijker, breder en krijgt dus extra ruimte. Ze laten zien wat er nog meer is. Zo worden we gedwongen om na te denken over wat kan – en misschien ook wel moet.

Precies in die extra ruimte geven wij als gebiedsontwikkelaar onze opgaves zo vorm dat er een nieuwe werkelijkheid ontstaat die recht doet aan de verbeelding. Met groot respect voor wat er is en de omgeving, maar ook met de drang om andere werelden te ontdekken en daardoor onvermoede kwaliteit toe te kunnen voegen. Ergens komen waar we nog niet geweest zijn. En zo iets extra's te brengen dat de moeite waard is en ons allen ten goede komt. Nergens kan dat beter dan hier, in de oostflank van Nederland.

Zoals de IJssel het haar omringende land karakter verleent, zo geeft het landschap kleur en waarde aan de rivier en laat haar in al haar waarachtigheid schitteren. Deze krachtige manifestatie van verbinding prikkelt en daagt uit om anders naar het leven te kijken en laat ons andere mogelijkheden zien. Het maakt de IJsselvallei tot een uniek cultuurlandschap met ongekende schoonheid en kracht. Wij voelen ons hiermee verbonden en putten hier onze inspiratie uit – dat wensen wij iedere bezoeker ook toe.

Kijk je ogen uit, raak onder de indruk, laat je inspireren en genieten mag. Meer hoef je niet te doen.

Frans Holleman
Regiodirecteur Noord-Oost & Midden BPD

100 km route, 4 fiets- en 9 wandel-etappes

Kies uit de vele etappes van de IJsselbiënnale, variërend van een fiets- of wandelroute van enkele uren tot een meerdaagse tocht waarin je alles ziet. De routes sluiten aan op bestaande wandel- en fietsroutes zoals het Hanzestedenpad.

De fiets- en wandeletappes van de IJsselbiënnale 2017 kunnen afzonderlijk of gecombineerd gewandeld of gefietst worden. Je kunt alle kunstwerken ook per auto bereiken, je moet in dat geval soms wel het laatste stuk wandelen. De IJsselbiënnale-route is niet volledig bewegwijzerd. Volg de fietsknooppunten (aangegeven op de kaart en met bordjes onderweg). Daar waar de IJsselbiënnale-route hiervan afwijkt, vind je speciale routemarkering, aangebracht op palen.

Fiets Veer Wandel

Tickets

Tickets voor de IJsselbiënnale koop je via de website of bij de startpunten langs de route. Met het ticket heb je onbeperkt toegang tot alle kunstwerken én krijg je korting op toegang tot enkele deelnemende musea en verschillende horecapunten onderweg. Bij de tickets is een routekaart inbegrepen. Je ticket blijft gedurende de hele periode geldig.

Ticketprijs (incl. gratis routekaart):
€ 8,50/persoon

Kinderen onder de 12 jaar:
gratis

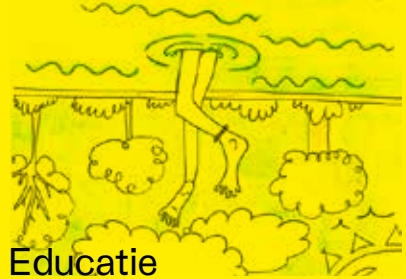
Let op: de Museumkaart is niet geldig!

Startpunten

DOESBURG / ZUTPHEN
WILP / DEVENTER / OLST
WIJHE / HATTEM / ZWOLLE

De verschillende etappes kun je starten vanuit de startpunten die zijn aangegeven aan het begin van de etappe hoofdstukken in deze reisgids. Je vindt deze ook op de losse routekaart. Reis je per trein of auto? Op de kaart vind je de NS-stations en parkeerplaatsen.

Voor de 100% beleving van een aantal kunstwerken is het nodig een app te downloaden. Dat kan via ijsselbiennale.nl/zo-werkt-het

Educatie

Gedurende de IJsselbiënnale worden kinderen uitgenodigd om via kunst na te denken over klimaatveranderingen en de invloed daarvan op de IJsselvallei. Naast de workshops en expedities waaraan zij kunnen deelnemen is er ook per route een kijkwijzer ontwikkeld. Deze kijkwijzers helpen kinderen bij het kijken naar de kunstwerken van de buitententoonstelling. Zij kunnen met deze kijkwijzers zelf aan de slag door vragen in te vullen en tekenopdrachten te doen. Download de kijkwijzer van de website of haal hem geprint op bij één van de informatiepunten.

IJsselbiënnale REBUS

Speciaal voor kinderen van 5 t/m 12 jaar is er een IJsselbiënnale-rebus! Per route kan er een woord gevormd worden. Door de rood omcirkelde letters op de informatiebordjes bij de kunstwerken van de IJsselbiënnale te verzamelen, kunnen kinderen de rebus oplossen. Noteer de letters aan het eind van deze reisgids (p. 133) en vorm de woorden.

Heb je het woord gevonden?

Ga dan naar een startpunt en ontvang een speciale button! In totaal zijn er vier verschillende buttons te verzamelen. Heb je alle rebussen opgelost, dan ontvang je nog een extra vijfde button. Deze laatste maakt de verzameling compleet.

Index

Voorwoord 01
Zo werkt het 02
Index 03
Over de IJsselbiënnale 04
Ode aan de IJssel 06
Etappe 1: Doesburg tot Zutphen 16
Etappe 2: Zutphen tot Deventer 48
Etappe 3: Deventer tot Wijhe 74
Etappe 4: Wijhe tot Zwolle 102
Sponsoren en partners 134

Deze zomer vindt de eerste editie van de IJsselbiënnale plaats. 26 kunstenaars uit binnen- en buitenland maken een kunstwerk langs de mooiste rivier van het land tussen Doesburg en Zwolle. De kunstwerken staan op bijzondere locaties in het landschap en in de historische Hanzesteden; in uiterwaarden en bij sluizen, steenfabrieken en landgoederen.

Samen met een rijk gevarieerd activiteitenprogramma wordt het een zomer vol cultuur!

Het klimaat verandert — de kunst meandert

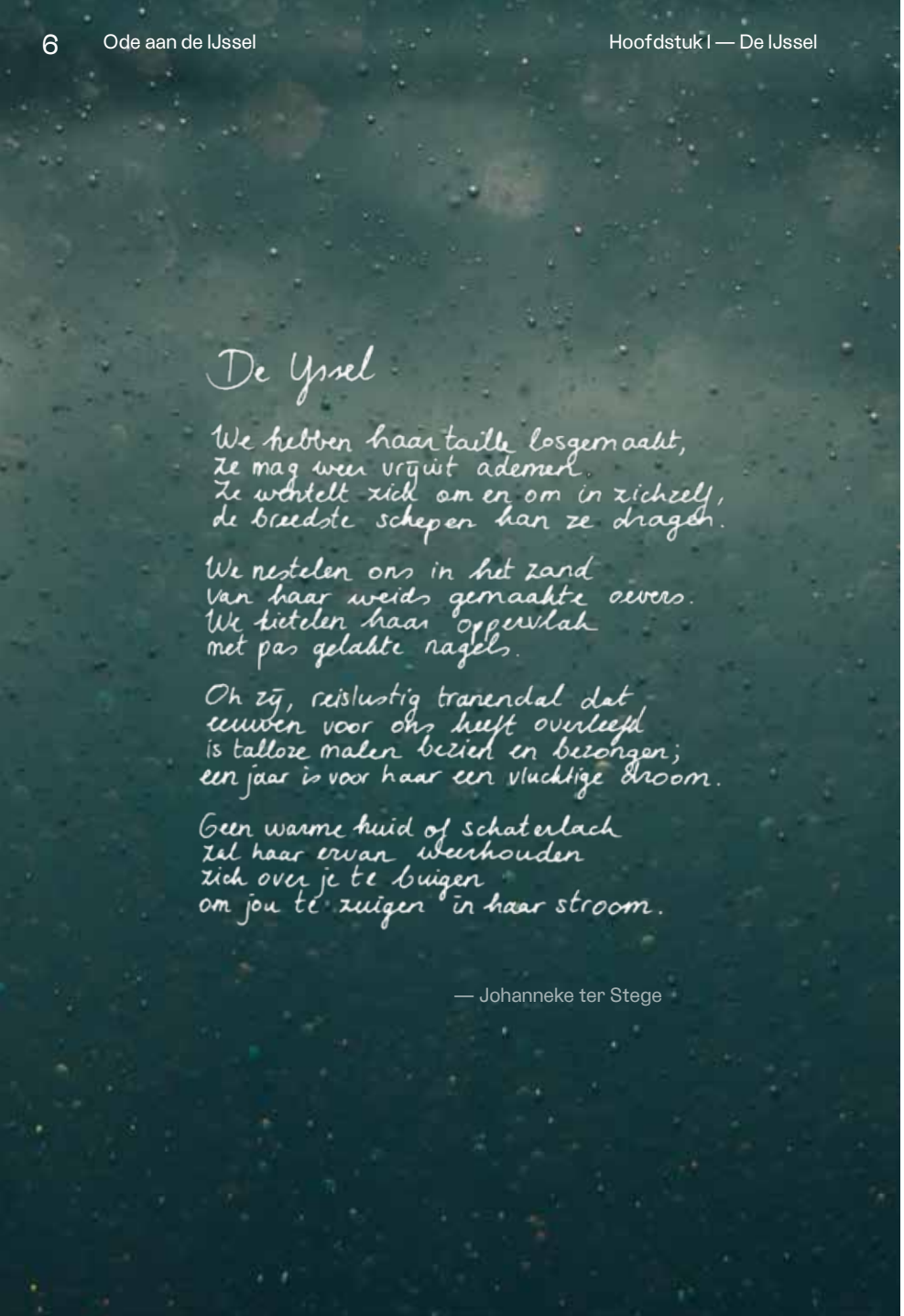
Voor kunstenaars is het Nederlandse rivierenlandschap een bron van inspiratie. Landschapskunst kent een lange traditie. De verhouding van kunstenaars tot de natuur, tot het landschap, is aan voortdurend wisselende omstandigheden onderhevig. De kunst verandert met het landschap mee.

Door klimaatverandering zijn in de rivierenloop van Nederland al tien jaar forse ingrepen gepleegd. Vanaf 2007 is het programma 'Ruimte voor de Rivier' uitgevoerd waarin het rivierenlandschap drastisch is aangepast. Dat gebeurt vanuit infrastructurele motieven als hoogwaterveiligheid en ruimtelijke kwaliteit. Het levert een nieuw beeld op van ons landschap en gaat soms ook ten koste van het bestaande beeld waar veel Nederlanders aan gehecht zijn.

De rivier ervaren we vooral als landschappelijk maar er is zoveel meer mee verbonden: industrie, economie, landbouw, veeteelt, visserij, transport, architectuur, scheepvaart, toerisme enzovoort. In beginsel is een rivier 'een natuurlijke waterloop' maar die is in Nederland op alle mogelijke manieren naar onze hand gezet, zelfs als we besluiten het water hier en daar de vrije hand te geven.

De vraag die de IJsselbiënnale stelt is hoe kunstenaars hierop reageren. Onderwerp van hun verbeelding is de IJsselvallei. Zesentwintig kunstenaars uit binnen- en buitenland kregen de uitnodiging om op speciale locaties een kunstwerk te maken. De relatie tussen de rivier als natuurlijk gegeven en als een door mensen beheerste waterweg in een klimatologisch veranderlijk tijdperk is het uitgangspunt voor de kunstenaars. Zij laten zien dat er tal van manieren zijn om je met veranderingen te verhouden, ook als je ze niet in de hand hebt. De resultaten variëren van poëtische droombeelden en utopische toekomstvisies tot nietsontziende doemscenario's. Bij een meanderende rivier als de IJssel weet je nooit precies wat je na de volgende bocht te wachten staat. Het perspectief verandert voortdurend. Ook de kunst meandert. Deze unieke manifestatie laat zien hoe kunstenaars onze veranderlijke verhouding met de IJssel verbeelden.

Alex de Vries,
voorjaar 2017

De IJssel

De Gelderse IJssel is de mooiste rivier van Nederland. De IJssel is een relatief smalle rivier, die vrij stromend haar weg vindt door een brede vallei. Tussen de ooit opgestuwde Veluwe en Sallandse Heuvelrug heeft de IJsselvallei een fraai kleinschalig en afwisselend karakter. De rivier stroomt voor het grootste deel door reeds eeuwen geleden ontgonnen zandlandschappen met afwisselend agrarisch cultuurlandschap, bosrijke landgoederenzones en natuurgebieden. Met dorpen, gelegen op de oeverwallen van de rivier en op de flanken van de stuwwallen. En natuurlijk de Hanzesteden, met hun markante historische rivierfronten. Ook de dynamiek van de scheepvaart voegt zich in een prachtig landschapsensemble. Doordat de IJssel vrij diep in het zandlandschap is ingesneden, is er een sterke eenheid van de buitendijkse uiterwaarden met het omringende binnendijkse landschap. De IJssel is daarmee heel anders dan de andere riviertakken van de Rijn: De Waal is de "brede werkrivier" en de Nederrijn is in sterke mate gekanaliseerd door de stuwen die aangelegd zijn om de afvoer over de drie rivieren te reguleren. De IJssel heeft het meest natuurlijke karakter van de drie.

De Rijn

Nederland is de delta van de Rijn en de Maas. De Rijn is de grootste van de twee. Vanaf de bron tot de grens van Duitsland is de Rijn één rivier, die wordt gevoed door veel zijrivieren. In Nederland verandert de rivier in een stelsel van Rijntakken. De eerste vertakking treedt op tien kilometer stroomafwaarts van de grens, bij de Pannerdensche Kop, als de Rijn zich splitst in het Pannerdensch Kanaal en de Waal. De tweede vertakking is tien kilometer verder stroomafwaarts, bij de IJsselkop, als het Pannerdensch Kanaal zich splitst in de Nederrijn en de IJssel.

In de voorlaatste ijstijd (Saalien) schoof een enorme gletsjer het toenmalige Rijndal in en drukte aan de zijkanten twee stuwwallen omhoog: de Veluwe en de Sallandse Heuvelrug. De IJsselvallei is tussen de twee stuwwallen ontstaan sinds het smelten van de gletsjer. In het daarna volgende warmere tijdvak – tussen globaal 115.000 en 130.000 jaar geleden – stroomde de Rijn door de IJsselvallei. Later, omstreeks 50.000 jaar geleden, boog de Rijn westwaarts af, om tussen Montferland en Veluwezoom richting Betuwe te stromen. Nog weer later vond de Rijn een nog zuidelijker verbinding met West-Nederland. Dat is het huidige rivierdal door de Gelderse Poort.

Na het ontstaan van de westwaarts stromende Rijn bleven er slechts kleine riviertjes over in de verlaten brede en vlakke vallei tussen de stuwwallen. Deze riviertjes voerden grote hoeveelheden water en sediment af vanaf de stuwwallen. Hierdoor werd het maaiveld van de vallei opgehoogd. Aan het eind van de laatste ijstijd werd dit gebied nog verder verhoogd doordat harde westenwinden zand verplaatsten, dat als zandruggen werd afgezet in de vallei. Tussen Zutphen en Deventer ontstond een waterscheiding in de vallei. De Oude IJssel en de Berkel stroomden zuidwaarts naar de Rijn. In het noordelijke deel van de vallei bleef ook een afwatering actief, gevoed door kleine beken zoals de Dortherbeek.

Ontstaan van de IJssel

Op zeker moment is er weer Rijnwater door de vallei gaan stromen. Dat moment is feitelijk het ontstaan van de huidige Gelderse IJssel. Dit gebeurde ergens tussen het einde van de Romeinse tijd (ca. 300 na Chr.) en de stichting van de eerste kerken in de steden Zutphen en Deventer (rond 800 na Chr.). Deventer was een snel opkomende Frankische handelsplaats met een haven langs de IJssel.

De rivier begon klei af te zetten en datering daarvan geeft een preciezere schatting van het ontstaan: rond 550 á 600 jaar na Chr. Daarna volgde een geleidelijke groeifase van de rivier, die omstreeks 900 á 1000 jaar na Chr. werd voltooid. Toen was een flink meanderende rivier ontstaan, die delen van de oude stadskernen van Doesburg en Zutphen heeft ondergraven, de Sint Salvatorkerk in Wichmond heeft verzwolgen, net als het dorp Luchere (ergens tussen Olst en Wijhe).

Oeverwallen en komgronden

Tot zo'n achthonderd jaar geleden hadden de rivieren in wat nu Nederland is, vrij spel. Bij hoogwater stroomde het water zo vanuit de rivierbedding het land in en voerde zand en slib mee. Als het water buiten het rivierbed kwam, nam de stroomsnelheid van het water af. Dicht bij het rivierbed werd het zwaardere zand afgezet en zo kwamen deze randen langs de rivier relatief hoog te liggen. Dat zijn de oeverwallen. Achter de oeverwallen lag het land veel lager. Het rivierwater stroomde daar met het nog zwevende slib in. Het water bleef in deze gebieden lange tijd stilstaan waardoor het slib kon uitzakken en er een kleiige bodem ontstond, komgronden genoemd.

Beteugelde rivieren

Al in de middeleeuwen probeerde de mens de grote rivieren te beteugelen. De bevolking nam sterk toe en de landbouw werd intensiever, ten koste van het bos. Men legde dijken aan om de dorpen en landbouwgebieden te beschermen. In de dertiende eeuw werd de Sallandse kant van de rivier bedijkt. De andere kant volgde iets later. Als het rivierwater door dijken wordt buitengesloten, dan moeten er vervolgens maatregelen genomen worden om het binnenwater uit de lagere gronden naar de rivier te krijgen. Deze gebieden ging men daarom ontwateren met nieuwe technieken (sluizen, windmolens en veel later gemalen). Door de boskap in het gehele stroomgebied van de Rijn ten behoeve van landbouwontginningen, werd de rivierafvoer veel grilliger. Dit leidde tot hogere pieken in de afvoer van het water. Dus moest men de dijken nog verder verhogen en verstevigen. In de loop van de tijd ging het niet meer alleen om de dijken, maar ook de aanleg van kribben, bochtafsnijdingen, kanalen en nieuw gegraven rivierdelen waren onderdeel van deze beteugeling van de rivieren. Door deze aaneenschakeling van effecten was de voortgaande versterking van de bedijking niet meer te stoppen. Met de bouw van dijken zijn de rivieren en de zee uit een groot deel van het land verbannen. En daarmee was ook hun rol in de vorming van het landschap uitgespeeld.

Splitsingspunten

Vanaf ca. 1600 probeerde men de verdeling van het water over de drie riviertakken te reguleren. In 1707 werd hiervoor het Pannerdensch Kanaal gegraven. Sindsdien ligt de waterverdeling vast en wordt het water over de drie riviertakken verdeeld in een vaste verhouding. Om de waterafvoer nog fijner te reguleren en zo een goede bevaarbaarheid van Nederrijn en IJssel te realiseren, is de Nederrijn tussen 1954 en 1971 gekanaliseerd. Met drie stuwen in de Nederrijn kan de afvoer naar

de IJssel worden verhoogd. Met de ingebruikname van de stuwen zijn ook bochten in de IJssel bij Doesburg (1954), Rheden (1968) en De Steeg (1969) afgesneden en is de rivierloop korter geworden. Gelukkig is het bij deze bochtafsnijdingen gebleven. Als bij hoogwater de stuwen volledig open staan, stromen de drie rivieren. Het water wordt dan verdeeld over Waal, Nederrijn en IJssel in een verhouding van 6:2:1.

Dijkverhogingen 1960 - 2000

Na de watersnoodramp van 1953 vond men dat ook de dijken langs de rivieren onvoldoende bescherming boden. De dijken moesten verhoogd worden en de hoogte werd gebaseerd op een maatgevende afvoer van de Rijn bij Lobith. De werkzaamheden werden veel trager uitgevoerd dan gepland, omdat het Rijk geen middelen beschikbaar stelde en de milieubeweging acties voerden tegen de werkwijze die het rivierenlandschap ernstig aantastte. Na overstromingen in Limburg in 1993 en de bijna-overstromingen in 1995 voelde iedereen die urgentie wel: de Deltawet Grote Rivieren werd ingevoerd waardoor de geplande projecten snel werden uitgevoerd.

Ruimte voor de Rivier

Overstromingsrisico's blijven altijd bestaan en waterveiligheid is niet absoluut te garanderen. Maar er worden wel maatregelen getroffen om de risico's te beperken. Zo is er de afgelopen tien jaar gewerkt aan 'Ruimte voor de Rivier'. Deze aanpak betekende een breuk met het beleid in het verleden: het accent is verschoven van verdere dijkverbetering naar rivierverruiming. Tientallen projecten zijn in het hele land uitgevoerd, zoals het verbreden van de uiterwaarden, verleggen van dijken, verdiepen van zowel uiterwaarden als zomerbeddingen, verlagen van zomerkades en kribben, graven van nevengeulen, ontpolderen van gebieden, verwijderen van obstakels zoals brugpijlers en gebouwen in de uiterwaarden, en - als het niet anders kan - ook het verbeteren en/of verhogen van dijken. Het verbeteren van ruimtelijke kwaliteit was in al deze projecten een belangrijk uitgangspunt. De IJsselbiënnale-route gaat door veel van deze IJsselprojecten.

De toekomst: Het Deltaprogramma

Rijkswaterstaat, de waterschappen en de provincies blijven samen werken om Nederland ook in de toekomst te beschermen tegen overstromingen, te zorgen voor beschikbaarheid van voldoende zoetwater en om de inrichting van onze delta klimaatbestendig te maken. Dit wordt aangepakt in het 'Deltaprogramma'.

Door klimaatverandering stijgt de zeespiegel en stroomt er meer water, met grotere piekafvoeren, door onze rivieren. Wij leven in een land waar we veel moeten doen op een beperkte ruimte: wonen, werken, recreëren. Klimaatverandering en het intensieve gebruik van de ruimte maken ons rivierengebied kwetsbaar. De kans op overstromingen neemt daarmee toe. Sinds 2015 worden er hogere veiligheidseisen gehanteerd, die rekening houden met de groei van de economie en de ontwikkeling van het aantal inwoners. In de loop van deze eeuw zullen de gevolgen van de klimaatverandering ook duidelijk zichtbaar worden. Het Deltaprogramma Rivieren wil voor duurzame bescherming zorgen in het rivierengebied. Er worden maatregelen genomen om de waterveiligheid tot 2050 te verbeteren. De waterbeheerders staan de komende jaren voor de grootste dijkversterkingsoperatie ooit. Meer dan 1100 km dijken en 256 sluizen en gemalen moeten tot 2028 aangepast worden, verspreid over bijna 300 projecten in het hele land: langs de kust, meren en de grote rivieren. Dat lukt alleen met een nieuwe kijk op de Nederlandse dijk en op dijkversterking. Het moet sneller, beter en efficiënter. Dit gebeurt in het Hoogwaterbeschermingsprogramma, een dijkversterkingsprogramma waar Nederland vele miljarden euro's voor uittrekt. Een kwestie van lange adem dus, waarin in elk jaar een betekenisvolle stap moet worden gezet.

Ook de IJssel staat gesteld voor nieuwe veiligheidsopgaven. Momenteel wordt er een voorkeursstrategie geactualiseerd, waarin de mogelijkheden op een rij worden gezet die in Overijssel en Gelderland voor de IJssel worden gezien.

De IJsselbiënnale

In het licht van al deze ontwikkelingen is er bij deze eerste editie van de IJsselbiënnale gekozen voor het thema klimaatverandering: een zeer actueel onderwerp, ook in de IJsselvallei. De kunstenaars zijn uitgedaagd om hun visie te tonen op de invloed van de klimaatverandering op ons rivierenlandschap.

Westelijke Achterhoek

Het vlakke grootschalige landschap van de Grote Beek ten noorden van Doesburg. De beek loost het water bij Bronkhorst op de IJssel via gemaal Grote Beek.

De oostelijke oever van de IJssel van Doesburg tot de monding van het Twentekanaal in Zutphen is pas in 1955 bedijkt. Het gebied lag hoog genoeg om het grootste deel van het jaar droog te blijven. Het gebied is vlak, met af en toe iets hogere zandgronden waarop de dorpen liggen. Bijvoorbeeld op de dekzandrug van Drempt-Hummelo en de zandkoppen met daarop Olburgen, Rha, Steenderen en Bronkhorst. In de winter echter overstroomde het gebied, waarbij het water naar Zutphen stroomde. Dit gaf uiteraard veel overlast, maar er deden zich nooit levensbedreigende situaties voor. Toen in de jaren twintig van de vorige eeuw nagedacht werd over het aanleggen van dijken waren de bewoners zeer terughoudend. De periodieke overstromingen zorgden immers ook voor sedimentatie van rivierklei en daarmee voor vruchtbaarheid van de grond. Na de zeer grote overstroming in 1926 werden de plannen weer actueel en is het gebied uiteindelijk bedijkt.

De beken in de Achterhoek lopen zuidoost-noordwest naar de IJssel. De beddingen van de beken in de streek van Waterschap Rijn en IJssel zijn ten dele kunstmatig. Zelfs veel kleine, natuurlijk lijkende beekjes zijn gegraven. Oorspronkelijk verzamelde het water zich na regenval in laagten tussen de dekzandruggen. Bij de ontginningen vanaf de elfde eeuw groeven mensen verbindingsgeulen tussen die laagten, zodat het water kon wegstromen. Zo ontstonden watergangen, die soms gingen meanderen en een echt beekkarakter hebben gekregen. Van andere beken, zoals de Grote Beek, is heel duidelijk zichtbaar dat ze gegraven zijn: het landschap is ook hier gevormd door de mens.

Veluwezoom

Tegenover Doesburg, dicht aan de westoever van de IJssel, ligt de hoge stuwwal van de Veluwe. Op minder dan twee kilometer van de IJssel achter Dieren ligt het maaiveld al veertig meter hoger. Stroomafwaarts van Dieren verbreedt de IJsselvallei zich snel tot een breedte van circa tien kilometer ter hoogte van Zutphen. Vanaf de Veluwe stromen beken naar de IJssel, van zuidwest naar noordoost: zoals de Soerense Beek, de Eerbeekse Beek en de Loenense Beek. Dit zijn sprengbeken, beken die zijn vergraven, zodat met watermolens energie kon worden opgewekt. Ze komen voor langs de gehele Oost Veluwe. Waterschap Vallei en Veluwe besteedt veel aandacht aan het beheer van de sprengbeken, vanwege hun grote ecologische en cultuurhistorische waarde. Het waterschap ontwikkelde samen met waterbedrijf Vitens een bijzonder project, met als doel schoon water vanaf de mondingen van de beken weer terug te pompen naar de brongebieden, ter bestrijding van verdroging.

Van de helling van de stuwwal stromen de beken en sprengen naar de IJssel. Het Apeldoorns Kanaal loopt van Dieren via Eerbeek naar het noorden. In de verte ligt Zutphen aan de rivier.

Vanaf de rivier gerekend loopt een aantal landschapszones parallel aan de rivier: achtereenvolgens het oeverwallandschap, het kampenlandschap en het broekontginningslandschap. In het kampenlandschap achter Brummen zijn in de negentiende eeuw veel bossen aangelegd. Aan de voet van de stuwwal dragen veel gebiedjes namen met daarin de begrippen 'hooiland' en 'broek'. Dit duidt op van oorsprong natte gebieden. Dat hangt samen met de ligging van gestuwde grondlagen van de Veluwe, die maakten dat hier water vanuit de hoge stuwwal aan de oppervlakte kwam. 'Broek' betekent moerassig gebied. Broeklanden waren daarom voor de landbouw slecht bruikbaar. Door betere afwatering konden de gronden in de negentiende eeuw ontgonnen worden. Ze werden gebruikt als hooilanden.

Weteringenlandschap Salland

Salland bestaat uit dekzandlandschap en jong ontginningslandschap. In de laatste ijstijd is een reliëfrijk golvend landschap ontstaan, met zandruggen met tussenliggende laagten en rivierduinen. Deze zandruggen lopen van west naar oost en waren zeer geschikt voor bewoning. Vanaf de vroegste tijden woonden er mensen op de flanken van de stuwwallen en op de zandruggen. Vanaf ongeveer het jaar 800 werden akkercomplexen op de hoogste delen van de zandruggen aangelegd en graslanden op de laagste en natste gronden. Deze graslanden werden als weiland gebruikt en de natste delen als hooiland. De bemesting van de akkers gebeurde door mest van schapen. Houtwallen en sloten dienden als perceelafscheiding. Uitgestrekte akkercomplexen heten 'es' of 'enk' (essenlandschap). Als de zandrug klein is, met een enkele boerderij, dan spreken we van 'kampen'. Essen en kampen liggen door elkaar heen. Zo heeft zich een landbouwsysteem met gemengd bedrijf ontwikkeld. Het wegenpatroon volgt de vormen in het landschap en is daardoor onregelmatig en slingerend. Zo is het kleinschalige en gevarieerde agrarisch cultuurlandschap ontstaan. Rondom de essen lagen de 'woeste gronden': natte en droge heidevelden. De woeste gronden besloegen meer dan vijftig procent van de provincie Overijssel. Deze waren noodzakelijk voor de schapen, voor de mestproductie. Toen er rond 1880 kunstmest beschikbaar kwam, konden deze 'woeste' gronden omgevormd worden tot jong ontginningslandschap, met rechte wegen en rechthoekige kavels.

In de twaalfde eeuw werden langs de IJssel dijken aangelegd om Salland tegen overstromingen te beschermen. Maar daarmee werd ook de afvoer van water naar de IJssel geblokkeerd. Om dat op te lossen zijn na de bedijking weteringen gegraven, die het water richting Zwolle afvoeren. Het waterbeheer in Salland is de verantwoordelijkheid van waterschap Drents-Overijsselse Delta.

Op een rivierduin langs de IJssel ligt Havezate De Haere in het kleinschalige dekzandlandschap. De Zandwetering op de voorgrond is één van de door de mens gegraven weteringen die naar Zwolle stromen.

Weteringenlandschap noordelijke Veluwerand

Het gebied tussen de noordelijke Veluwezoom en de IJssel werd voor landbouw ontgonnen door het water via gegraven weteringen naar het noorden bij Wapenveld af te voeren naar de IJssel. Aan de oostoever van de IJssel ligt Olst.

Tussen de oeverwallen langs de IJssel en de enkgronden langs de Veluwerand, van Terwolde tot Wapenveld, heeft de rivier laaggelegen komgronden met rivierklei afgezet. Al in de vroege Middeleeuwen waren de oeverwallen in de omgeving van Terwolde, Marle en de enkgronden bij Oene, Vaassen, Emst, Epe en Wapenveld ontgonnen. Het water werd via beekjes afgevoerd naar die lage komgronden, die in open verbinding stonden met de rivier. In 1328 heeft de Graaf van Gelre zijn domeinrechten op de komgronden verkocht aan ontginners. Hij stelde voor dat ontginningsgebied een lokale bestuurlijke eenheid in, met eigen rechtspraak: Nijbroek. Deze nieuwe ontginning Nijbroek werd ontwaterd door de nieuw gegraven Grote Wetering en Nijbroeksche Wetering. De omliggende oudere ontginningen wilden niet mee betalen aan deze nieuwe weteringen en moesten daarom hun waterafvoer buiten het Nijbroek omleggen, bijvoorbeeld via de Terwoldsche Wetering. Zo ontstond het Veluwse weteringenlandschap. Omstreeks 1300 was er een doorgaande rivierdijk in Salland en zocht het rivierwater vooral de ruimte aan de Veluwse kant. Dus moest men daar rond 1370 ook een dijk aanleggen ter bescherming. Als laatste kwam de dijk tussen Werven en Wapenveld tot stand, als gezamenlijk project van alle dorpen. De weteringen waterden af via drie sluizen in die dijk, die in de twintigste eeuw zijn vervangen door gemalen.

De weteringen zijn in de loop der tijden breder, dieper en rechter gemaakt en de schaal van het boerenbedrijf is tijdens ruilverkavelingen flink groter geworden. Maar in essentie ligt de structuur van het landschap sinds de middeleeuwen vast. Het jaar 1328 wordt gezien als de oprichting van waterschap Oost Veluwe, dat in 1997 vergroot werd tot waterschap Veluwe en in 2013 tot waterschap Vallei en Veluwe.

Etappe I: Doesburg tot Zutphen

De etappe van de IJsselbiënnale langs de IJssel van Doesburg naar Zutphen gaat door twee heel verschillende landschappen. Van Doesburg naar Bronkhorst gaat de route over de IJsseldijk, met binnendijks een vlak gebied van de Achterhoek, met grootschalige agrarische bedrijven. Tot de jaren vijftig kon de rivier hier rivierklei afzetten tijdens de veelvuldige overstromingen. Het gebied kenmerkt zich door de verre uitzichten.

Bij helder weer zijn de hoge heuvels van de Veluwe Zoom te zien. In dit vlakke land liggen Olburgen, Rha, Steenderen en Bronkhorst op iets hogere zandruggen. Het vlakke land wordt ontwaterd door de Grote Beek, die bij Gemaal Grote Beek loost op de IJssel. Het eerste deel gaat langs Het Zwarte Schaar, een grote meander van de IJssel. In 1954 is deze bocht afgesneden in verband met kanalisatie van de IJssel ten behoeve van de scheepvaart. Samen met de Fraterswaard is het een waardevol natuurgebied.

Het contrast met de Veluwezoom bij Brummen is groot. Dit deel van de IJsselvallei is kleinschalig, met veel bossen en doorsneden met de eeuwenoude watersructuren van de sprengen. Deze vergraven beeklopen stromen vanaf de flanken van de Veluwe in noordoostelijke richting naar de IJssel. Ze vormen belangrijke waterlijnen waarlangs zich in de afgelopen eeuwen landgoederen hebben gevestigd. Van Brummen naar Zutphen is er een heel ander zicht op de weidsheid van het landschap dankzij de ruimtelijke ingrepen van de dijkverlegging in Cortenoever, onderdeel van het programma Ruimte voor de Rivier.

Startpunten

Stadshotel Doesburg
Contre Escarpe 32
Doesburg
stadshoteldoesburg.nl

Openingstijden
Dagelijks geopend van
9.00 t/m 23.00 uur

Parkeren mogelijk

Bushalte aanwezig
(halte De Bleek, Doesburg)

Hampshire Hotel 's Gravenhof
`s Gravenhof 6
Zutphen
hotelsgravenhof.nl

Openingstijden
Dagelijks geopend van 7.00 t/m 23.00 uur

Parkeren mogelijk (betaald)

NS-station aanwezig
(station Zutphen)

Wandel- en fietsroutes in de omgeving

Achterommetjes met de fiets
(fietstocht door de Achterhoek aan de IJssel van 25 km), verkrijgbaar bij VVV-agentschap Bronkhorst

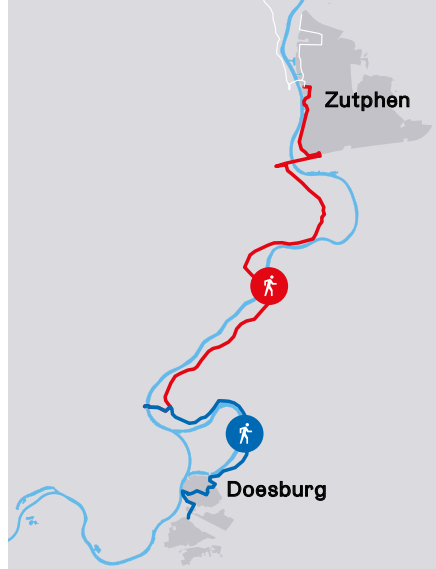
Achtkastelenroute Vorden
(fietstocht van 45 km), verkrijgbaar bij VVV-agentschap Bronckhorst

Zwerven langs de IJssel
(fietstocht van 50 km van Visit Brummen-Eerbeek), verkrijgbaar bij VVV Brummen

IJsselpad
(langeafstands-wandeltocht van Dolf Logemann over de gehele lengte langs de IJssel, te verdelen in verschillende etappes), verkrijgbaar via ijsselpad.nl

Stadswandeling door de Hanzestad Doesburg
verkrijgbaar bij VVV Doesburg

Hanzestad Doesburg

Legenda

Hoofdroute (wandel & fiets)

Wandelroute (indien afwijkend)

17 Fietsknooppunt

VVV's in de omgeving

VVV Doesburg
Gasthuisstraat 13, Doesburg

VVV-agentschap Bronckhorst (Kunstgemaal)
Veerweg 1, Bronckhorst

VVV Brummen (Primera XL)
Marktplein 13-14, Brummen

VVV-agentschap Dieren (Bruna)
Callunaplein 77, Dieren

VVV Zutphen
Houtmarkt 75, Zutphen

Fietsetappe I
Doesburg tot Zutphen
34 km

9 kunstwerken
A, B, C, D, Z, E, F, G en H

2 veerponten
Olburgen—Dieren
Bronkhorst—Brummen

Wandeletappe IA
Doesburg tot Dieren
12 km

Volledig verhard

6 kunstwerken
A, B, C, D, Z en E

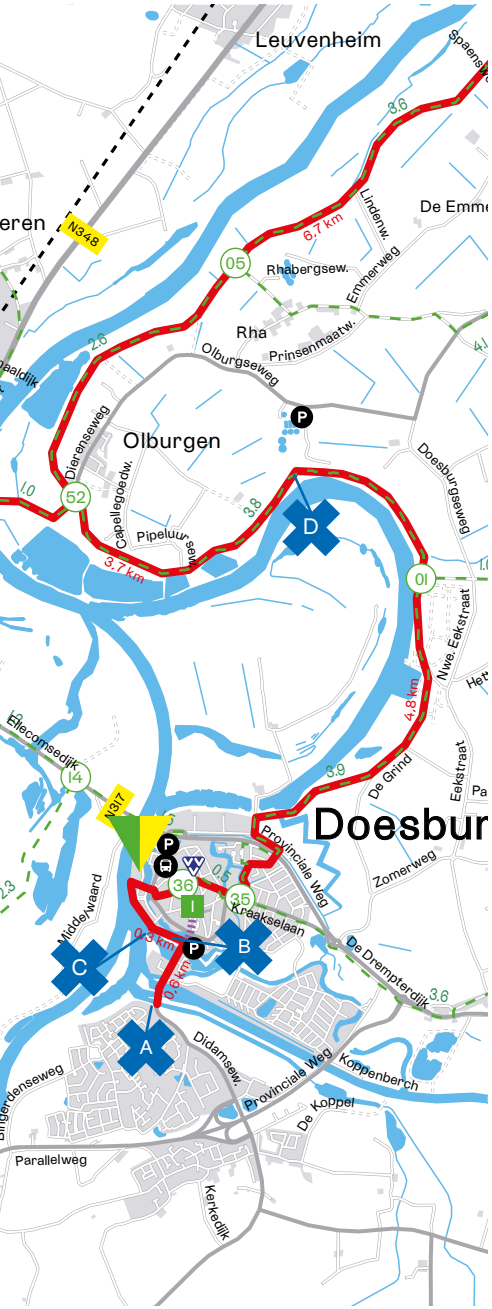
1 veerpont
Olburgen—Dieren

Wandeletappe IB
Dieren tot Zutphen
22 km

Volledig verhard

5 kunstwerken
E, Z, F, G en H

2 veerponten
Dieren—Olburgen
Bronkhorst—Brummen

Wandeletappe IA
Doesburg tot Dieren 12 km

Deze etappe start bij het informatiepunt in Stadshotel Doesburg 01.

Volg de IJsselbiënnale-bordjes.

De route loopt over de kade C en de Turfhaven 02 B van Doesburg naar de Barend Ubbinkweg.

De Barend Ubbinkweg vervolgen 03 naar knooppunt 37 A 04.

Vanaf knooppunt 37 gaat men terug over de Barend Ubbinkweg en door naar knooppunt 36 in het centrum van Doesburg 05.

Vanaf knooppunt 36 de route vervolgen naar knooppunt 35.

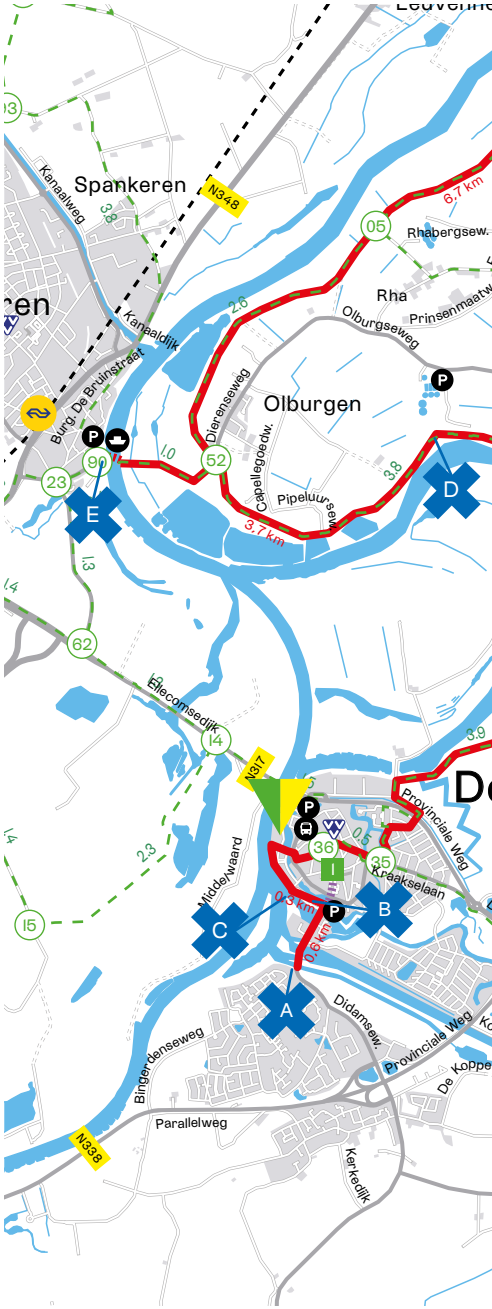
De borden blijven volgen Doesburg uit, richting knooppunt 01 bij camping Het Zwarte Schaar.

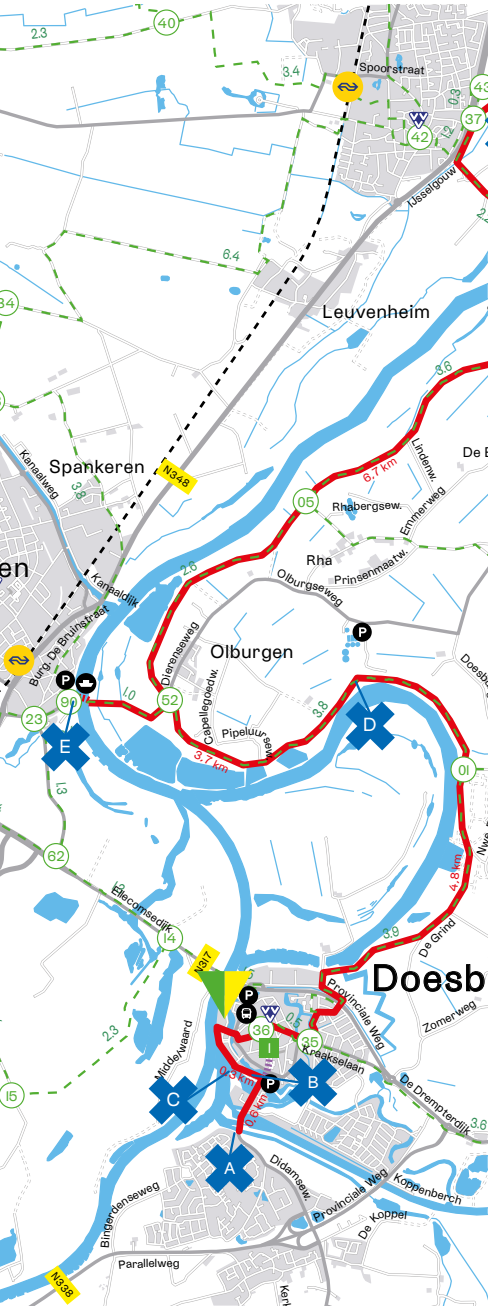
De borden blijven volgen Doesburg uit, Vanaf knooppunt 01 naar knooppunt 52 06 D bij Olburgen. Aangekomen bij knooppunt 52 afslaan naar veerpont Z.

IJssel oversteken met de veerpont naar Dieren E 07.

Suggestie

Terug naar Doesburg vanuit Dieren via knooppunt 90, 23, 62 en 14 (16 km)

Wandeletappe IB
Dieren—Zutphen
22 km

De route vervolgen door de veerpont terug naar Olburgen te neme Z, via knooppunt 05 richting knooppunt 50 08 t/m 11.

Vanaf knooppunt 50 oversteken met de veerpont Z naar Brummen F 12, richting knooppunt 37.

Vervolgens knooppunt 43 aanhouden. Vanaf knooppunt 43 het meest oostelijke fietspad volgen, over de Brummense Bandijk achter de waterzuivering langs, G naar knooppunt 53 13 t/m 16.

Vanaf knooppunt 53 route naar knooppunt 04 volgen.

De IJssel oversteken via de Cortenoeversebrug naar Zutphen 17 richting knooppunt 78.

Aangekomen bij knooppunt 78 route naar knooppunt 75 volgen, door de wijk en vervolgens over de dijk H 18.
Wandelaars kunnen hier direct langs de IJssel wandelen en een doorsteek maken over een stukje kade.

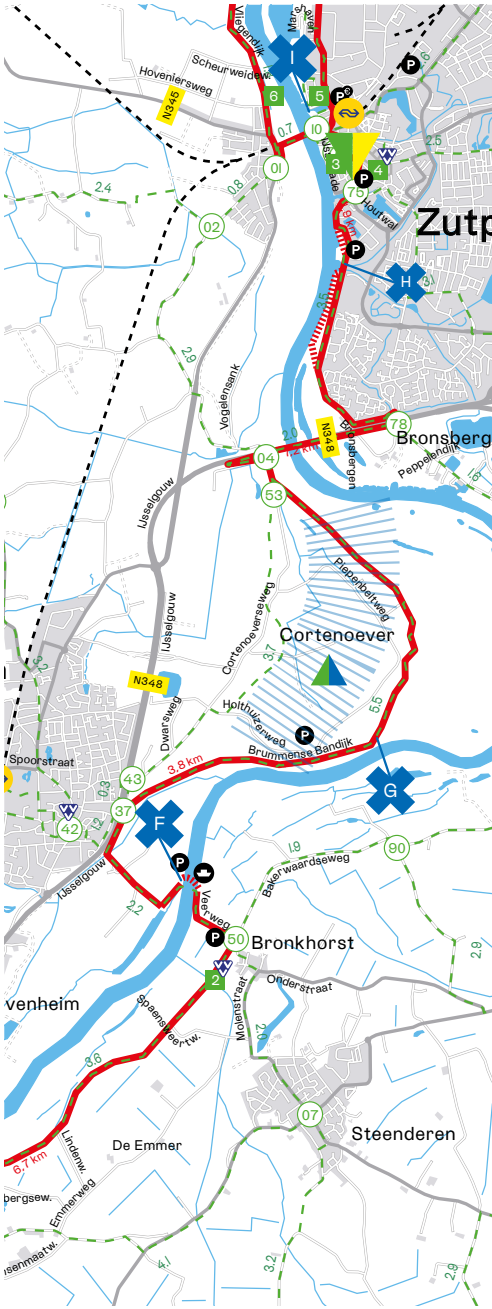
Aangekomen bij knooppunt 75 borden richting knooppunt 74 volgen, naar het centrum van Zutphen 19.

In het centrum van Zutphen 20 bevindt zich een startpunt in Hotel 's Gravenhof.

Dit is tevens het eindpunt van deze fietsetappe.

Suggestie

Terug naar Dieren vanuit Zutphen via knooppunt 78, 90, 50 en vanaf Brummen via Leuvenheim en Spankeren (22 km)

A Cardo
Marieke de Jong

De sculpturen van Marieke de Jong (Nederland, 1972) maken architectuur en de omgeving inzichtelijk. Haar sculpturen leiden het oog door de heldere constructie, je ziet hoe de dingen in elkaar zitten. Ze betrekt daarbij altijd nadrukkelijk de ruimte eromheen. Daar gaan haar beelden in op, ook als ze zich ertegen afzetten. Ze vereenvoudigt veel in haar werk en wat er als tastbaar resultaat uitkomt, is vaak zowel een bouwwerk als een geraamte. Je kunt de ribben tellen. Ze werkt tegelijkertijd met het idee van gezichtsbedrog. Wat ruimtelijk oogt, kan bij haar plat zijn, of andersom. Daardoor zijn haar beelden altijd verrassend.

Marieke de Jong
mariekedejong.nl

Haar beeld voor de IJsselbiënnale aan de Barend Ubbinkweg in Doesburg heeft die paradoxale dynamiek van het statische ook als uitgangspunt, Het stratenplan van Doesburg is al 500 jaar hetzelfde maar de waterwegen verplaatsen zich voortdurend.
Voor haar beeld baseert Marieke de Jong zich op een oude gietijzeren lantaarnpaal die rond 1900 is gegoten door Ubbink IJzergieterij (nu Gieterij Doesburg).

Van oudsher is de IJssel de rivier van de ijzergieterijen die de voorlopers zijn van de Hoogovens in IJmuiden. Het beeld 'Cardo' gaat ook uit van markeringen voor de scheepvaart. Als er een obstakel in het vaarwater is, wordt dat bijvoorbeeld aangegeven met een zogenaamde 'cardinale betonning'. Die aanwijzing bestaat uit twee zwarte kegels die loodrecht boven elkaar staan. De twaalf objecten van Marieke de Jong verwijzen naar die aanwijzing: ze maakt hiermee de verbinding tussen stad en water zichtbaar.

Cardo is één van de twee permanente kunstwerken die tijdens de IJsselbiënnale 2017 worden gerealiseerd.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Op de grasvelden bij de sluis waar de Oude IJssel in de IJssel uitkomt.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Doesburg - Zutphen.

Locatie

Ooit stroomde de IJssel een stuk oostelijker, meer richting Doetinchem. In Doesburg is deze oude IJsselloop nog duidelijk terug te vinden in de stad. Bij de sluis stroomt de Oude IJssel na 82 kilometer in de IJssel. Het is de plek waar de Oude en de nieuwe IJssel zijn verbonden. Het kunstwerk maakt de verbinding visueel tussen stad en rivier, Oude IJssel en IJssel, en tussen de cultuurhistorische binnenstad en de veel nieuwere woonwijk Wemmersweerd.

Volgende
0,6 km →

B Room - The Collapse of Cohesion
Levi van Veluw

Levi van Veluw
levivanveluw.com

De fascinatie van Levi van Veluw (Nederland, 1985) voor het landschap is al vroeg in zijn loopbaan zichtbaar. Als student maakte hij foto's van zijn gezicht dat op drastische wijze de drager vormt voor allerlei soorten begroeiingen en geometrische bedekkingen. Het is verbluffend werk dat zo veel indruk maakt door het ambachtelijke, materiële werkproces.

Later gaat hij films maken waarin die vaardigheid andere illusionistische proporties aanneemt. Tijdens de IJsselbiënnale is de film 'Room' uit de reeks 'The Collapse of Cohesion' (2014) te zien. Deze film is gebaseerd op een tekening van een kamer in een archief. Een werktafel met een stoel, een bureaulamp, een laag tafeltje met daarop enkele boeken en een opbergmeubel vallen ten prooi aan een destructie waarvan de oorsprong niet te achterhalen is. De constructie van de ruimte en de zwaartekracht houdt die verzameling eerst bij elkaar, totdat een onbekende natuurkracht het evenwicht verstoord. Alle meubels verliezen hun houvast en vliegen in slow motion gewichtloos door de ruimte. Er blijft enkel een ruïneus restant van over.

Het verontrustende realisme van zijn werk komt tot leven door de lichtreflectie op de driedimensionaal gemaakte tekeningen. Ze zijn uitgevoerd in hout, bedekt met een laagje houtskool. Het kostte Levi van Veluw maanden voorbereiding om deze installatie te bouwen. Het uiteenvallen ervan is een cruciaal moment dat maar één keer kan worden gefilmd. Hij doet dat met 1000 beeldjes per seconde. Een uiterste vorm van slow motion waarin de tijd wordt uitgerekt, laat zien hoe orde in chaos verandert. Terwijl hij alles heeft voorzien, is onvoorspelbaarheid van wat er gebeurt de kern van dit werk. Het apocalyptische karakter van deze serie films verbindt zich op verontrustende wijze met het thema van de klimaatverandering dat centraal staat tijdens de IJsselbiënnale.

Locatie

De oude loods van de Gelderse Tramwegen werd gebouwd in 1932. De loods maakte deel uit van de Turfhaven, net als de Betoncentrale die in 2010 de deuren sloot. Door de sluiting kwam er ruimte voor de herontwikkeling van het haventerrein, waarbij behoud van de industriële uitstraling het uitgangspunt is. Die ontwikkeling krijgt de afgelopen tijd concreet vorm door de plaatsing van een corten-stalen balustrade met historische tijdlijn, door het recente opknappen van de oude kraan en trechters en met de plannen voor horeca en vakantieappartementen in de loods.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Binnen in de oude loods in Doesburg bij de Turfhaven.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Doesburg - Zutphen.

Vorige
← 0,6 km

Volgende
0,3 km →

ME WE
Benjamin Bergmann

Benjamin Bergmann
benjaminbergmann.de

De Duitse kunstenaar Benjamin Bergmann (Duitsland, 1968) werd opgeleid als houtsnijder en studeerde daarna beeldende kunst aan de kunstacademie van München. Hij maakt sculpturen in allerlei materialen met simpele gebruiksvoorwerpen als uitgangspunt. Daarmee maakt hij grote installaties met een manifest karakter. Hij wil met zijn werk de functionaliteit van ruimtes en voorwerpen bevragen en van een andere betekenis voorzien. Vaak doen zijn werken zich voor als kleine happenings. Bergmann zegt over het karakter van zijn werk: "Het mooie van absurditeit is voor mij de duurzaamheid van de verwarring. Je betrapt jezelf erop te denken dat een totaal absurde wereld wellicht veel mooier is dan de realiteit zelf." Meestal stelt hij met zijn werk aan de orde dat de mens niet alleen verantwoordelijk is voor zichzelf, maar ook voor zijn omgeving en de anderen die daarin aanwezig zijn.

Zijn grote spiegelende sculptuur 'ME WE' die hij voor de IJsselbiënnale maakt, is ook zo'n werk. De typografisch gespiegelde sculptuur van de twee persoonlijk voornaamwoorden reflecteert ook de landschappelijke omgeving. 'ME WE' ontleent hij aan 'het kortste gedicht ooit' dat door bokser Muhammad Ali werd voorgedragen. Tijdens een lezing in 1975 aan de Harvard University vroeg het publiek om een gedicht. Ali zei: 'Me? Whee!' Later is dat verstaan als 'Me? We!'. Bergmann drukt er mee uit dat persoonlijke overwegingen moeten worden gezien in het licht van een gezamenlijk belang. Zijn boodschap is dat het 'ik' ondergeschikt is aan het 'wij', maar dat het 'wij' ook tegemoet kan komen aan het 'ik'. In de context van het thema klimaatverandering stelt het nadrukkelijk de verantwoordelijkheidskwestie aan de orde in een kunstwerk dat zowel reflectief is, als een geopolitiek statement.

Locatie

Het werk van Benjamin Bergmann is te zien vanaf de kade in Doesburg. De IJsselkade is onderdeel van de nieuwe stadswijk, die Doesburg dichter bij de IJssel heeft gebracht. Als voorbeeld voor het stedenbouwkundig plan dienden het rivierfront van Zutphen en Kampen. Het historisch stratenpatroon van de binnenstad is doorgetrokken naar de nieuwe wijk. De relatie tussen de rivier en de stad is hiermee veranderd in een vriendschappelijke verbintenis.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Op de landtong recht tegenover de IJsselkade van Doesburg.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Doesburg - Zutphen.

Vorige
← 0,3 km

Volgende
4,8 km →

510
Jasper Niens

Het werk in de publieke ruimte dat Jasper Niens (Nederland, 1980) maakt is vaak controversieel. Het roept reacties op die iets zeggen over de verhouding tussen privaat en publiek. Zo maakte hij in 2009 voor de beeldenroute in Amsterdam Zuid een houten muur met deuren die je van binnenuit kon sluiten. Het publiek kon daardoor delen van de binnenruimte claimen. Al gauw werden er vernielingen aangericht. De afgesproken reparatie van het werk mondde uit in de afbraak ervan. Niens kent het publiek een actieve rol toe. Je kunt zijn beelden gebruiken. Het besef dat het maken, gebruiken en kijken naar kunst een risico inhoudt, stelt hij radicaal aan de orde in een vorm van `gevaarlijke' sculpturen.

Dit kunstwerk heeft ook zo'n activerende component. In feite is het een sculptuur die je kunt betreden en beklimmen. Op het moment dat zoiets mogelijk is, wordt er meteen naar veiligheidsaspecten gekeken. Daar houdt de kunstenaar in technisch opzicht terdege rekening mee. In kwalitatieve zin is Jasper Niens als kunstenaar een uitvinder. Hij ontwikkelt allerlei nieuwe constructiesystemen om materialen met elkaar te verbinden. De achtergrond van dit werk ligt in de fascinatie van de kunstenaar naar de vorm en fysieke verschijning van een experimentele fusiereactor die op dit moment wordt gebouwd in Grafswald, Duitsland: de Wendelstein 7x.

Op een ander vlak roept zijn werk discussies op rondom het gebruik. Niens speelt met dat idee: wat is de verantwoordelijkheid van de kunstenaar, van de gebruiker, en in dit geval: van de organisatie die de IJsselbiënnale opzet?

Zijn beeld heeft wel iets van een fuik. Waar loop je in en kom je er nog wel uit? Dat idee speelt bij hem op meerdere niveaus. Wie zich laat verleiden het werk te beklimmen wacht een prachtig uitzicht.

Jasper Niens
jasperniens.com

Locatie

De buitenbocht van de IJssel bij Olburgen, genaamd Het Zwarte Schaar, is een bijzondere plek. De parkachtige omgeving gaat hier naadloos over in de weidsheid van de uiterwaarden. De luwte van deze plek is ontstaan doordat deze meander van de IJssel sinds 1954 is afgesneden en er geen scheepvaart meer plaatsvindt. Dit zorgt voor een goede habitat voor bevers en is broedplaats voor watervogels.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
In de uiterwaarden bij Olburgen.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Doesburg - Zutphen.

Vorige ← 4,8 km
Volgende 3,7 km →

Wandererzähler
Kathrin Schlegel

Kathrin Schlegel
kathrinschlegel.com

De Duits-Nederlandse Kathrin Schlegel (Duitsland, 1977) studeerde aan de AKI in Enschede en aan de Kunstacademie van Münster. Haar masteropleiding volgde ze aan het Sandberg Instituut in Amsterdam. Sindsdien maakt ze naam met werk in de publieke ruimte. Kathrin Schlegel onderzoekt in haar kunst de betekenis van sociaal-culturele processen en systemen in relatie tot hun locatie. Hierbij heeft zij in het bijzonder oog voor cultuurhistorisch erfgoed en landschappelijke kenmerken van een plek, streek of regio. Schlegel rekt vervolgens de reguliere systemen op en zoekt naar nieuwe onderlinge relaties. Het resultaat is een kunstwerk dat ruimte biedt voor twijfels, nieuwe invullingen, nieuwe betekenissen en nieuwe gewoontes.

Ook in het werk dat zij maakt voor de IJsselbiënnale spelen het immaterieel erfgoed en cultuurhistorisch onderzoek een belangrijke rol. In dit werk gaat Schlegel in op het dreigende gevaar van hoogwater door de traditie van beschermheiligen te reactiveren. Vlakbij de eeuwenoude veerpont Dieren-Olburgen houdt een eigentijds Christoffelbeeld symbolisch toezicht op de rivier en de reizigers. Het verhaal gaat dat hij ternauwernood de overkant wist te halen omdat het Christuskind, dat de last van de wereld droeg, zo enorm zwaar was. Bij Kathrin Schlegel is Christoffel geen sterke reus, maar een kwetsbare oudere man op krukken. Haar Christoffel werpt de ambigue vraagstelling op over de hedendaagse waarde van wijsheid en ervaring die altijd samen ging met ouderdom, tegenover de maatschappelijke belasting van vergrijzing. Zoals Michel Serres' lofzang doet vermoeden wordt dit contrast in de digitaliserende wereld nog versterkt door de schijnbaar verdwijnende noodzaak van fysiek reizen met de bijbehorende horizonsverbreding in een wereld die zich onder de duimen ontvouwt. Het beeld oogt traditioneel, maar komt met de nieuwste technologie tot stand. Haar 'Wandererzähler' wordt vervaardigd door een computergestuurde 5-as frees op basis van een 3d-scan.

Locatie

Dit kunstwerk is te zien vanaf de veerpont tussen Olburgen en Dieren, één van de oudste veerpontjes van Nederland. De veerpont maakt een oversteek van het Achterhoekse deel van de IJsselvallei naar de Veluwse kant. De Achterhoek bestaat uit vlak boerenland, met hoger gelegen dorpen. De Veluwezoom ligt op een hoge stuwwal. Een groter contrast in landschappen is bijna niet te vinden langs de IJssel.

Praktische informatie

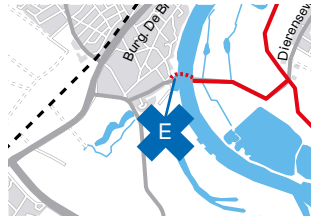
Te ontdekken met

Locatie
Op de kribbe dicht bij het pontje in Dieren.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Doesburg - Zutphen.

Vorige
← 3,7 km

Volgende
6,7 km →

Zeezoutsculpturen
Peter de Cupere

Peter de Cupere
peterdecupere.net

Peter de Cupere (België, 1970) werkt als kunstenaar met geur. Hij is één van de belangrijkste vertegenwoordigers van de zogenaamde olfactorische kunsten. Hij schreef het Olfactory Art Manifest en publiceerde recent een overzichtsboek van twintig jaar werken met geur. Er staan 500 werken in, 1500 foto's en 22 `scratch & sniff' beelden.

In feite behandelt zijn werk de houding van de mens ten opzichte van de natuur en de maatschappij. Wat is bijvoorbeeld ons aandeel in wereldgebeurtenissen zoals klimaatveranderingen?

Voor de IJsselbiënnale maakt hij zeezoutsculpturen. Hij gaat daarbij uit van het extreme scenario dat de zeespiegel in de toekomst dusdanig stijgt dat de IJsselvallei onder zeewater komt te staan. Daardoor zal de bestaande biodiversiteit teniet worden gedaan. Zoet water wordt zout water. Voor die situatie gaat hij op zoek naar een utopische manier van overleven. Hij vervangt de dan verdwenen witte ijskappen op de Noord- en Zuidpool door witte zoutkappen, gewonnen uit de zee. Hij stelt zich een witte zoutnatuur voor, met planten, vruchten, groenten en bloemen van zout. Ze hebben allemaal een eigen geur en daarmee een eigen identiteit. De vitrines zijn kleine laboratoria voor toekomstige flora.

Locatie

Het kunstwerk van Peter de Cupere staat aan de Brummense kant van het Bronkhorsterveer. Sinds jaar en dag verzamelen zich kleine groepjes mensen aan weerszijden van de pont. De kades functioneren daarmee als sociale hangplekken voor de bewoners van Brummen en Bronkhorst. Ze zijn inmiddels ingericht met bankjes en een friettent. Net als vroeger trekt de rivier nog steeds mensen aan.

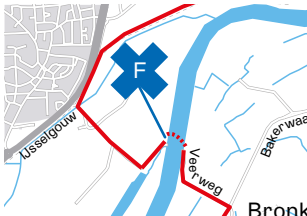
Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Vlak naast De Veerstoep bij het pontje van Brummen.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Doesburg - Zutphen.

Vorige ← 6,7 km
Volgende 3,8 km →

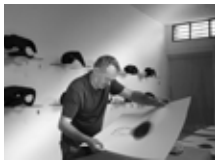

G Analgesia
Paolo Grassino

Kunstenaar Paolo Grassino (Italië, 1967) maakt beelden die maatschappelijke dilemma's verbeelden. Hij werkt met traditionele middelen en maakt sculpturen die een verwrongen werkelijkheid laten zien. Primitieve driften en rationele overwegingen komen in zijn werk op harde wijze met elkaar in aanraking. Hij werkt op het grensvlak van het natuurlijke en het kunstmatige. Als maker hecht hij aan ambachtelijkheid. Tegelijkertijd hanteert hij geavanceerde technologie om zijn vaardigheden te laten zien. Inhoudelijk is zijn werk confronterend en soms verontrustend.

De IJsselbiënnale laat een werk van Grassino zien dat hij eerder toonde tijdens de Belgische kustmanifestatie Beaufort04 in 2012. Deze installatie toont een roedel hondachtigen die als grimmige bewakers om een aantal karkassen van Fiat Punto's zwerven. Die Fiats zijn een verwijzing naar de industriestad Turijn waar Grassino vandaan komt. Zijn verontrustende toekomstbeeld doemt op vlak naast de nieuwe dijk bij Brummen Cortenoever.

Paolo Grassino
paolograssino.com

Je belandt in een scène uit een sciencefiction verhaal. Grassino tovert ons een denkbeeldige, toekomstige wildernis voor, die in de context van klimaatverandering een post-apocalyptische karakter heeft.

Tussen de autowrakken en dieren is een onverklaarbare wederzijdse afhankelijkheid voelbaar. De beesten hebben met die vergane auto's niets te verdedigen. Grassino laat zien dat wat we nu hebben en koesteren in de toekomst wellicht geen menselijke betekenis meer heeft. Iets wat door de mens is gemaakt en gebruikt, heeft in dit beeld iedere functie en oorspronkelijke bedoeling verloren. In deze installatie, waarvan de titel vreemd genoeg aan een pijnstiller is ontleend, botsen vijandigheid en kwetsbaarheid, komen kracht en angst samen en strijden trots en wreedheid om voorrang.

Locatie

Op meer dan 30 plaatsten in het Nederlandse rivierengebied krijgt de rivier meer ruimte. Eén van de maatregelen om de waterstand van de IJssel bij hoogwater te verlagen is de dijkverlegging in het gebied Cortenoever bij Brummen. Landinwaarts is een nieuwe waterkerende dijk aangelegd, waardoor de IJssel bij extreem hoogwater meer ruimte krijgt. Boeren moesten in Cortenoever plaatsmaken voor het Ruimte voor de Rivier-project. De dramatiek van de ingrepen op deze plek is terug te zien in het post-apocalyptische werk van Paolo Grassino.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Vlak naast de nieuwe dijk bij Brummen Cortenoever.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Doesburg - Zutphen.

Vorige ← 3,8 km
Volgende 7,2 km →

De IJssel Chinampa
Peter Ojstersek

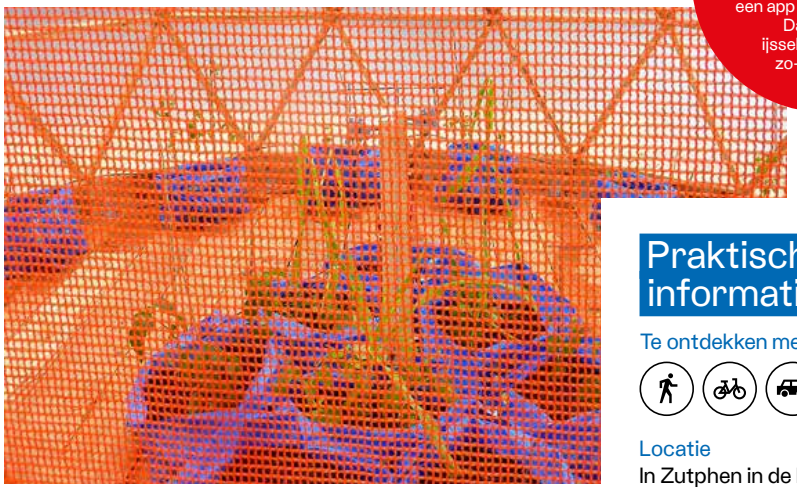
Het werk van Peter Ojstersek (Zweden, 1961) richt zich op de omgang van de mens met de natuur. Biologische processen en de manier waarop we voedsel verbouwen, hebben zijn aandacht. Hij houdt zich onder meer bezig met hoe we de aarde bewerken, broeikassen bouwen en zogenaamde `geokoepels' gebruiken. Artistiek-inhoudelijk zijn de bouwsels die hij maakt een onderkomen voor kennis en ervaring. Ze functioneren als beeldend commentaar op gezondheid, voedsel en leefomgeving. Voor de IJsselbiënnale maakt hij een drijvende kas die hij `de IJssel Chinampa` noemt. Het is een doorzichtige koepel met een doorsnede van bijna vijf meter, drijvend op een vlot in de Berkel, een rivier die in Zutphen in de IJssel uitmondt. Deze sculptuur verwijst naar de drijvende tuinen van de Azteken die `chinampa' werden genoemd. Een camera laat het binnenste van de koepel zien. Bezoekers kunnen met hun smartphone verbinding maken. Een livestream toont op het internet een timelapse-opname.

Peter Ojstersek
peterojstersek.com

In de koepel teelt Ojstersek ma'ïs, bonen en pompoen in een proces dat `de drie zusters' wordt genoemd. Hij verbouwt ze op een ondergrond van aarde, zand, turf en zeewier. Deze traditionele Azteekse planten in de kas, samen met amarant, tomaten, chilipepers, dahlia's en aardappelen, zijn over de wereld verspreid geraakt. Peter Ojstersek toont de oorsprong van dit voedsel en laat op zorgvuldige, hedendaagse wijze zien wat de betekenis ervan is. Hij bewatert de gewassen met water uit de IJssel via een lontsysteem. De benodigde klimatologisch verantwoorde energie verkrijgt hij uit een windmolentje en een zonnepaneel.

Voor de 100% beleving van een aantal kunstwerken is het nodig een app te downloaden. Dat kan via ijsselbiennale.nl/zo-werkt-het

Locatie

Het kunstwerk bevindt zich op één van de drie plekken in Zutphen waar de Berkel uitmondt in de IJssel. Het gemaal zorgt voor de bemaling van het stroomgebied van de Vierakkerse Laak, de Onderlaatse Laak, de Berkel beneden de spoorlijn Zutphen - Winterswijk en de grachten van Zutphen. Het behoedt de omgeving voor natte voeten. Het is een plek die duidelijk het menselijk ingrijpen in de natuur laat zien. De mens gebruikt haar technische kennis om het water te kunnen beheersen, zoals Ojstersek die gebruikt om op futuristische wijze gewassen te kweken op water.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
In Zutphen in de Berkel, waar de Berkel in de IJssel stroomt.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Doesburg - Zutphen.

Vorige ← 7,2 km
Volgende 1,9 km →

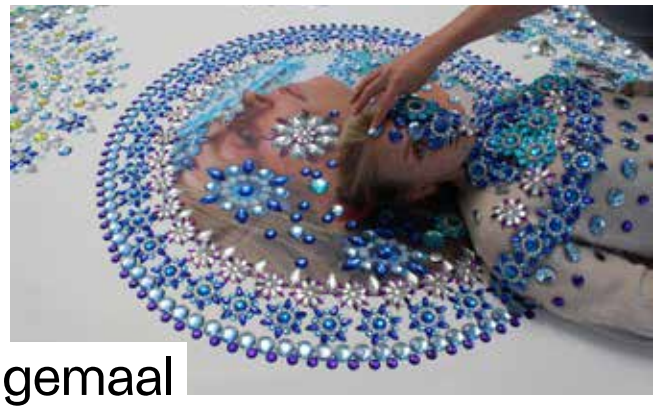

Société Musée Lalique Pays Bas

Het Lalique Museum is geheel gewijd aan de glas- en juwelenkunstenaar René Lalique (1860 -1945). Het museum plaatst Lalique in zijn tijd, geeft uitleg over de context, de symboliek en de details in de objecten. De collectie bestaat naast de vaste glas- en juwelencollectie voor een groot deel uit werken die in bruikleen zijn gegeven. Naast de tentoongestelde vaste collectie worden jaarlijks thematische exposities georganiseerd.

musee-lalique.nl

Het Kunstgemaal

Het Kunstgemaal toont voor een breed publiek een wisselend aanbod van hedendaagse kunst en vormgeving op een plek met een geheel eigen karakter: de voormalige dienstwoning van gemaal Grote Beek bij Bronkhorst. Het gemaal is een gemeentelijk monument uit 1953, een prachtig voorbeeld van het naoorlogse Nieuwe Bouwen midden in het schitterende IJssellandschap. Hier worden jong afgestudeerde talenten en gerenommeerde kunstenaars samengebracht. Vanuit hun eigen disciplines reageren zij op het modernistische bouwwerk en op de fraaie natuur.

hetkunstgemaal.nl

De IJsselsalon

De salon is een initiatief van beeldend kunstenaar Stef Kreymborg en musicus Remko Kraamwinkel, en is gevestigd op de begane grond van het monumentale herenhuis uit 1890, direct gelegen aan de oever van de IJssel. IJsselkade 21 is een rijksmonument en maakt deel uit van de beeldbepalende 'witte wand' als skyline van Zutphen. Zoals in de zeventiende en achttiende eeuw denkers en uitvoerend kunstenaars elkaar ontmoetten in de salons, zo wil de IJsselsalon een hedendaagse ontmoetingsplek zijn waar oog en oor worden geprikkeld. Beeldende kunst, muziek, wetenschap en literatuur vormen hierbij de ingrediënten.

ijsselsalon.nl

Stedelijk Museum Zutphen

De Musea Zutphen bestaat uit Stedelijk Museum Zutphen (historie) en Museum Henriette Polak (kunst). Beide musea zijn sinds 13 mei 2017 heropend op de nieuwe locatie in het rijksmonumentale stadspaleis 'Hof van Heeckeren' aan het 's Gravenhof, het oudste plein van Zutphen. Naast de vaste collectiepresentaties met unieke objecten en veel kunstenaarsportretten zijn jaarlijks meerdere wisseltentoonstellingen te zien.

museazutphen.nl

Fiets-etappe I

01 IJsselbrug

Vanaf de kade van Doesburg zien we de IJsselbrug. Deze heeft een lange geschiedenis. In 1643 krijgt Doesburg een schipbrug, maar in 1672 wordt die in de oorlog met Frankrijk vernield. Pas in 1721 neemt het stadsbestuur van Doesburg het besluit een nieuwe schipbrug aan te leggen. Doesburg behoudt deze brug tot halverwege de twintigste eeuw. In 1933 wordt een wetsontwerp tot versnelde bruggenbouw ingediend. De bouw wordt echter jarenlang uitgesteld, omdat de bouw van de brug samenhangt met een plan tot kanalisatie van de Gelderse IJssel. Vanwege de vele discussies die aan de bouw van de brug voorafgaan wordt het `de brug der smarten en zuchten' genoemd. Het kanalisatievoorstel van 1940 is overigens later ingetrokken. De brug wordt uiteindelijk in januari 1952 geopend.

02 De Linies

Rondom het historische centrum van Doesburg zijn twee linies te vinden: de Hoge en de Lage Linie. Ze behoren tot de best bewaarde verdedigingswerken van de beroemde vestingbouwer Menno van Coehoorn, gebouwd vanaf 1702. De Hoge Linie ligt aan de oostkant van Doesburg. In de achttiende eeuw is het aannemelijk dat Doesburg vanaf deze kant zal worden aangevallen. De linie is echter nooit gebruikt. Hetzelfde geldt voor de Lage Linie, die aan de zuidkant van de stad ligt en onderdeel is van de Turfhaven. De bouw van de linies heeft bijna dertig jaar geduurd en hoewel ze al lang niet meer als zodanig fungeren, zijn de linies nooit afgebroken. In combinatie met de ongerepte natuur levert de militaire cultuur een schitterend beeld op.

03 De Oude IJssel en ijzer-industrie

Doesburg ligt op het kruispunt tussen de Oude IJssel en de IJssel. De Oude IJssel begint in Duitsland onder de naam Issel. De Oude IJssel maakt deel uit van het regionale watersysteem en wordt beheerd door Waterschap Rijn en IJssel. Langs de Oude IJssel bloeit in de achttiende en vooral negentiende eeuw de Nederlandse ijzerindustrie op; de bodem in het Oude IJsselgebied is namelijk rijk aan ijzeroer van hoge kwaliteit. Bovendien levert de rivier de waterkracht om de blaasbalgen aan te drijven die de houtskool in de hoogovens verhit en wordt het water gebruikt als transportkanaal voor grondstoffen en producten. Bekende ijzergieterijen die vervolgens ontstaan zijn onder andere DRU en Vulcanus.
Ook aan de Barend Ubbinkweg bevindt zich een ijzergieterij: Gieterij Doesburg.

04 Stuwen- en sluizen-complex

Het stuwen- en sluizencomplex in Doesburg staat op het kruispunt van de oude IJssel en de IJssel. De sluis is gebouwd om schepen het hoogteverschil tussen de watergangen te laten overbruggen. De stuw reguleert de waterafvoer en zorgt ervoor dat het waterpeil in de Oude IJssel op tien meter boven NAP kan blijven. Dat peil is nodig om de Oude IJssel te kunnen bevaren. Uit het langzaam stromende water in het Doesburgse stuwen- en sluizencomplex zal op den duur energie worden gehaald. Het complex leent zich uitstekend voor het plaatsen van een waterkrachtcentrale.

05 Hanzestad Doesburg

Doesburg is de meest zuidelijke Hanzestad langs de IJssel. Het stadje is ontstaan op een hoge rivierduin bij de samenvloeiing van de Oude IJssel en de IJssel. Door deze strategische ligging is Doesburg een belangrijke vestigingsstad geweest, onderdeel van de IJssellinie. Ook heeft Doesburg lange tijd een belangrijke economische en bestuurlijke functie. In 1447 treedt Doesburg toe tot de Hanze, wat vooral in het begin van de zestiende eeuw tot grote economische bloei leidt. Handel is een belangrijke inkomstenbron voor de inwoners. Doesburgse schippers vervoeren via de Rijn onder andere bier en textiel van en naar Duitsland.
De middeleeuwen zijn nu nog steeds tastbaar in Doesburg. Aan het stratenpatroon is niets veranderd en veel oude panden staan er nog bij zoals ze destijds werden gebouwd.

08 Gemaal Grote Beek

Het gemaal Grote Beek is in 1953 gebouwd door de Provinciale Waterstaat in het kader van de dichting van de Baakse Overlaat. Het gemaal is in opdracht van ingenieursbureau Tauw ontworpen door de architect J. Benoist. Deze architect ontwerpt tegelijkertijd gemaal Baakse Beek, iets noordelijker aan de IJssel tussen Bronkhorst en Zutphen. Tot in de jaren vijftig overstromen elke winter grote delen van het gebied van Doesburg via Baak naar Zutphen. In de wederopbouwperiode wordt daarom een nieuwe dijk gebouwd. De natuurlijke wateraf voer van de beken naar de rivier wordt met de aanleg van de dijk geblokkeerd. Het gemaal zorgt ervoor dat het binnendijkse water afgevoerd kan worden. Door waterschap Rijn en IJssel is hier een vistrap aangelegd. Deze bevindt zich aan de andere zijde van de dijk bij het gemaal. Vispassages zorgen ervoor dat vissen trapsgewijs en tegen de stroom in langs gemalen, stuwen en sluizen kunnen zwemmen. Vernieuwend aan de vistrap bij gemaal Grote Beek is dat de vissen gechipt worden, zodat de vissen geteld kunnen worden en hun gedragingen gevolgd kan worden.

06 Waterzuivering

Waterzuivering is één van de hoofdtaken van de waterschappen. Het afvalwater van bijna 600.000 inwoners en 20.000 bedrijven wordt in riolen naar de rioolwaterzuiveringsinstallatie gevoerd, waar het wordt gezuiverd. Daarna stroomt het water weer naar grote beken. Zo ook bij Olburgen, een Achterhoeks dorpje in de gemeente Bronckhorst. Waterschap Rijn en IJssel doet op dit moment een verkenning naar het plaatsen van maximaal twee windmolens op het terrein van de waterzuiveringsinstallatie.

07 Dieren

Aan de westzijde van de IJssel bij Olburgen ligt Dieren. Het dorp ligt ingeklemd tussen de heuvelachtige bossen van de Veluwe en de IJssel. In Dieren komt het zuidelijke deel van het Apeldoorns Kanaal op de IJssel uit. Dieren is de meest westelijke punt van Gelders Arcadië, de landgoederenzone van de Veluwezoom met meer dan 100 buitenplaatsen en landgoederen. Hof te Dieren is één van die landgoederen. Het middeleeuwse landgoed heeft tegenwoordig geen landhuis meer. Vandaag de dag heeft Hof te Dieren de functie van traditionele wijngaard. Er zijn mogelijkheden voor rondleidingen en proeverijen.

09 Het Kunstgemaal

Sinds 2014 staat de voormalige dienstwoning van gemaal Grote Beek in het teken van hedendaagse kunst en vormgeving. De benedenverdieping doet dienst als tentoonstellingsruimte, met de toepasselijke naam Kunstgemaal. De bovenverdieping is ingericht als Artist in Residence-plek. Hier kan een kunstenaar een aantal weken of maanden aan het werk met een prachtig uitzicht op de IJssel. Naast het Kunstgemaal bevindt zich horecagelegenheid Het Keukengemaal. Daar worden gerechten bereid met verse ingrediënten uit de Achterhoek.

10 Bronkhorst

Langs de route van Doesburg naar Zutphen bevindt zich het toeristische stadje Bronkhorst. Bronkhorst is met haar 157 inwoners een van de kleinste stadjes van Nederland. Het stadje krijgt in 1482 stadsrechten. Bronkhorst is ontstaan als boerennederzetting bij het voormalige kasteel Bronkhorst op een zandkop. Van het kasteel is alleen de heuvel bewaard. Bronkhorst heeft enkele goed gerestaureerde stadsboerderijen met een beschermd stadsgezicht. Er zijn veel galeries, cafés en winkeltjes te vinden.

11 De Molenkolk

De IJssel heeft in de loop van de jaren herhaaldelijk zijn stroom verlegd. Op diverse plekken bij Bronkhorst zijn de oude rivierlopen nog zichtbaar in het landschap. Een mooi voorbeeld hiervan is De Molenkolk, gelegen tussen Bronkhorst en Steenderen. De Molenkolk heeft een grote verscheidenheid aan flora en fauna en is te voet vanuit Bronkhorst het bezichtigen waard.

12 Brummen

Brummen ligt tussen de Veluwezoom en de westoevers van de IJssel. De omgeving van Brummen is herkenbaar aan het veelzijdige coulissenlandschap met bossen en uiterwaarden. Brummen heeft een dorps karakter met mooie huizen en een gezellig dorpsplein. Vanuit Brummen zijn prachtige wandelingen en fietstochten te maken.

13 Ruimte voor de Rivier Cortenoever

Een van de maatregelen om de waterstand van de IJssel bij hoogwater te verlagen is de dijkverlegging in het gebied

Cortenoever bij Brummen. Landinwaarts is een nieuwe waterkerende dijk aangelegd, waardoor de IJssel bij extreem hoogwater meer ruimte krijgt. Het project is opgeleverd in oktober 2016. De oude bestaande dijk is aan beide zijden van de rioolwaterzuivering verlaagd, zodat een inlaat met drempels is ontstaan. Ook in het noorden van Cortenoever is de oude dijk verlaagd om te fungeren als uitlaatwerk. Het water stroomt naar verwachting eens in de vijfentwintig jaar over de drempels.

14 Boerderijen

Om ruimte te kunnen maken voor de rivier hebben verschillende huizen en boerderijen moeten wijken. De ene keer omdat de nieuwe dijk door een huis of boerderij zou lopen, de andere keer omdat een huis of boerderij in het overstromingsgebied zou komen te liggen. Op de oeverwal tussen de Weg naar 't Ganzenei en het landgoed Reuversweerd liggen de woningen buiten de stroombaan en op voldoende hoogte, zodat ze behouden konden worden. Er was ook ruimte om nieuwe woningen en boerderijen te bouwen. De familie Agtmaal beëindigde hun veehouderij en startte vervolgens een werk- en zorgboerderij.

15 Reuversweerd

Landgoed Reuversweerd in Cortenoever is eigendom van de familie Van Sytzama. Het landhuis ligt aan een oude strang van de IJssel en is niet meer bewoond sinds 1945. Dat jaar wordt Baron van Sytzama door de Nederlandse SS'ers gefusilleerd. Het landhuis staat er sindsdien verlaten bij. De klok is stilgezet op het tijdstip dat de baron is gefusilleerd. De landerijen eromheen zijn nog wel in gebruik door de familie Van Sytzama. De huidige familie Sytzama is in beroep gegaan tegen de dijkverlegging in Cortenoever. Hun grootste bezwaar is het wegvallen van de economische drager van Reuversweerd: het melkveebedrijf met ruim tweehonderd koeien.

16 Gemaal Laag-Helbergen

In Cortenoever is vanwege de dijkverlegging een nieuw gemaal gebouwd: gemaal Laag-Helbergen. Na een overstroming of overschot aan regenwater pompt dit gemaal het water uit de nieuwe binnendijkse gebieden. Het oude, naastgelegen gemaal Cortenoever zorgt voor de bemaling van het gebied.

17 Cortenoeversebrug

De Cortenoeversebrug is in 1976 opengesteld voor verkeer en is gebouwd ter ontlasting van de oude stalen brug over de IJssel in Zutphen. Daarom wordt deze brug soms ook wel de Nieuwe IJsselbrug genoemd. Vanaf de brug is er een prachtig uitzicht over de IJsselvallei bij Zutphen. Op de zuidoostelijke oever ligt Bronsbergen, een rivierduingebied met van oorsprong karakteristiek grote hoogteverschillen. Ten noorden van de burg zijn de uiterwaarden te zien met op de achtergrond het opvallende witte stadsfront van Zutphen.

18 Gemaal Helbergen

Bij Gemaal Helbergen stroomt de Berkel in de IJssel. Het water van de Zuidwijken en de oude stadsdelen wordt hier afgevoerd op de IJssel. Bij normale waterstanden kan dit door middel van een vrije lozing onder de dijk door. Bij hoge waterstanden is een vrije lozing echter niet meer mogelijk.
Om Zutphen toch te behoeden voor wateroverlast zorgt gemaal Helbergen voor droge voeten. En om het gevaar van instroming van IJsselwater naar de Berkel te voorkomen kan de monding in extreme situaties met een schuif worden dicht gezet. Bij Helbergen is in 2016 een vistrap aangelegd waardoor vissen ook bij lage waterstanden vanuit de IJssel de Berkel in kunnen zwemmen.

19 Kattenhaven

De Berkel mondt in Zutphen op drie plaatsen in de IJssel uit. Bij gemaal Helbergen, de nabijgelegen stuw in de Kattenhaven en bij het afleidingskanaal naar het Twentekanaal. De Kattenhaven wordt in het begin van de zeventiende eeuw aangelegd als IJsselhaven binnen de vestigingswerken van Zutphen. Zutphense handelaren willen in deze haven een doorsteek tussen de Berkel en de IJssel, maar door gebrek aan financiële middelen verdwijnt het plan van tafel. De Kattenhaven heeft dus nooit als sluis gefunctioneerd, maar is wel als zodanig ingericht.

20 Hanzestad Zutphen

Zodra je in de verte torens ziet opdoemen, weet je dat je in de buurt bent van Zutphen, één van de oudste steden van Nederland. Deze 'Torenstad' ontstaat in de Romeinse tijd als Germaanse nederzetting op een aantal rivierduinen te midden van drassige veengronden, zuidvenne genaamd. Hieraan ontleent Zutphen haar naam. Mede door de gunstige ligging aan de oostelijke zijde van de IJssel en de monding van de Berkel, én door het Hanzeverbond, groeit Zutphen in de middeleeuwen uit tot rijke handelsstad. Over de IJssel naar de Rijn vervoeren Zutphenaren voornamelijk haring, boter en bier. De rijkdom die Zutphen verwerft, valt af te lezen aan de fraaie panden in de binnenstad. Koopmanshuizen, kerken, delen van de vesting en pakhuizen zijn een belangrijk onderdeel van de stad.

Etappe 2: Zutphen tot Deventer

De route langs de IJssel tussen Zutphen en Deventer loopt langs de westkant van de IJssel. Vanuit het centrum van Zutphen loopt deze etappe via de IJsselspoorbrug naar de Voorsterklei, via de Wilpse Klei en een oversteek naar Gorssel verder in noordelijke richting naar de stad Deventer. Dit deel van de IJsselvallei is kenmerkend vanwege haar afwisselende uiterwaarden die al eeuwenlang gebruikt worden door boeren en weidevogels. In het zuidelijke deel van de etappe bevindt zich vooral kleinschalige landbouw met weilandjes die afgeschermd worden door houtsingels en houtwallen.

Tegenover Zutphen ligt een grote afgesneden meander met de naam Oude IJssel, nu een prachtig natuurgebied. In de Voorsterklei en de Wilpse Klei kenmerken grote kavels het gebied. Het kleinschalige heggenlandschap in de Nijenbeker Klei ligt daartussen. Opvallend zijn ook de statige boerderijen.

Op verschillende plekken langs de IJssel zijn concentraties van landgoederen te vinden; ook tussen Zutphen en Deventer. Voorbeelden in het westelijke gebied langs de IJssel tussen Zutphen en Deventer zijn landgoed De Poll (ten westen van Gorssel), landgoed Beekzicht (in de Voorsterklei) en landgoed ’t Schol (ten zuidwesten van Deventer). De uiterwaarden en de landgoederen maken samen met de dijkverlegging in de Voorsterklei en de Wilpse Klei (programma Ruimte voor de Rivier) deze etappe van de IJsselbiënnale erg verrassend en afwisselend.

Startpunten

Hampshire Hotel
`s Gravenhof
`s Gravenhof 6
Zutphen
hotelsgravenhof.nl

Openingstijden
Dagelijks geopend van
7.00 tot 23.00 uur

Parkeren mogelijk (betaald)

NS-station aanwezig (station Zutphen)

Museumcafé De Kribbe
Weerdseweg 6a
Wilp
dekribbe.nl

Openingstijden
Dagelijks geopend van
10.00 tot 20.00 uur

Parkeren mogelijk

Bushalte aanwezig (halte Museum MORE, Gorssel)

Sandton IJsselhotel
De Worp 2
Deventer
sandton.eu

Openingstijden
Dagelijks geopend van
7.00 tot 21.00 uur

Parkeren mogelijk

NS-station aanwezig (station Deventer)

Wandel- en fietsroutes in de omgeving

Wandelen in en om Zutphen
(themawandeltochten van 5-10 km), verkrijgbaar bij VVV In Zutphen

Lokaal ommetje Gorssel
(fietstocht van 21 km), verkrijgbaar bij VVV-agentschap Gorssel

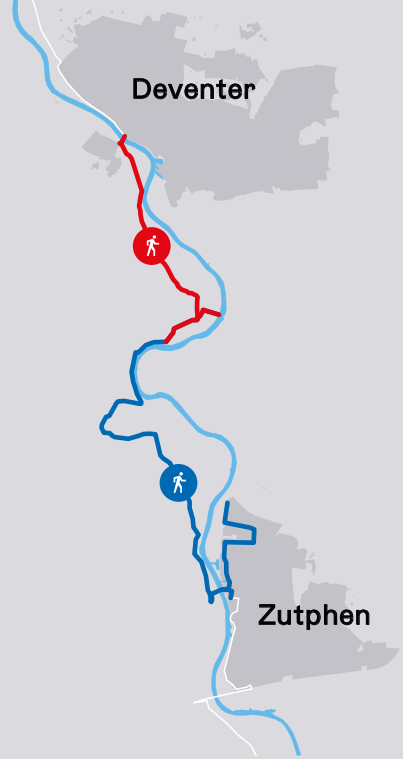
IJsselpad
(langeafstands-wandeltocht van Dolf Logemann over de gehele lengte langs de IJssel, te verdelen in verschillende etappes), verkrijgbaar via ijsselpad.nl

Eesterhoek Gorssel
(wandel- en fietstocht van 11 km), verkrijgbaar bij VVV-agentschap Gorssel

Stadswandeling Raambuurt & Havenkwartier Deventer
(wandeltocht van 4 km), verkrijgbaar bij VVV Deventer

Havenkwartier, Deventer
Foto: Erwin Zijlstra

Legenda

Hoofdroute (wandel & fiets)

Wandelroute (indien afwijkend)

17 Fietsknooppunt

VVV's in de omgeving

VVV in Zutphen
Houtmarkt 75, Zutphen

VVV-agentschap Gorssel
(Boekhandel Bechtle): Hoofdstraat 40

VVV Deventer
Brink 89, Deventer

Fietsetappe 2
Zutphen tot Deventer
27 km

9 kunstwerken
I, J, K, Z, L, M, N, en Z

I IJsselbiënnale-tip
tip I

2 veerponten
Wilp—Gorssel
Worp—Deventer

Wandeletappe 2A
Zutphen tot Wilp
21 km

Deel onverhard

5 kunstwerken
I, J, K, Z, en L

I IJsselbiënnale-tip
tip I

I veerpont
Wilp—Gorssel

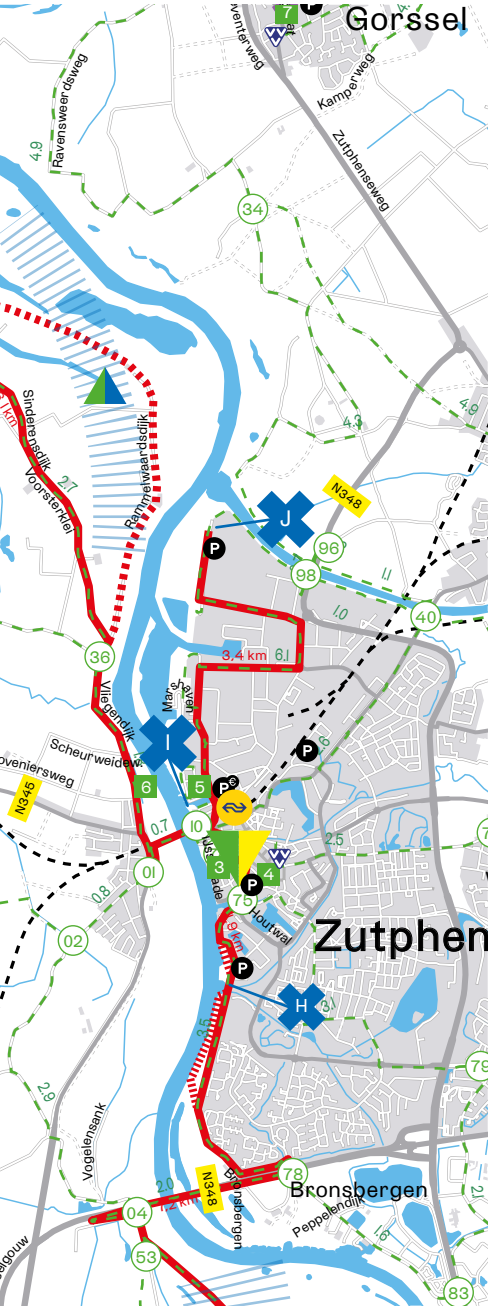
Wandeletappe 2B
Wilp tot Deventer
6 km

Deels onverhard

5 kunstwerken
L, Z, M, N, en Z

I IJsselbiënnale-tip
tip I

2 veerponten
Wilp—Gorssel
Worp—Deventer

Wandeletappe 2A
Zutphen—Wilp
21 km

Deze fietsetappe start bij het informatiepunt in Hotel 's-Gravenhof in Zutphen. Vanuit hier de gemeenteborden volgen richting station Zutphen (de IJsselkade in Zutphen is een groot deel van de zomer niet toegankelijk). Deze alternatieve route loopt vanaf de Groenmarkt via de Marspoortstraat, Berkelkade en de Molengracht naar de Looierstraat en het Stationsplein, via knooppunt 10.

Aangekomen bij de het Stationsplein in westelijke richting (richting de IJssel) fietsen en de Marstunnel 21 onder het spoor door nemen. Langs Het Koelhuis naar de Noorderhaven J 22.

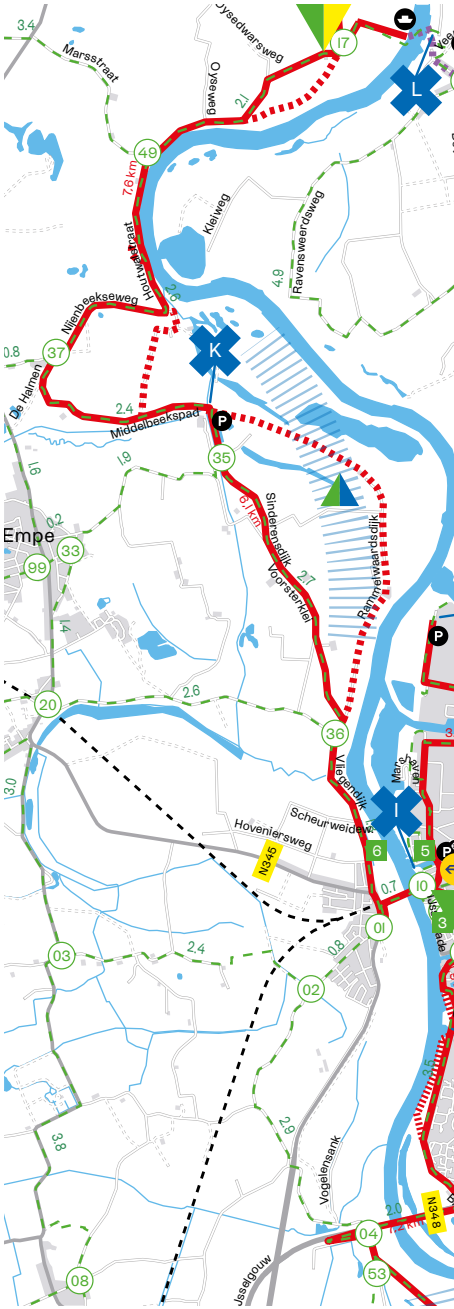
De route gaat verder richting knooppunt 98, over het industrieterrein van Zutphen. Aangekomen bij de windturbines, aan einde van de Letlandsestraat, de fietsdijk tot er een trap naar boven te zien is. Loop de trap op J 23 & 24.

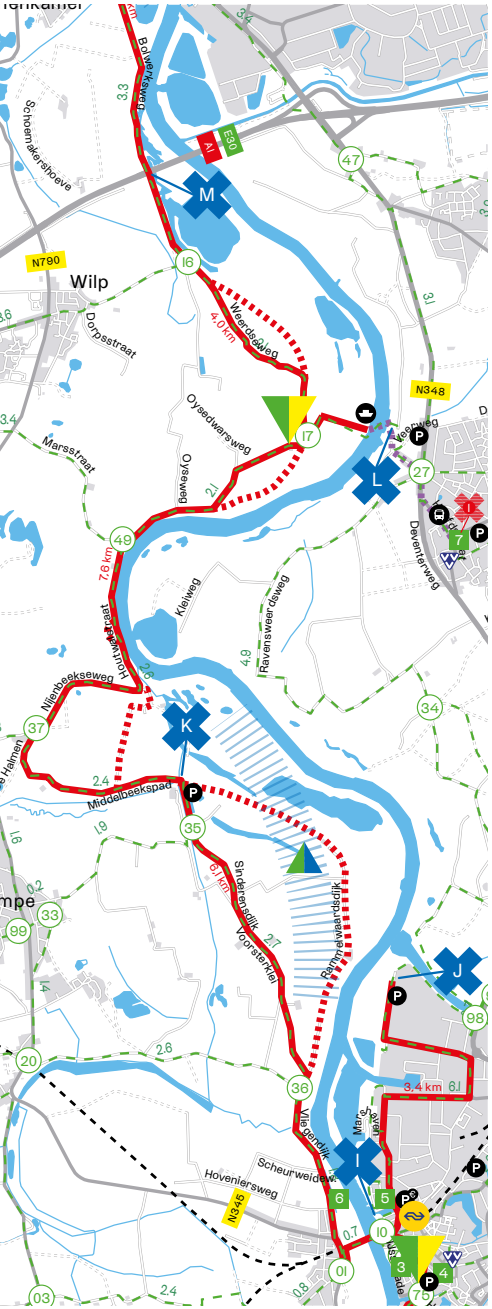
Route vervolgt via dezelfde weg terug naar de Marstunnel, volg de borden naar knooppunt 10. Vanuit de Marstunnel het Stationsplein oversteken, de Looierstraat in.

Na de Molengracht naar de Oude IJsselbrug 25. De IJssel oversteken met de brug richting knooppunt 01. Vanaf knooppunt 01 knooppunt 36 volgen 26, via de Vliegendijk.

Bij knooppunt 36 splitsen de fiets- en wandelroute (zie IJsselbiënnale-bordjes) 27 t/m 31. De fietser volgt de nieuwe fietsdijk richting knooppunt 35 en verder tot aan gemaal Nijenbeek K. De wandelaar volgt het wandelpad door de uiterwaarden van Gelders Hoofd over de Wellenbergweg 32 tot aan gemaal Nijenbeek 33. Hier komen fiets- en wandelroute weer bij elkaar.

Route vervolgen richting knooppunt 37. Halverwege de fietsdijk splitst de wandelroute zich af van de fietsroute.

De fietser volgt knooppunt 37 en vanaf daar knooppunt 49 langs Ruïne Nijenbeek. De wandelaar volgt het wandelpad langs de fruitbomen naar Ruïne Nijenbeek (IJsselbiënnale-bordjes). Fiets- en wandelroute komen weer bij elkaar bij de ruïne, volg richting knooppunt 49.

De wandelaar kan parallel aan de Houtwalstraat lopen over de hoger gelegen dijk. Vanaf knooppunt 49 de route naar knooppunt 17 volgen 34. Bij Museumcafé De Kribbe bevindt zich een startpunt.

Route vervolgen naar de veerpont naar Gorssel. IJssel oversteken met de veerpont Z naar Gorssel L.

Vanaf daar de route naar knooppunt 27 35 in het centrum van Gorssel voor een bezoek aan Museum MORE I.

Suggestie

Terug naar Zutphen via knooppunt 27, 34, 96, 98 en 10 (29 km)

Wandeletappe 2B
Wilp—Deventer
6 km

Vanaf Gorssel terug met de veerpont Z naar knooppunt 17. Vervolgens route volgen naar knooppunt 16. Wandelaars kunnen deels over de dijk lopen, de fietsers blijven op de weg 36.

Route vervolgen richting knooppunt 61 M over de Bolwerksweg 37. Aangekomen bij de Wilhelminabrug, onder de brug door naar het Worp-plantsoen, richting knooppunt 61.

In het Worpplantsoen 38 bevindt zich een startpunt in het IJsselhotel. Op de landtong achter het IJsselhotel bevindt zich het kunstwerk van Atelier Veldwerk N. Dit is tevens het eindpunt van deze fietsetappe.

De route naar het stadscentrum van Deventer kan vervolgd worden via knooppunt 24. Neem in dat geval de veerpont Z.

Suggestie

Terug naar Gorssel via knooppunt 24 en 47 (17 km)

Waagschaal
Bouke Groen

Bouke Groen (Nederland, 1976) is als kunstenaar opgeleid aan Academie Minerva in Groningen waar hij in 2008 afstudeerde. Hij woont en werkt in Leeuwarden. Daar is hij onder meer actief voor het kunstinitiatief VHDG. Groen gebruikt in zijn installaties materialen en fenomenen uit onze directe leefomgeving die men als vanzelfsprekend ervaart; die we zien, horen en gebruiken maar niet meer registreren. Dit filtermechanisme komt goed van pas bij de focus op taken die ons dagelijks leven vormgeeft en het omgaan met onze leefomgeving zelf, maar creëert tegelijk een afstand en afhankelijkheid. In de kunstwerken van Groen is de beschouwer vaak op een subtiele manier onderdeel van het werk en wordt uitgedaagd zijn eigen omgeving opnieuw te ervaren of te herwaarderen. Door de aard van zijn kunstenaarschap is zijn werk op uiteenlopende plekken te zien: van het Nederlands Filmfestival tot het GEM in Den Haag, van Into The Great Wide Open op Vlieland tot het Fries Museum.

Bouke Groen
boukegroen.com

Van een afstand bekeken lijkt de bijdrage van Bouke Groen aan de IJsselbiënnale op een abstracte goudkleurige sculptuur. Het staat aan de Noorderhaven in Zutphen. Van dichtbij is zichtbaar dat deze sculptuur een functionele werking heeft. De staande kolom van bijna drie meter is verbonden met een plateau. Als je daarop plaats neemt, stroomt de kolom vol met water. Je staat op een weegschaal die met jou in evenwicht komt door je gewicht in een hoeveelheid IJsselwater aan te geven. Je bent het zelf die de betekenis van deze sculptuur inzichtelijk maakt. Wordt hier de mensheid gewogen en t e licht bevonden?

In het werk wordt een sterk verband gelegd tussen je persoonlijke aanwezigheid en het klimaat waaraan je in een groter geheel onderhevig bent. Het gaat erom hoe je jezelf daartoe verhoudt en welke positie je daarin hebt of neemt.

Locatie

De afgelopen jaren stond het gebied achter het station van Zutphen in het teken van de revitalisering van het oude bedrijventerrein, De Mars. De nieuwe Noorderhaven, de locatie van het kunstwerk van Bouke Groen, geeft een andere betekenis aan het water van de IJssel. De watergebonden bedrijvigheid van vroeger is hier omgevormd tot recreatie. De nieuwe haven is nu een plek om te ontspannen, naast het wonen en werken.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Aan de rand van de Noorderhaven bij de IJssel.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Zutphen - Deventer.

Vorige
← 1,9 km

Volgende
3,4 km →

Terp voor een toekomst
Jeroen van Westen & Curdin Tones

Jeroen van Westen & Curdin Tones
jeroenvanwesten.nl
curdintones.com

Jeroen van Westen (Nederland, 1955) is een landschapskunstenaar die betrokken is bij verschillende gebiedsontwikkelingen in binnen- en buitenland. Hij werd aan de Academie St. Joost opgeleid in grafiek en schilderkunst, maar ontwikkelde in de loop van de tijd een andere praktijk vanuit de grondgedachte dat het landschap leesbaar is. Deze leesbaarheid in het landschap is voor Van Westen een resultante van de wisselwerking tussen cultuur en natuur.

Voor de IJsselbiënnale werkt hij samen met de Curdin Tones (Zwisterland, 1976), wiens beroepspraktijk zich veel meer ontwikkelt richting een kunstenaarschap dat de betekenis van beelden en thema's in een maatschappelijke kader plaatst.

Voor de IJsselbiënnale herwaarderen Jeroen van Westen en Curdin Tones een oeroude landschapsingreep ter bescherming tegen het wassende water: de terp. In Nederland zijn verschillende vuilnisbelten uitgegroeid tot verhogingen in het landschap. Deze zou je als terp kunnen zien. Het oude fort en vuilstortplaats De Pol is zo'n gebied. Mocht de zeespiegel dusdanig stijgen dat Nederland tot Zutphen onder water staat, dan zal De Pol een eiland zijn.

De kunstenaars presenteren de terp als plek voor een mogelijke nederzetting. Met de entree met waterpomp en forum leggen zij een structuur aan die uitnodigt om te speculeren over zo'n nederzetting, waar lezingen worden gehouden en waar standpunten kunnen worden ingenomen. Dit werk wil de speculatieve verbeelding op de toekomst aanwakkeren: de werkelijkheid en de virtualiteit lopen in de `Terp voor een toekomst' in elkaar over.

Voor de 100% beleving van een aantal kunstwerken is het nodig een app te downloaden. Dat kan via ijsselbiennale.nl/zo-werkt-het

Locatie

De locatie van het kunstwerk van Jeroen van Westen en Curdin Tones was tot in de jaren vijftig een verdedigingsfort: Fort de Pol. Daarna werd het gebied gebruikt als afvalberg. Op deze berg is nu een waterzuivering gelegen, er staan windturbines en er is een containerterminal gepland. Jeroen van Westen en Curdin Tones maken van de berg tijdelijk een nieuw fort, waar de mens naartoe kan vluchten bij hoogwater en waar energie wordt geproduceerd. Vanaf hier heb je als bezoeker een prachtig uitzicht over de IJsselvallei, het Twentekanaal, de Veluwe en de Achterhoek.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Onder aan de windturbine in Zutphen, bij Fort de Pol, vlakbij Twentekanaal.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Zutphen - Deventer.

Vorige
← 3,4 km

Volgende
6,1 km →

In God We Trust
SpaceCowboys

Het kunstenaarsduo SpaceCowboys wordt gevormd door Paul Keizer (Nederland, 1958) en Albert Dedden (Nederland, 1959). De kunstenaars wonen en werken in Deventer en zijn van daaruit vertrouwd met de IJssel. In een heldere beeldtaal, gekenmerkt door een strakke belijning, ontwikkelen ze een eigentijdse mythologie. Hun werk, dat ze meestal voor de openbare ruimte maken, is poëtisch en verhalend van karakter.

Het thema van de IJsselbiënnale vatten ze radicaal op. Als klimaatverandering tot een apocalyps leidt, waar vallen we dan op terug? De SpaceCowboys stellen zich voor dat de wildernis, die we als mensen hebben uitgebannen, dan weer de overhand krijgt. De Goden die we hebben afgezworen krijgen het weer voor het zeggen. De God uit de Oudheid die de wildernis symboliseert is Pan, de bosgod die half mens, half dier is.

SpaceCowboys
deddenkeizer.nl

Op het nieuwe gemaal van Voorst, dat in het kader van Ruimte voor de Rivier is gemaakt, zit hun versie van Pan. Het is een wezen dat ze baseren op de kwetsbare gestalte van een jongen van een jaar of tien, nauwelijks anderhalve meter groot. Als beeld heeft hij de reusachtige afmeting van 7,5 meter. Hij zit boven op het dak van deze pleisterplaats. Daaronder kunnen voorbijgangers een zitplaats vinden om uit te rusten van een wandeling. Met Pan kijken de mensen zo het landschap in. Er valt heel wat te overdenken. Er zit niet zomaar iemand boven je, maar een reusachtige godheid met een hybride hoofd. Hier zit een oude ziel in een jongenslijf, in afwachting tot het tijd is om de controle weer over te nemen.

Locatie

Het kunstwerk van de Spacecowboys neemt het nieuwe gemaal Nijenbeek in de Voorsterklei in gebruik. Deze plek, op een kruispunt van wandel- en fietspaden midden op een nieuwe dijk, is een plek om uit te rusten en om uit te kijken over een weids landschap. Aan de ene kant zijn de technische bouwwerken van het waterschap te zien. Aan de andere kant heeft de bezoeker een prachtig, romantisch uitzicht op de onlangs gerestaureerde ruïne Nijenbeek.

Praktische informatie

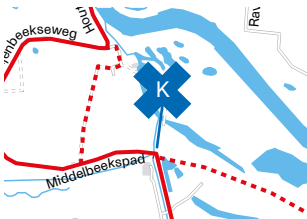
Te ontdekken met

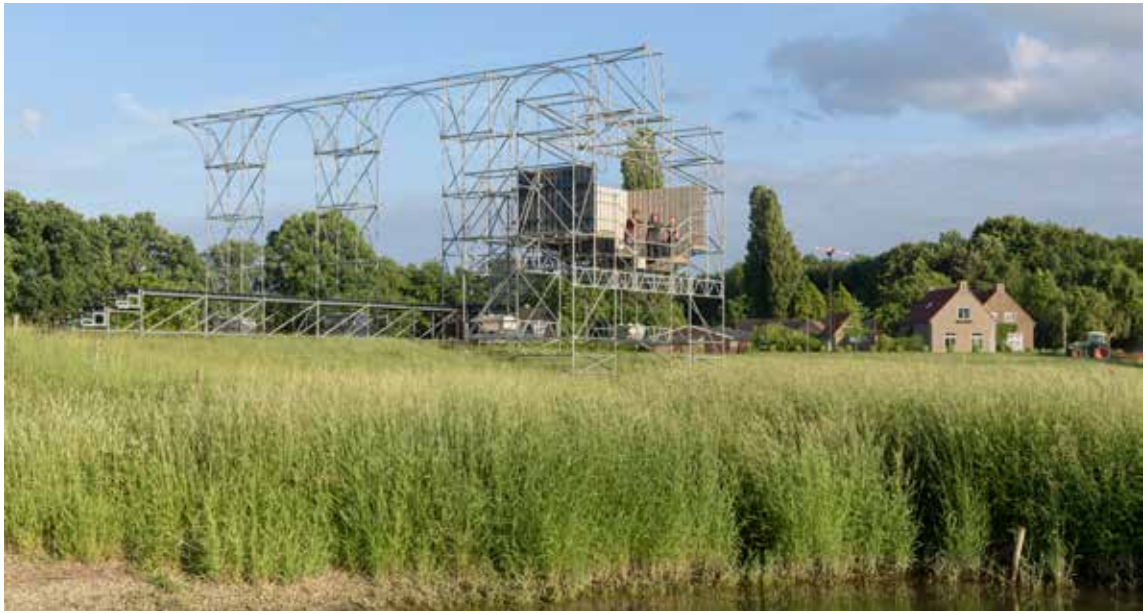
Locatie
Bij het gemaal van Voorst, met uitkijk op de toren van Nijenbeek.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Zutphen - Deventer.

Vorige
← 6,1 km

Volgende
7,6 km →

Noria
Robbert van der Horst

Voor de IJsselbiënnale realiseert Robbert de installatie 'Noria'. De titel verwijst naar de enorme waterraden die al meer dan 15 eeuwen in Syrië dorpen en velden van water voorzien. Het kunstwerk is een amfitheater en draagconstructie ineen. Het verbindt de IJssel en haar bewoners met een andere plek op deze aarde: Syrië, een vruchtbaar maar ontwricht land.

Noria gaat over beschaving, menselijk inventiviteit en de kracht van het water. Het biedt de bezoeker verstilling en een horizon die verder gaat dan het uitzicht.

Robbert van der Horst (Nederland, 1963) is beeldend kunstenaar en 'radio-archeoloog'. Met zijn langlopende project Radiobaken verzamelt hij verhalen over, en doet hij onderzoek naar de verbinding tussen de ziel van de mens en de aard van het landschap. Samen met zijn tijdelijke architectonische kunstwerken vormt dit de kern van zijn werk.

De belangstelling van Robbert van der Horst voor architectuur is geworteld in de vraag op welke wijze wij ons verbinden met een plek op aarde en hoe kwetsbaar en onzeker die positie plots kan worden. Zijn vluchtige bouwwerken zijn niet meer dan een tijdelijke schets die de bezoeker een route biedt om het landschap te ervaren. Een bouwwerk als geënsceneerde ruimte, een plek voor ontmoeting, verbinding en bezinning. Een anker in het landschap, zodat de bezoeker kan stilstaan bij de betekenis van de omgeving.

Robbert van der Horst
robbertvanderhorst.nl

Locatie

Vanuit het kunstwerk van Robbert van der Horst heeft de bezoeker uitzicht over de rivierduinen en dekzandruggen die het rivierlandschap bij Gorssel en Epse zo herkenbaar maken. Het zijn de landschapskenmerken die de mens níet naar zijn hand heeft gezet.

Het kunstwerk is tegelijk een referentie naar de ambities van de gemeente Lochem op het gebied van duurzaamheid.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Bij het pontje van Gorssel.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Zutphen - Deventer.

Vorige
← 7,6 km

Volgende
4,0 km →

The Conference, 24/7
John Bijnens

John Bijnens
johnbijnens.com

John Bijnens (België, 1989) werkt vanuit innerlijke tegenstrijdigheden zoals `creatie door vernietiging'. Deze paradoxale manier van het benaderen van de werkelijkheid leidt bij hem tot beelden die gekende situaties omdraaien. Hij heeft de werkwijze van een ingenieur met veel kennis van audiovisuele technieken en mechanische constructies. Hij bouwt beelden die zich teweerstellen tegen de gebruikelijke gang van zaken.

Voor de IJsselbiënnale ontwikkelt John Bijnens architectonische constructies onder de brug van de A1 over de IJssel bij Deventer. Met dit project plaatst hij ideeën uit de beeldende kunst over een ideale, utopische architectuur in een nieuw perspectief. Met de titel `The Conference, 24/7' verwijst hij naar politieke onderhandelingen over klimaat en natuur.
Hij bouwt schaalmodellen van een levende architectuur.

Daarbij stelt hij zich voor dat huizen en hotels of zelfs hele steden zich als een mobiel organisme gedragen. Onwillekeurig roept hij het project `New Babylon' in herinnering dat in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw ontworpen werd door de Nederlandse Cobra voorman Constant. Dat was een boven de aarde gedachte architectuur die mensen in staat stelde vrij te bewegen en met elkaar te communiceren.

Bijnens laat architectuur zien met een adaptief karakter. In zijn verbeelding heeft het vermogen van de mens om zich aan te passen aan doemscenario's de overhand. Het gegeven is een stedelijke samenleving die 24 uur per dag op zijn qui-vive moet zijn. Dat werkt hij uit in enkele zelfvoorzienende architectonische leefwerelden die zich hechten aan de kolommen van het viaduct.

Locatie

Het werk van John Bijnens bevindt zich pal onder de snelwegbrug van de A1 bij Deventer. De snelweg doorsnijdt en verstoort het landschap. Ondanks de zware infrastructurele ingreep die de brug is, blijft de weidsheid van het landschap overeind. Zo biedt de burg een prachtig uitzicht op de IJsselvallei en het stadsfront van Deventer als je eroverheen rijdt. Tegelijkertijd ervaart de bezoeker onder de brug een verrassende stilte. En zoals de stilte strijdt met het geluid van het verkeer, strijdt de unheimische rauwheid van het beton met de associaties van een kathedraal.

In de Cleantech Regio werken gemeenten Apeldoorn, Brummen, Deventer, Epe, Lochem, Voorst en Zutphen, bedrijfsleven, onderwijs en onderzoek samen aan een schone toekomst; op weg naar een energie-neutrale en afvalvrije regio in 2030. Dit kunstwerk is een inspiratie voor een circulaire toekomst.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Onder de A1-brug over de IJssel, Deventer.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Zutphen - Deventer.

Vorige ← 4,0 km
Volgende 2,5 km →

Het Koelhuis met stadsstrand aan de IJssel

Het Koelhuis is met zijn industriële uitstraling en geschiedenis een inspirerende evenementenlocatie aan de IJssel in Zutphen. Het is gelegen naast het station en de nieuwe Noorderhaven aan de IJssel, direct naast de internationaal befaamde architectonische parkeergarage en tunnel met het kunstwerk van lichtkunstenaar Herman Kuijer. Het Koelhuis is regelmatig podium voor culturele activiteiten.

hetkoelhuis.nl

De IJssel-stroom

De IJsselstroom is een markant gebouw in de uiterwaarden van de IJssel, tegenover de torenstad Zutphen. De uitstraling is die van een fabriek. De oude stoomwasserij herbergt nu een woning, een B&B, een architectenbureau en ruimten om te vergaderen en culturele activiteiten te organiseren. Stichting de IJsselstroom heeft tot doel de cultuurhistorische waarde van de Wasserij levend te houden en aan een breed publiek laten zien. Daarnaast voegt zij nieuwe culturele lagen toe aan dit erfgoed, door gearriveerde kunstenaars samen met jeugdige talenten een podium te bieden.

deijsselstroom.info

Museum MORE

Museum MORE is het grootste Nederlandse museum voor modern realisme. Met kunstwerken van grootmeesters zoals Carel Willink, Pyke Koch, Jan Mankes en Charley Toorop. Museum MORE is een initiatief van Hans Melchers die de kunstcollectie een thuis wilde geven in de Achterhoek. De bekende museumarchitect Hans van Heeswijk ontwierp het paviljoenachtige gebouw. Naast de eigen collectie zijn er voortdurend wisselende tentoonstellingen te zien. Deze zomer geeft Museum MORE een groot eerbetoon aan Herman Gordijn. Vanaf 27 juni 2017 opent het museum een tweede locatie in Kasteel Ruurlo. Dit zal het monumentale decor vormen voor de Willink-collectie.

museummore.nl

Advertentie

Fiets-etappe 2

21 De Mars-tunnel

De Marstunnel maakt van het reizen tussen de IJsselkade en de nieuwe woonwijk achter het station een kleurrijke belevenis. Deze tunnel, vernoemd naar het industrieterrein De Mars, is opgeleverd in 2015. Lichtkunstenaar Herman Kuijer ontwerpt het lichtkunstwerk in zowel deze tunnel als in tunnel Kostverloren. De tunnels zien er van buiten uit als een bioscoopscherm waarin het verkeer wordt uitgenodigd een dynamische kleurenwereld te betreden. De aanleg van de Marstunnel levert ook een archeologische vondst op: de houtresten van een scheepswrak van ruim 12 meter lang en 3 meter breed. Deze zogenaamde praam is een open schuit met platte bodem en wordt gedateerd rond 1647. Pramen waren vooral geschikt voor het transport van koeien, die iedere winter, maar ook bij dreigend water- en oorlogsgevaar, oorlogsgevaar, de stad in werden gebracht.

22 Noorder-haven

De voormalige vestingstad Zutphen wordt vanaf de negentiende eeuw verder uitgebouwd met vele singels. Dit geldt ook voor het gebied achter het station waar in die tijd de oude Noorderhaven is aangelegd. Terwijl de handel rondom de haven groeit, worden pakhuizen gebouwd, die tot op de dag van vandaag het straatbeeld van Zutphen karakteriseren. In de jaren vijftig van de twintigste eeuw verdwijnt de haven om vijftig jaar later terug te komen, iets meer naar het noorden en in een nieuwe vorm: als aanleghaven voor plezierboten. De nieuwe Noorderhaven is onderdeel van de gelijknamige woonwijk in hetzelfde gebied. De Noorderhaven is op dit moment in aanbouw en wordt een duurzame, eigentijdse stadswijk met een nostalgische zucht naar het rijke handelsverleden van Zutphen.

23 Twente-kanaal

Het Twentekanaal is in de jaren dertig van de twintigste eeuw aangelegd voor een betere aanvoer van grondstoffen voor de Twentse textielindustrie en voor de toevoer van steenkool uit de mijnen in Limburg. Tussen 2004 en 2007 wordt het kanaal verbreed en verdiept, zodat ook grote schepen het kanaal kunnen bevaren. Wil je het kanaal volgen, maar heb je geen schip? Reis dan per trein tussen Zutphen en Enschede. Het kanaal loopt namelijk vrijwel parallel met de spoorlijn.

25 Oude IJsselbrug

Deze Oude IJsselbrug heeft sinds de middeleeuwen zes voorgangers gehad. In 1486 kan de IJssel voor het eerst worden overgestoken over een houten paalbrug. Deze wankele brug is echter niet bestand tegen de sterke rivierstroming en de ijsgang in de winter, dus wordt er in 1604 een nieuwe brug aangelegd: een schipbrug. In 1855 komt er een hulpbrug en tien jaar later een vaste spoorbrug die zorgt voor een treinverbinding tussen Arnhem en Leeuwarden, via Zutphen en Zwolle. In 1940 en 1945 is de brug vernield. De eerste keer als defensieve maatregel door het Nederlandse leger, de tweede keer wordt hij opgeblazen door het Duitse leger. Na de Tweede Wereldoorlog is de brug in zijn originele staat hersteld en in de daaropvolgende jaren een aantal keer aangepast. Deze zomer wordt de Oude IJsselbrug verbreed en krijgt hij een nieuwe kleur: blauw.

26 De IJssel-stroom

De IJsselstroom is een oude stoomwasserij die sinds 1911 fier met zijn schoorsteen uitsteekt boven de uiterwaarden ten westen van de IJssel. Tot 1955 wordt hier kleding gewassen van verschillende organisaties. Vervolgens krijgt het markante gebouw een nieuwe ››

24 Sluizencomplex

Het Sluizencomplex in Eefde ligt niet direct aan de route van de IJsselbiënnale. Het complex is gebouwd in 1933 en bestaat uit een schutsluis, een gemaal en een aflaatwerk. De schutsluis is nodig vanwege het verschil in waterstanden tussen de IJssel en het Twentekanaal. De waterstand in het kanaal is hoger en heeft een vast waterpeil, terwijl de stand van de IJssel sterk wisselt. Het aflaatwerk wordt gebruikt om water uit het Twentekanaal naar de IJssel te lozen. Van 2016 tot 2020 wordt er gewerkt aan een tweede sluiskolk aan de noordzijde van de bestaande sluis. De tweede sluis is geschikt voor grotere schepen en moet de huidige wachttijden bij de sluis verkorten: een economische stimulans voor de regio en het achterliggende Twente. Ook zijn er plannen om een waterkrachtcentrale bij de sluis te ontwikkelen.

functie als palingrokerij, waarna het pand in de jaren zeventig in verval raakt. In 2009 wordt De IJsselstroom, vanwege de historische gelaagdheid en de prachtige sheddaken, verklaard tot gemeentelijk monument. De oude wasserij dient, na een grondige renovatie nu als woonhuis, studio en locatie voor kleinschalige culturele bijeenkomsten als muziek- en theatervoorstellingen.

28 Ruimte voor de Rivier Voorsterklei

Om het gebied langs de IJssel te beschermen tegen hoogwater krijgt de rivier bij Voorsterklei meer ruimte door de aanleg van een nieuwe waterkerende dijk. Dit project is opgeleverd in oktober 2016.
In het noorden en zuiden van de Voorsterklei is een instroomopening gemaakt door de oude dijk te verlagen tot drempel. Het water stroomt naar verwachting eens in de vijfentwintig jaar over de drempels. In de Voorsterklei leidt dit tot een waterstanddaling van negenentwintig centimeter. De fietsroute van de IJsselbiënnale ››

27 Landgoed Beekzicht

Landgoed Beekzicht is één van de vele landgoederen in het gebied tussen Zutphen en Deventer. Het strekt zich uit van de IJssel tot aan het Appense Bos, voorbij het dorp Voorst. Beekzicht is gevormd langs de Voorsterbeek en op de Voorsterklei; vandaar de langgerektheid van het landgoed. De invloed van de IJssel op de Voorsterbeek en op de aangrenzende landbouwgronden werkt in grote mate door op de aard van het landschap en op het grondgebruik op Beekzicht. Het landgoed is herkenbaar door de natuurlijke begrenzing van rijen knotwilgen. Van de tenen vlecht men manden en matten en het dikkere hout wordt gebruikt als brandhout. Deze wilgen worden lange tijd tevens gebruikt voor houtwinning. Niet alleen mensen maken dankbaar gebruik van de wilgen: oudere knotbomen zijn een aantrekkelijke bergplaats voor flora (vlier, lijsterbes, braam, varens en mossen) en fauna (konijnen en steenuilen). Vanaf het landgoed heeft men prachtig uitzicht over de IJssel.

loopt langs het gebied dat bij hoogwater overstroomt, over de nieuwe dijk. Meer informatie over het Ruimte voor de Rivier-project in de Voorsterklei is te vinden aan het begin van de nieuwe dijk en bij het nieuwe gemaal Nijenbeek.

29 Nieuwe boerderij en terp

Om ruimte te kunnen maken voor de rivier hebben verschillende huizen en boerderijen moeten wijken in de Voorsterklei. Deze panden zouden of in de stroombaan komen te liggen, of belemmerden de aanleg van de nieuwe dijk. Nabij de Bandijk in Voorsterklei liggen de woningen buiten de stroombaan en op voldoende hoogte zodat ze behouden konden worden. Voor sommige bewoners zijn er alternatieven gevonden: voor de familie Wijers is in de directe nabijheid een terp aangelegd. Deze nieuwe terp biedt plaats aan een grotere, moderne boerderij met een nieuwe bedrijfsvoering: boerderij De Schnaauwert. Met het verplaatsen van dit agrarische bedrijf is direct een oplossing gevonden voor het toekomstig beheer van het nieuwe buitendijkse gebied.

30 Oude IJssellopen

De Voorsterklei is van oorsprong een onbedijkt gebied. Bij hoogwater stroomde de IJssel door een kilometers brede vlakte. In deze overstromingsvlakte heeft de IJssel meerdere malen haar stroom verlegd. We vinden er restgeulen, laagtes en restanten van oeverwallen. Dit levert een gaaf morfologisch patroon op, met hoge aardkundige waarden. In de uiterwaarden komen we ook nu nog talrijke oude IJssellopen tegen. De IJssellopen zijn ontstaan vóór de bedijking doordat het stromende water van de rivier de kleine oeverwallen in de buitenbocht steeds verder uitschuurde.

31 Gemaal Nijenbeek en gemaal Middelbeek

In het kader van het Ruimte voor de Rivier-project is in de Voorsterklei een nieuw gemaal gebouwd. Gemaal Nijenbeek zorgt ervoor dat gebieden na overstroming of een overschot aan regenwater relatief snel weer droog zijn door het water uit de nieuwe binnendijkse gebieden te pompen. De besturing van het nieuwe gemaal wordt geregeld vanuit het kantoor van Waterschap Vallei en Veluwe. Het oude gemaal Middelbeek reguleert het waterpeil in de stroomgebieden van de Voorsterbeek en de Lage Leiding. Zowel het oude als het nieuwe gemaal ligt in het gebied van Landgoed Beekzicht. De noordpunt van de Voorsterklei is een mooi agrarisch gebied met een hoge natuurwaarde. Vandaar dat bij het nieuwe gemaal een rustplaats met bankjes is aangelegd voor fietsers en wandelaars.

32 Ruïne de Nijenbeek

De Nijenbeek, gelegen op landgoed De Poll in Voorst, is een prachtig voorbeeld van een 'ongeschonden' ruïne. De huidige ruïne is in de dertiende eeuw gebouwd als verdedigingsburcht en bewoond door ridder Theodericus, Heer van Nijenbeek. In de tweede helft van de veertiende eeuw krijgt het kasteel een opmerkelijke bewoner, Hertog Reinoud van Gelre. Volgens de legende houdt zijn broer Eduard hem daar vast en voedt zijn gevangene zo goed, dat deze na tien jaar gevangenschap vanwege zijn enorme omvang niet meer uit zijn cel kan en de muren moeten worden uitgebroken. Van het kasteel rest nu alleen nog de vierkante toren, zonder dak. De overige delen zijn tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog verwoest door geallieerde legers die de Duitsers eruit wilden jagen. In 2015 is de ruïne verstevigd.

33 Bomendijk

Als er in de veertiende eeuw een IJsselbiënnale was geweest, dan had de route van de IJsselbiënnale zeer waarschijnlijk over de historische Bomendijk gelopen. Toen liep de dijk vlak langs een oude IJsselarm. Op het moment dat de hoofdstroom is verlegd naar de huidige bedding met een nieuwe dijk erlangs (de huidige zomerdijk), komt de Bomendijk diep landinwaarts te liggen en krijgt zo zijn huidige functie als winterdijk. De uiterwaarden zijn in dit deel van de IJsselvallei erg breed. Aan de rivierkant van deze uiterwaarden zijn oude meidoornhagen, bomenrijen en kolken te zien.

34 Wilpse Klei

De Wilpse Klei is een overloopgebied dat bij zeer hoogwater van de IJssel onder water komt te staan, zoals voor het laatst gebeurde in 1995. Het amfibievoertuig, de Ark van Wilp, moet ervoor zorgen dat inwoners bij hoogwater nog steeds vervoer hebben. Ook staan de boerderijen in de Wilpse Klei vanwege het risico op hoogwater op terpen. Eén van deze boerderijen is Boerderij Moria. Op de boerderij en het land worden verschillende soorten fruit en groenten geteeld, die te koop zijn in de boerderijwinkel.

35 Rivierduinen

In de uiterwaarden bij Gorssel, de zogenaamde Ravenswaarden, zijn enkele natuurlijke rivierduinen te vinden. In de middeleeuwen heeft de IJssel haar grootste wateraf-voer. Er ontstaan grote kronkelwaarden, waar de Rammelswaard bij Gorssel er één van is. Het gebied is drassig en de meanderende stroom laat allerlei bezinksel achter. Daardoor ontstaan langs de rivier rivierduinen en voedselrijke kleigebieden waar, na jaren, flinke bossen groeien. Het is een gebied waar de natuur zonder beperkingen haar gang kon gaan. (Foto René Pluymert).

36 De Yperenberg

Waar nu op de grens van Wilp en Deventer in de uiterwaarden boerderij Yperenberg op een terp ligt, staat lang geleden een versterkte boerderij. Het huis staat als extra versterking op een plek waar een weg de landweer doorsteekt. Deze landweer is een wal met een dichte begroeiing van doornhagen, die de stad Deventer aan deze kant van de IJssel moet beschermen. De militaire functie verdwijnt, maar de boerderij is gebleven. De boerderij en het aangrenzende land is nu eigendom van Stichting IJssellandschap, en wordt verpacht aan de bewoners van De Yperenberg.

37 Bolwerksmolen

In de Bolwerksmolen, gebouwd in 1863, wordt nog steeds op ambachtelijke wijze hout gezaagd en bewerkt. De molen is een rijksmonument en sinds 1967 is gemeente Deventer de eigenaar. De exploitatie gebeurt door Stichting Bolwerksmolen, die in de jaren zeventig wordt gesticht door een actiegroep die de molen na verval weer in ere wil herstellen. In 2005 begint een grondige restauratie die anderhalf jaar zal duren. De molen is verzakt, dus er wordt een nieuwe fundering geplaatst, de molen wordt volledig gedemonteerd, opgetild, rechtgezet en opgebouwd. Bovendien is hij voorzien van nieuwe roeden en sinds voorjaar 2017 draaien de wieken weer als nooit tevoren.

38 Worpplantsoen

Het Worpplantsoen in Deventer is één van de oudste buitendijks gelegen wandelparken van Nederland. In de middeleeuwen komen Deventenaren hier voor hun rust. Maar niet in de winter, want bij hoogwater overstroomt het park soms voor korte of langere tijd. Na de overstroming in 1929 besluit gemeente Deventer twee jaar later een dijk te plaatsen tussen het park en de wijk erachter. De dijk, die voornamelijk was opgebouwd uit zand, blijkt in 1995 geen stand te houden tegen de overstromingen van de grote rivieren, dus wordt hij met spoed verstevigd en verhoogd.

Etappe 3: Deventer tot Wijhe

Bij Deventer is het landschap de afgelopen op grote schaal veranderd. Door de ligging van de wijk De Worp was deze plek lange tijd een flessenhals voor de rivierafvoer. In het kader van het Ruimte voor de Rivier-programma zijn langs het stadsfront aan de westzijde van de IJssel drie nieuwe nevengeulen gegraven. Buiten de stad zijn nieuwe geulen aan de oostzijde gegraven.

Ten noorden van Deventer liggen verschillende landgoederen; de route gaat over Keizersrande, De Haere en Groot Hoenlo. Onderweg is goed te zien dat het landschap een licht glooiend wasbordpatroon heeft en dat de landgoederen op zandhoogten liggen. Na Groot Hoenlo voert de IJsselbiënnale-route langs de Zandwetering, één van de Sallandse weteringen die in de late middeleeuwen zijn gegraven om het water naar Zwolle af te voeren. Vanaf de rivier gezien lopen de Zandwetering, de Soestwetering, de Oude Wetering en de Nieuwe Wetering naar het noorden en voeren het water af naar het Zwarte water. Dit wateringensysteem is vergelijkbaar met dat aan de westzijde van de rivier.

Aan de overzijde van de IJssel bij Olst, richting het noorden, ligt langs de dijk een aantal prachtige IJsselhoeven, met hun voorhuis in karakteristieke T-vorm. Vlak voor Veessen ligt boerderij Villa Bakhuis met een moderne folly in de vorm van de oude villa. Verder naar het noorden is het imposante inlaatwerk van de Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld aangelegd. Vanuit Veessen vaart het Kozakkenveer naar Fortmond. Hier is ook het Infocentrum IJssel Den Nul te bezoeken, aan de rand van natuurgebied Duursche Waarden.

Startpunten

Sandton IJsselhotel
De Worp 2
Deventer
sandton.eu

Openingstijden
Dagelijks geopend van
7.00 tot 21.00 uur

P Parkeren mogelijk

NS-station aanwezig
(station Deventer)

Bökkers Mölle
Rijksstraatweg 45
Olst
bokkersmolle.nl

Openingstijden
Wo t/m za van
9.00 tot 18.00 uur
Zo van 11.00 tot 18.00 uur

P Parkeren mogelijk

NS-station aanwezig
(station Olst)

Little River Café
Veerweg 1
Wijhe
littlerivercafe.nl

Openingstijden
14.06—08.07: wo t/m zo
van 11.00 tot 20.00 uur
08.07—04.09: alle dagen
van 11.00 tot 21.00 uur
04.09—24.09: wo t/m zo
van 11.00 tot 20.00 uur

P Parkeren mogelijk

NS-station aanwezig
(station Wijhe)

Wandel- en fietsroutes in de omgeving

Scootmobiel IJsselbiënnale Tocht De Stokvisrijders
(scootmobieltocht van 17 km rondom Deventer), verkrijgbaar bij IJsselhotel Deventer

Rondje Deventer
(fietstocht van 25 km), verkrijgbaar via anwb.nl

Stadswandeling door de Hanzestad Deventer
verkrijgbaar bij VVV Deventer

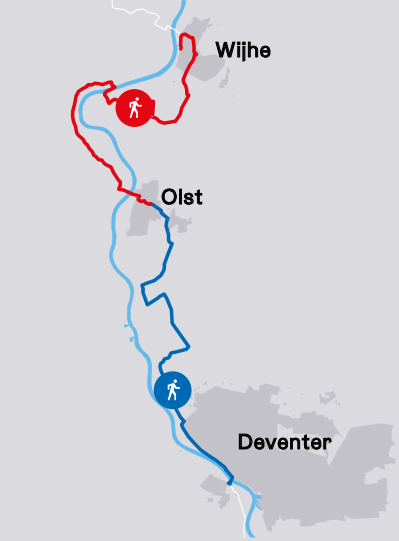
Stadswandeling Raambuurt & Havenkwartier Deventer
(wandeltocht van 4 km), verkrijgbaar bij VVV Deventer

Heino, Wijhe, Olst
(fietstocht van 33 km), verkrijgbaar bij Tourist Info Olst & Wijhe of via olst-wijhe.nl

Landgoederen langs de IJssel
(fietstocht van 37 km), verkrijgbaar bij Tourist Info Olst & Wijhe of via www.olst-wijhe.nl

Twaalf kernen routes Olst Wijhe
(4 fietsroutes), verkrijgbaar bij Tourist Info Olst & Wijhe of via olst-wijhe.nl

IJsselpad
(langeafstands-wandeltocht van Dolf Logemann over de gehele lengte langs de IJssel, te verdelen in verschillende etappes), verkrijgbaar via ijsselpad.nl

Legenda

Hoofdroute (wandel & fiets)

Wandelroute (indien afwijkend)

17 Fietsknooppunt

VVV's in de omgeving

VVV Deventer
Brink 89, Deventer

Rustpunt Randerhoeve
Randerpad 2, Diepenveen

Tourist Info Olst (Holsthohus)
Jan Schamhart-straat 5H, Olst

Rustpunt Het Veerhuis
IJsseldijk 50, Olst

Infocentrum IJssel Den Nul,
Rijksstraatweg 109, Den Nul

Tourist Info Wijhe (Primera),
Langstraat 43, Wijhe

Fietsetappe 3
Deventer tot Wijhe
22 km

8 kunstwerken
N, Z, O, P, Z, Q, Z en R

2 IJsselbiënnale-tips
tip 2 en 3

3 veerponten
Worp—Deventer
Olst—Welsum
Veessen—Fortmond

Wandeletappe 3A
Deventer tot Olst
10 km

Deel onverhard

4 kunstwerken
N, Z, O en P

2 IJsselbiënnale-tips
tip 2 en 3

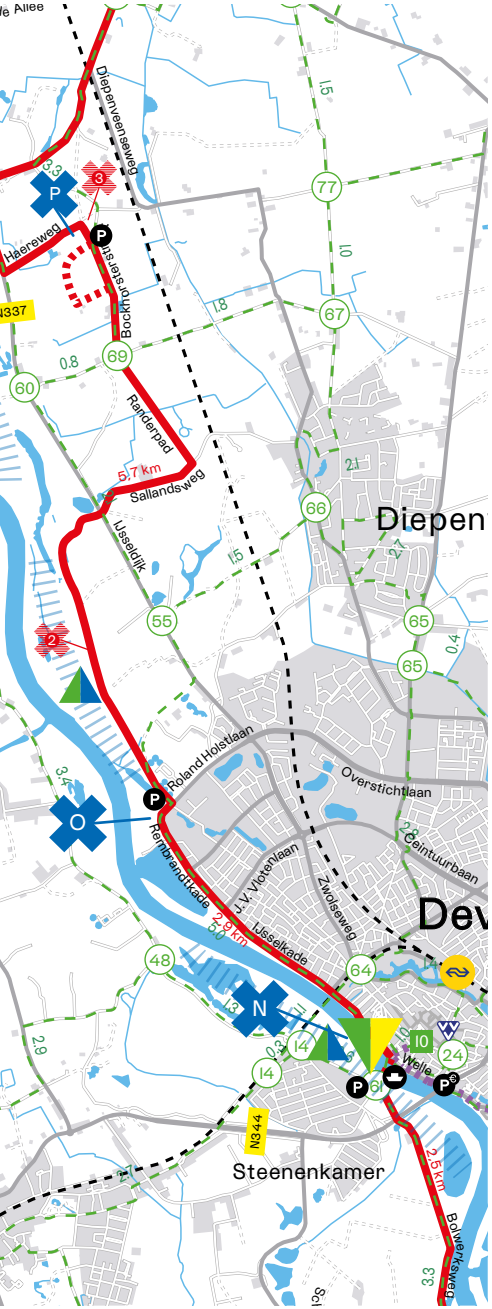
1 veerpont
Worp—Deventer

Wandeletappe 3B
Olst tot Wijhe
12 km

Volledig verhard

4 kunstwerken
Z, Q, Z en R

2 veerponten
Olst—Welsum
Veessen—Fortmond

Wandeletappe 3A
Deventer—Olst
10 km

Deze fietsetappe start bij het startpunt in het IJsselhotel (61). Op de landtong achter het IJsselhotel, langs de rivier N.

Oversteken 39 met de veerpont Z naar knooppunt (24) 40 . Vandaar naar knooppunt (55). Wandelaars kunnen onderlangs de IJssel lopen O. Fietsers rijden aan de andere kant van de weg en moeten aan het begin Hoevelmansweg naar links, terug naar de rivier O.

Fietsers en wandelaars vervolgen via de Hoevelmansweg 41 richting knooppunt (55). In bocht IJsselbiënnale -bordjes volgen, van de dijk af, naar Landgoed Keizersrande 42.

Langs permanent kunstwerk Het Observatorium (Krijn de Koning) 2. Weg vervolgen naar Natuurderij 43. Voor Natuurderij langs graspad volgen. Graspad komt uit op N337 44. Weg oversteken, Sallandsweg in 45.

Bij wandelknooppunt K54 fietsers en wandelaars linksaf Randerpad in. Het pad eindigt bij knooppunt (69).

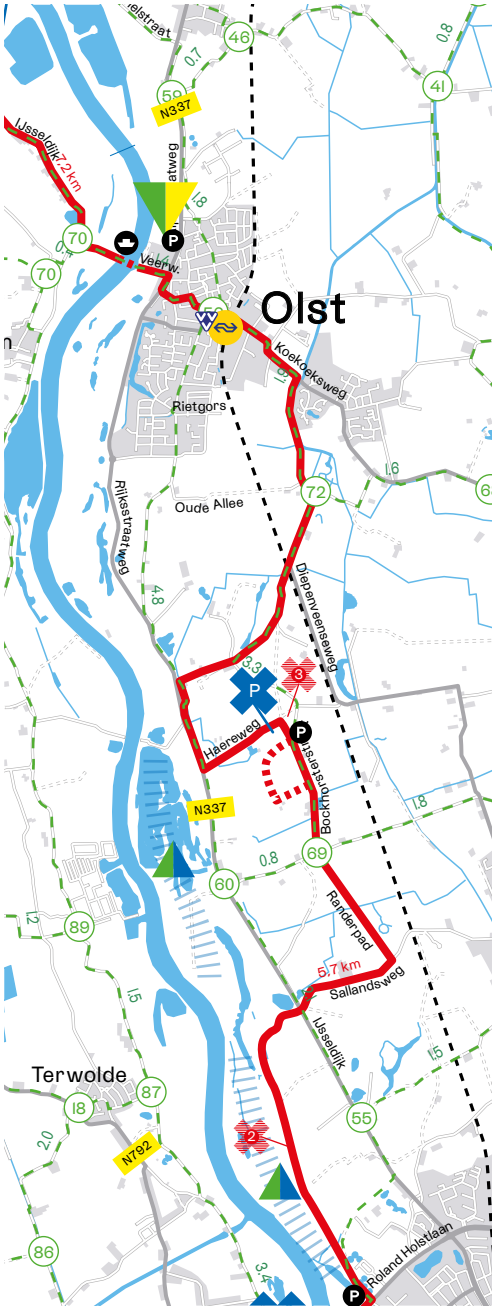
Bockhorstersstraat in richting knooppunt (72). Wandelaars slaan af bij wandelknooppunt G29 via G48 via GI7 naar landgoed De Haere P 3. Fietsers vervolgen Bockhorsterstraat tot bord De Haere: linksaf P 46 t/m 48 .

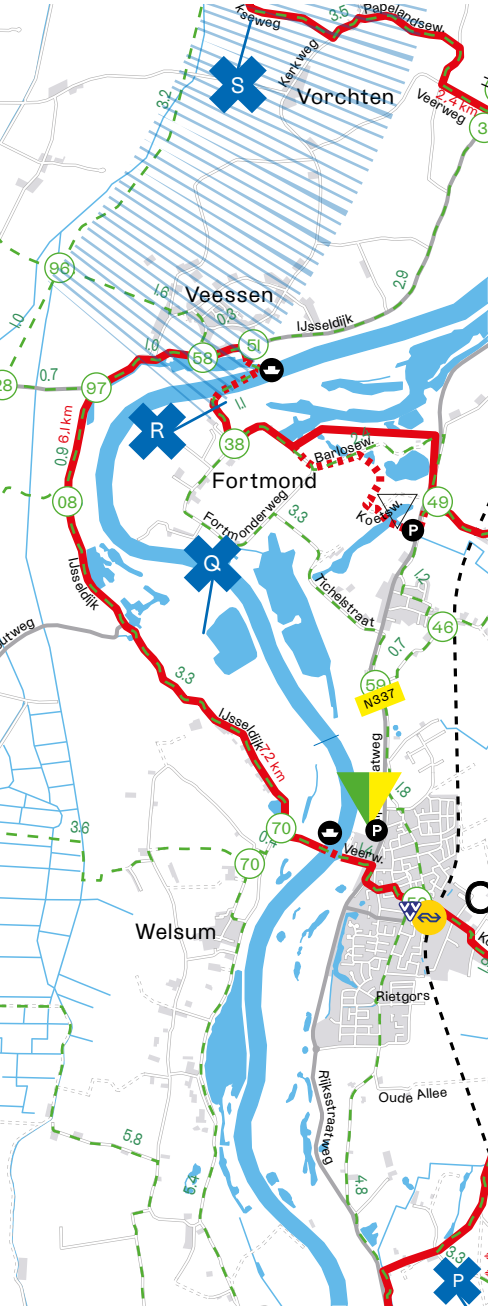
Langs Huis via zandweg (bordje IJsselbiënnale) naar de IJssel. Rechtsaf fietspad langs IJsseldijk. Rechtsaf Kletterstraat naar knooppunt (72). Vervolg route naar knooppunt (56).

Bij Bökkers Mölle aan de Rijksstraatweg bevindt zich een startpunt 49.

Suggestie

Terug naar Deventer via knooppunten (70), (89), (87), (48), (61) (16 km)

Wandeletappe 3B
Olst—Wijhe
12 km

Start in Olst bij startpunt Bökkers Mölle aan de Rijksstraatweg, ga met veerpont Z over naar knooppunt 70.

Rechtsaf (bordje IJsselbiënnale) van IJsseldijk naar knooppunt 08 (onderweg Q), vervolg route naar 97, 58, 51.

Bij 51 afslag naar Kozakkenveer Z 50 richting knooppunt 38 aan overzijde IJssel R 51.

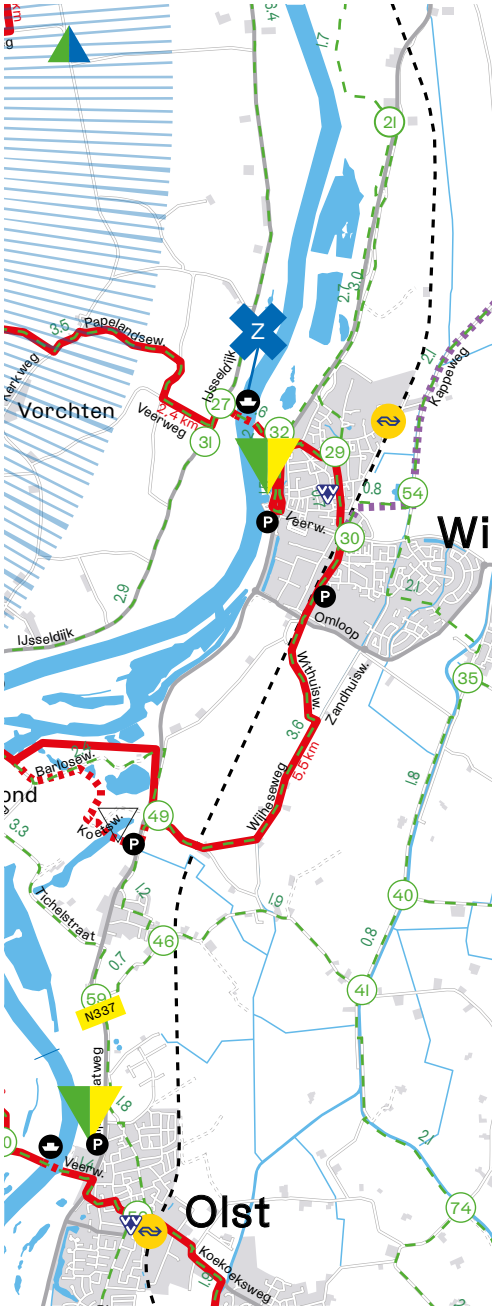
Vervolg route naar 49.

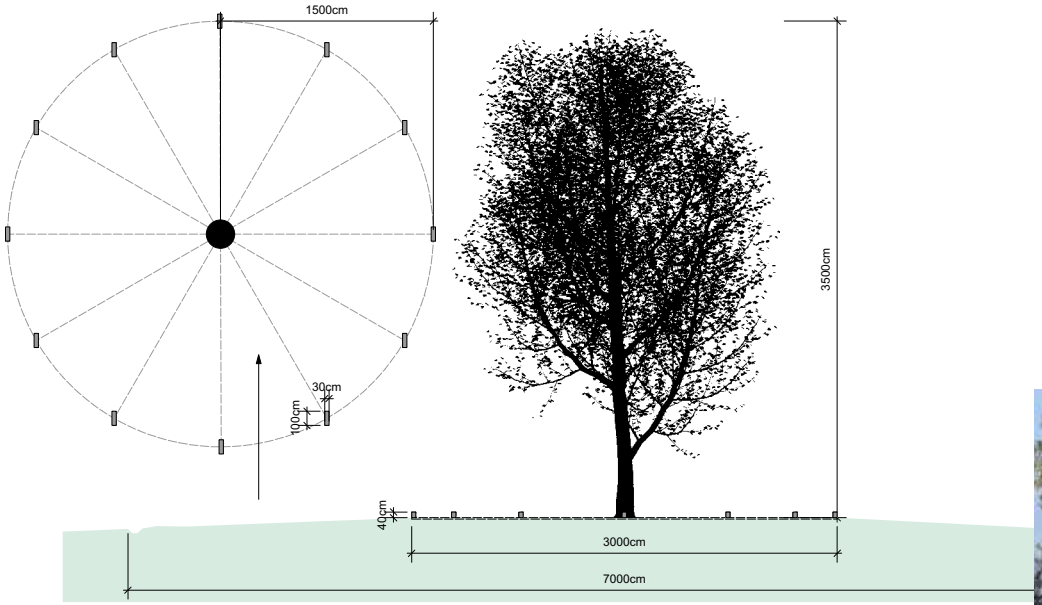
Bij knooppunt is er de mogelijkheid door te rijden naar infocentrum IJssel Den Nul. Vandaar terug naar knooppunt 49. Van knooppunt 49 naar 30, 29 en 32.

Bij het Little River Café aan de Veerweg bevindt zich een startpunt.

Suggestie

Terug naar Olst via knooppunt 32, 31, 51, 38, 59, 56 (14 km)

Marilandica
Atelier Veldwerk

Beeldend kunstenaars Rudy Luijters (Nederland, 1955) en Onno Dirker (Nederland, 1965) werken sinds 2003 samen als Atelier Veldwerk. Met een onbevangen houding, ze noemen dat de methode van de 'ongerichte blik', wordt de openbare ruimte of het landschap betreden. Op grond van die veldwerk-ervaringen ontwikkelt hun werk zich al doende. Ieder onderzoek leidt naar een uitkomst die specifiek is voor de plek, het gebied. Bestaande, veelal verborgen kwaliteiten krijgen in hun analytische benadering nadrukkelijk betekenis. Er ontstaan op die wijze concepten om gegeven situaties beeldend te herwaarderen.

Op de landtong tegenover de Deventer binnenstad, bij de wijk de Worp, staat een grote populier. Onderzoek leerde dat het om de oudste Populus canadensis 'Marilandica' in Nederland gaat: 'de reus van de Worp'. Atelier Veldwerk stelt deze Canadese peppel, die waarschijnlijk in 1822 is geplant, centraal in hun voorstel voor de IJsselbiënnale.

Atelier Veldwerk
atelierveldwerk.nl

In het ontwerp is aandacht voor de verschillende sferen rondom de boom: de omtrek van de stam, de kroonprojectie, het wortelstelsel en de valprojectie.

Deze laatste wordt gevisualiseerd door middel van een loot van de boom. Want de bijna tweehonderd jaar oude populier gaat onherroepelijk vallen, binnen afzienbare tijd. Atelier Veldwerk maakt met dit poëtische werk de cyclus van groei, bloei, verval en nieuwe groei tot een permanente overdenking. Als een eerbetoon aan deze gigant die tweehonderd jaar lang zwijgzaam maar krachtig de talloze overstromingen én de ingrijpende herinrichting van het landschap heeft doorstaan. Hiermee wordt het bijna een rituele plek die uitnodigt het landschap te beleven.

Locatie

Deze landtong is ontstaan door de nevengeul die gegraven is in het kader van Ruimte voor de Rivier. Tijdens het graven zijn hier ruim 25 bommen uit de Tweede Wereldoorlog gevonden, net als restanten van drie verschillende schepen uit de Middeleeuwen: een kogge, een aak en een punter. Voor de bewoners van Deventer is dit een plek om te recreëren, met uitzicht op het stadsgezicht van Deventer.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Op de landtong tegenover de Deventer binnenstad, tussen IJsselhotel en spoorbrug.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Zutphen - Deventer en Deventer - Wijhe.

Vorige
← 2,5 km

Volgende
2,9 km →

Borboros
Groenewoud/Buij

Gerard Groenewoud (Nederland, 1958) en Tilly Buij (Nederland, 1957) vormen een kunstenaarsduo dat met een grote diversiteit aan beelden en werkwijzen probeert de betekenis te doorgronden van de mens in zijn omgeving. Doordat ze elkaar al sinds 1976 kennen van hun opleiding in Leeuwarden, zijn ze in hun werk een twee-eenheid. Kenmerkend is hun voorliefde voor het hergebruiken van afvalmaterialen en onderdelen uit eerder werk. Ook met de betekenis van dingen gaan ze zo om: 'het waardevolle en het gewone' veranderen voortdurend van positie en uiteindelijk is het de verbeelding van de kijker die het werk moet doen.

Bij een nevengeul van de IJssel vlakbij de oude ijsbaan maken ze een paviljoen ter hoogte van de waterzuivering. Het bouwwerk Borboros (oud-Grieks voor modder en vuil), is gebaseerd op de vloeiende lijnen van het rivierlandschap. Het is een bouwsel dat voortdurend verandert door het toevoegen van materiaal dat door bezoekers wordt aangedragen in de vorm van flessen water.

Groenewoud & Buij
groenewoudbuij.nl

De wanden brengen zo, als een database, in kaart wat zich in het (rivier) water bevindt aan organismen, algen, waterplantjes, schimmels en bacteriën. Zij voeden zich met afval en bezitten het vermogen om dit om te zetten in bruikbare stoffen. Door de wisselende kleuren van het binnenvallende licht verandert de binnenruimte in een 'aquadraal'.

De flessenwand heeft de mogelijkheid om, in de vorm van pictogrammen, boodschappen aan de rivier te laten zien door gebruik te maken van getint water.

Locatie

Het kunstwerk van Groenewoud/Buij is geplaatst naast één van de nieuwe nevengeulen bij Deventer. Zo'n nevengeul, die bij een gewone waterstand maar aan één kant een open verbinding heeft met de rivier, wordt een hank genoemd. Stroomopwaarts heeft de hank een drempel die bij hoogwater overstroomt zodat de rivier door de nevengeul mee gaat stromen. Met de aanleg van deze nieuwe hank is ook nadrukkelijk rekening gehouden met de recreant: hij is ingericht voor de jachthaven, als stadsstrand en vormt een roeibaan voor de roeivereniging. De waterzuivering en de oude IJsbaan waar Ard Schenk in 1966 wereldkampioen werd, markeren hier de grens van de stad.

Praktische informatie

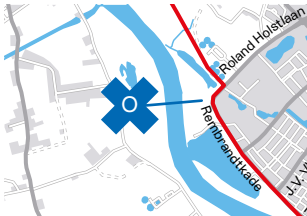
Te ontdekken met

Locatie
Bij de nieuwe nevengeul, tussen roeivereniging en waterzuivering.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Deventer - Wijhe.

Vorige
← 2,9 km

Volgende
5,7 km →

Untitled #192
Aeneas Wilder

Aeneas Wilder
aeneaswilder.co.uk

Kunstenaar Aeneas Wilder (Schotland, 1967) maakt indruk met zijn monumentale houten sculpturen, vaak in de vorm van een koepel of als cirkelvormige architectuur. Ook de spiraal komt regelmatig in zijn installaties terug. Visueel sluit zijn werk aan bij dat van enkele kunstenaars uit Japan, waar hij regelmatig zelf verblijft. Je kunt denken aan de beroemde houten sculpturen van Tadashi Kawamata of aan het werk van de veel jongere Sachi Miyachi die voornamelijk woont en werkt in Nederland. Aeneas Wilder heeft ondanks dergelijke referenties een zeer eigen beeldtaal die doet denken aan meer westerse prehistorische vondsten. Zijn opmerkelijkste werken zijn zo opgebouwd dat ze door de zwaartekracht als zodanig overeind worden gehouden. Hij maakt dan geen gebruik van bevestigende hulpmiddelen.

De koepelconstructie van larikshout die hij voor de IJsselbiënnale bouwt is weliswaar een architectonisch bouwwerk, maar de vorm heeft ook een natuurlijk karakter. Bovenop de koepel groeit een boom. Daarmee verwijst Wilder naar het veranderende rivierlandschap. Bij overstromingen kunnen bomen tot hun kruin in het water staan terwijl bij grote droogte wortels bloot komen te liggen. Door de boom te verheffen boven het landschap, herinnert Wilder ons aan de verantwoordelijkheid die we als mensen hebben voor het behoud van de natuur. Hij laat zien dat de natuur tot op zekere hoogte kneedbaar is, maar wel met respect moet worden bejegend. Hij richt in feite een monument op voor de boom. Zijdelings verwijst hij in zijn werk ook naar de bunkers van de IJssellinie die op het terrein van De Haere liggen.

Locatie

De dome van Aeneas Wilder in het landschap van De Haere weerspiegelt de ligging van de Havezate op een hoge rivierduin, die daardoor bij hoogwater veilig bleef. Ook verwijst het naar de functie van de IJssel als waterlinie: een verdedigingslinie tegen vijanden uit het oosten tijdens de Koude Oorlog. Door ingrepen van de mens zijn beide functies niet meer relevant: er is een dijk gemaakt om het water tegen te houden en de IJssellinie is na 1968 definitief opgeheven.

De Haere is de vestigingslocatie van Stichting IJssellandschap die dit jaar haar 750-jarig bestaan viert.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Op de bloemenweide van Landgoed De Haere in Olst.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Deventer - Wijhe.

Vorige
← 5,7 km

Volgende
7,2 km →

Moderne Devotie
Observatorium

Observatorium
observatorium.org

Observatorium is een samenwerkingsverband van de kunstenaars Geert van de Camp, Andre Dekker, Lieven Poutsma en Ruud Reutelingsperger (Nederland). Sinds 1997 leggen zij verbindingen tussen kunst, landschap en maatschappij. Opmerkelijk aan hun werk is dat het een spanning in het kijken veroorzaakt en tegelijkertijd een concentratie in het denken.

Observatorium draagt bij aan het in rust beschouwen van wat mensen over zichzelf afroepen. Veel van het werk in de openbare ruimte van Observatorium is terug te voeren op de naam van het samenwerkingsverband. Dat geldt ook voor 'Moderne Devotie'. Er wordt een specifieke manier van observeren aan de orde gesteld. Hier keert de blik zich naar binnen.

Op een locatie in de uiterwaarden, waar het fundament van een voormalig melkhuisje als mestopslag dient, bouwt Observatorium een omsloten ruimte. Deze is gemaakt van materialen die langs de IJssel veel worden gebruikt: heel gewone, simpele en doelmatige betonnen keerwanden.

'Moderne Devotie' bestaat uit hoge gesloten wanden met binnenin een omgang die boven de grond zweeft. Als de uiterwaarden onderlopen stroomt het water deze 'kloostertuin zonder klooster' in. Aan de rivierzijde is een opening als een balkon. Het biedt uitzicht op het landschap, op de veranderende wereld. Met 'Moderne Devotie' verwijst Observatorium naar Middeleeuwse gelovige werkgemeenschappen die het voorbeeld van Geert Grote volgden. De spirituele beweging van grondlegger Geert Grote heeft zijn bakermat in de IJsselstreek.

In dit kunstwerk van Observatorium wordt impliciet de vraag gesteld of zo'n ideaal in deze tijd nog kan functioneren. Wie in deze omsloten tuin is, komt even tot stilstand.

Locatie

Vlakbij het kunstwerk van Observatorium, achter de dijk, ligt de boerderij 'Grote Voorn'. Een boerenerf dat vermoedelijk al aanwezig was toen hier in een ver verleden nog een voorde lag; een doorwaadbare plaats in de rivier. De smalle toegangsweg naar de voormalige zandwinplas Hooge Waard wordt vooral gebruikt door vissers en is een deel van het jaar niet toegankelijk in verband met broedvogels. De locatie kenmerkt zich door het weidse uitzicht: naar het oosten zijn er uitgestrekte uiterwaarden die heel natuurlijk ogen terwijl iets verder naar het noorden, in groot contrast, het uitzicht wordt bepaald door een grote camping op Fortmond.

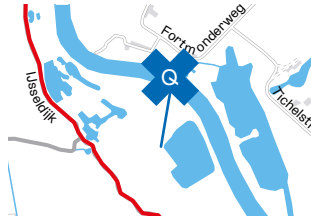
Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
In de uiterwaarden van Oene tegenover de camping op Fortmond.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Deventer - Wijhe.

Vorige ← 7,2 km
Volgende 6,1 km →

R Frequencies from the PAST & NOW & FUTURE and everything in between

Nathalie Bruys

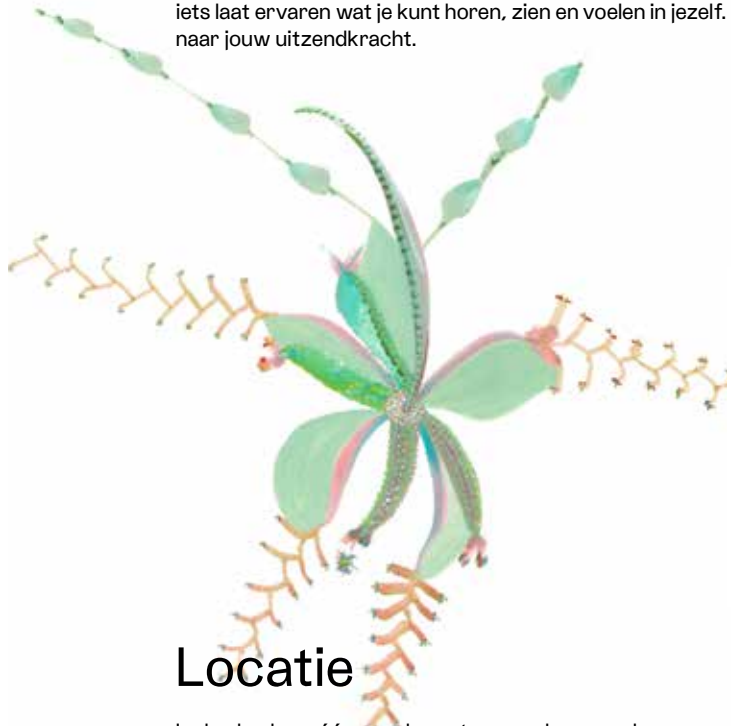

Nathalie Bruys
nathaliebruys.com

Nathalie Bruys (Nederland, 1975) is gespecialiseerd in geluidskunst. In 2004 kreeg ze voor haar werk de Charlotte Köhler Prijs en in 2006 won ze de Volkskrant Beeldende Kunst Prijs. Veel van haar werk onderga je als `soundscapes', landschappelijke geluidservaringen die iets onthullen over de plek waar je bent. Typerend voor haar werk is dat ze geluid in andere zintuiglijke gewaarwordingen vertaalt. De energie ervan wordt verbeeld door weerklank en resonantie. Haar werk vindt een persoonlijke echo. De bezoeker is als het ware de klankkast voor haar werk. Ze zet geluid om in beeld en presenteert het ook in stilte. Haar basisvraag is: hoe ziet geluid eruit?

Voor de IJsselbiënnale ontwerpt ze een geluidswandeling. Die kun je individueel beleven: hoe verhoudt je gemoed zich tot de omstandigheden daarbuiten? De geluidssculptuur van Nathalie Bruys laat je ondergaan dat je de beleving van de omgeving kunt sturen. Het geluid in je zelf kun je activeren in de omringende omgeving. Je kunt die vormgeven, beleven, gebruiken, afstemmen, uitbreiden, manifest en zichtbaar maken.

`Frequencies from the PAST & NOW & FUTURE and everything in between' bestaat uit twee verschillende delen. Het eerste deel is een geluidswandeling bij de voormalige steenfabriek Fortmond die van 1828 tot 1976 in bedrijf was. De compositie bevat meerdere lagen die verschillende onderwerpen in de tijd laten horen. Daarnaast laat ze tekeningen van futuristische onderwaterplanten en verbeelde kunstvormen uit de natuur van het jaar 2117 zien. Haar werk begint bij het onzichtbare dat je iets laat ervaren wat je kunt horen, zien en voelen in jezelf. Ze vraagt naar jouw uitzendkracht.

Voor de 100% beleving van dit kunstwerk is het nodig een app te downloaden. Dat kan via ijsselbiennale.nl/zo-werkt-het

Locatie

In de oksel van één van de grote meanders van de IJssel ligt Fortmond, een buurtschap te midden van natuurgebied Duursche Waarden. De Duursche Waarden en de Roetwaarden zijn ontstaan door het afgraven van klei voor onder meer Steenfabriek Fortmond, nu een rijksmonument. Ook de oorspronkelijke rivierduinen zijn grotendeels verdwenen. Je steekt hier de IJssel over met het pontje Kozakkenveer. Het draagt deze naam omdat hier in 1813 het Kozakkenleger de rivier zou zijn overgestoken om de Fransen uit Nederland te verjagen.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Rondom de steenfabriek in Fortmond, Den Nul.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Deventer - Wijhe.

Vorige
← 6,1 km

Volgende
7,9 km →

Atelier Het Bouwhuis

Het Bouwhuis is een agri-culturele onderneming waar drie gebouwen en twee hectare tuinen plaats bieden aan de galerie, vergaderruimte en logies. "Het kijken naar beeldende kunst is net zo gewoon als het kijken naar een gezond en vitaal gewas". Deze uitspraak van Henriëtte Hogewind (galeriehouder/schrijver) en Harm Janssens (boer/ondernemer) stond dik gedrukt in het Dagblad van het Noorden, augustus 2011. En dit zegt precies waar het Bouwhuis voor staat: een prachtige samengaan van gecultiveerd land en autonoom beeld.

hetbouwhuis.net

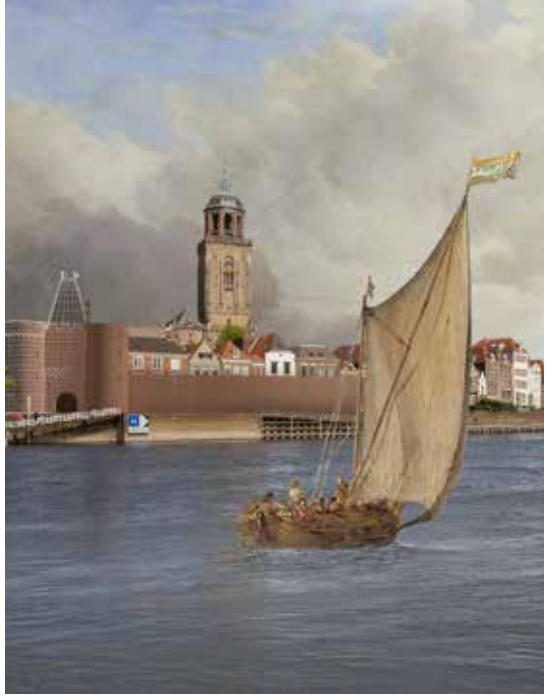

Kunstenlab

Kunstenlab is gevestigd in het dynamische Havenkwartier van Deventer en organiseert tentoonstellingen over actuele maatschappelijke onderwerpen, steeds vanuit de autonome visie van de kunstenaar. Bij de organisatie van projecten treedt het Kunstenlab op als productiehuis: bedenkt en ontwikkelt concepten of reageert op concepten ontwikkeld door kunstenaars. Kunstenlab geeft opdrachten aan kunstenaars voor nieuw werk, meestal binnen de context van een maatschappelijk vraagstuk en vaak tijdelijk van aard. Ook begeleidt Kunstenlab kunstenaars bij de productie van kunstwerken en heeft oog voor stimulering van de beroepspraktijk en talentontwikkeling.

Kunstenlab is bedenker en initiatiefnemer van de IJsselbiënnale.

kunstenlab.nl

Museum De Waag

Museum De Waag is gevestigd in een waaggebouw op de Brink in de binnenstad van Deventer. Het werd gebouwd van 1528 tot 1531 en speelde een belangrijke rol in het handelsleven van de stad.
In Museum De Waag zijn wisselende tentoonstellingen te zien met de Deventer collectie als uitgangspunt. Museum De Waag wordt beheerd en geëxploiteerd door de erfgoedorganisatie Stichting Deventer Verhaal. Deventer Verhaal legt relaties met andere kunstvormen en maatschappelijke thema's. De eigen collectie kan op deze manier gekoppeld worden aan monumenten, kunstwerken en verhalen in stad en omgeving.

museumdewaag.nl

Kasteel Het Nijenhuis

Museum de Fundatie bezit en beheert een omvangrijke collectie beeldende kunst. De collectie en de wisselende tentoonstellingen van Museum de Fundatie zijn te zien op twee locaties: in de Fundatie aan de Blijmarkt in Zwolle en op Kasteel het Nijenhuis in Heino/Wijhe. De basis van de collectie is bijeengebracht door Dirk Hannema (1895-1984) en bestaat uit ruim 11.000 objecten, met topstukken van onder andere Vincent van Gogh, Piet Mondriaan, Marc Chagall, Francis Picabia, Bernardo Strozzi, Jan Baptist Weenix,

William Turner en Isaac Israels. Recente aanwinsten zijn 'Gewitterfront' van Neo Rauch – van deze kunstenaar is in 2018 een grote overzichtstentoonstelling te zien – en 'La Guerre Japonaise' van Jan Cremer.

museumdefundatie.nl

Fiets-etappe 3

39 Oever-verbindingen in Deventer

Omstreeks het jaar 768 na Chr. heeft de missionaris Lebuïnus, waarschijnlijk lopend vanuit Wilp, het toenmalige riviertje kunnen oversteken. De rivier wordt in de eeuwen daarna aanzienlijk breder en al snel is een pontveer nodig.

In 1482 krijgt Deventer een vergunning van de bisschop van Utrecht om een brug aan te leggen. Regelmatig is er in de eeuwen daarna geen brug; vernietigd door ijsgang of oorlog. Zo steken troepen van de Gelderse hertog in 1522 de brug in de brand. Kort na 1600 komt er een schipbrug, die tot 1948 in gebruik bleef. In 1937 wordt besloten om een verkeersbrug tegenover de binnenstad aan te leggen, op de plaats van het huidige pontje. De brug wordt in 1943 opengesteld en in 1945 opgeblazen. Tot het herstel in 1948 maakt men weer gebruik van de oude schipbrug. In 1887 wordt er al een spoorbrug aangelegd. Langs de nieuwe spoorbrug uit 1982 is een voet- en fietspad aangelegd. In 1972 wordt de brug van de snelweg A1 geopend.

41 Rioolwater-zuiverings-installatie

Rioolwaterzuiverings-installatie (rwzi) Deventer zuivert het afvalwater van Deventer en loost het gezuiverde water op de IJssel. Het waterschap Drents Overijsselse Delta is eigenaar van deze rwzi. Door intensievere regenbuien door de klimaatverandering kan het riool de grote pieken niet altijd verwerken. Hierdoor kunnen straten onder water komen te staan en stroom rioolwater ongezuiverd in weteringen en singels. Door het regenwater niet allemaal naar het riool te voeren wordt het rioolstelsel ontlast. Dit water kan worden opgevangen in een regenton of geïnfiltreerd in de tuin, zodat er ook water in voorraad is in tijden van droogte.

42 Natuurderij Keizers-rande

In de uiterwaarden van de IJssel is door Stichting IJssellandschap een innovatief project ontwikkeld onder de naam Landgoed Keizersrande, met Natuurderij Keizersrande. Het doel is om natuur, landbouw, ecologie, economie en recreatie weer met elkaar te verenigen. In Nederland worden deze belangen vaak nog als strijdig gezien. De Natuurderij is een modern biologisch dynamisch melkveebedrijf met een aantal belangrijke neventaken. Het betreft natuurbeheer, verhoging van de biodiversiteit, watermanagement, bevordering van landschappelijke kwaliteit en ook recreatie en educatie. De inrichting van deze locatie hangt direct samen met de vergravingen van de van de IJssel in het kader van Ruimte voor de Rivier.

43 De Randes

De Natuurderij is onderdeel van landgoed Keizersrande, net als de oude landgoederen Oud Rande, Smets Rande en Nieuw Rande. De Randes zijn gelegen op een grote rivierduin. Oud Rande wordt voor het eerst vermeld in 1285. Alleen de toren staat er nog. Smets Rande dateert uit 1603. Het landgoed wordt in 1853 aangekocht door Duymaer van Twist, gouverneur-generaal van Nederlands-Indië. Hij krijgt nationale bekendheid door zijn prominente aanwezigheid in het boek 'Max Havelaar' van Multatuli. In deze klassieker wordt gewag gemaakt van zijn 'heimwee naar een Hollandse buitenplaats'. Die buitenplaats is dus Smets Rande. Maar omdat het huis bouwvallig is, besluit hij in 1857 even verderop een nieuw huis te bouwen: Nieuw Rande. De laatste eigenaar laat in 1979 het landgoed na aan Stichting IJssellandschap. Het pand is een rijksmonument. Het landhuis is nu in gebruik als hotel/restaurant.

40 Hanzestad Deventer

Vanaf de steiger zien we het mooie rivierfront van Deventer, met de karakteristieke toren van de Lebuinuskerk. Er moet al een kleine nederzetting zijn geweest als de Angelsaksische prediker Lebuinus zich omstreeks het jaar 768 op de middelste van drie rivierduinen vestigt. Daar bouwt hij een eerste kerkje. Deventer is een van de oudste steden van Nederland. Snel wordt duidelijk dat Deventer een vervoersknooppunt is en zich ontwikkelt tot een centrum van handel en ambacht. Rond 850 is vrijwel het gehele huidige centrum al in gebruik. Deventer is in 882 zo sterk ontwikkeld als handelsstad dat het aantrekkelijk is voor Vikingen om de stad te plunderen en plat te branden. De stad wordt snel daarna weer opgebouwd en omgeven door een aarden wal. Het huidige stratenpatroon dateert uit die periode. Gezien haar handelskarakter wordt de stad natuurlijk ook een belangrijke Hanzestad. De stad is belangrijk door haar 5 jaarmarkten, die elk wekenlang duren. Deventer is lang een vestingstad – onderdeel van de IJssellinie - en mag pas vanaf 1874 buiten de wallen uitbreiden. In de negentiende eeuw wordt Deventer een belangrijke industriestad. Tegenwoordig is het nog steeds een aantrekkelijke, economisch en cultureel vitale stad met 100.000 inwoners.

44 Dijkstoel

In vroeger tijden houden speciale dijklegers zich bezig met de inspectie van dijken en andere waterhuishoudkundige werken. Elk dijkleger bestaat uit een aantal 'rotten' en elke rot had de beschikking over zijn eigen magazijn: een dijkstoel. In die dijkstoelen liggen zandzakken en andere benodigdheden voor reparaties in noodsituaties. Langs de dijken van de IJssel staat nog steeds een aantal gerestaureerde dijkstoelen.

45 Sallandse lanen

De Sallandse lanen, zoals de Sallandsweg, vormen een belangrijk cultuurhistorisch element in Zuid Salland. Ze zijn beelddragers van het kleinschalige coulisselandschap. De overheden hebben de ambitie deze lanen te behouden en te vernieuwen.

46 De Haere

Net als veel andere Sallandse Havezaten kent De Haere een bewogen geschiedenis, die teruggaat tot de middeleeuwen. De Hof ter Hare komt al in veertiende-eeuwse documenten voor. Het landgoed ligt op een grote rivierduin (haar = hoogte in het landschap). Een Havezate was een versterkt huis of boerderij. De vorm van het huidige landhuis stamt uit 1559, als Hendrik van Oldeneel een nieuw huis 'timmert'. Omstreeks 1778 is bij een ingrijpende verbouwing het hoofdgebouw met gracht gerealiseerd. In 1870 wordt een torenkamer in neoclassicistische stijl toegevoegd en wordt als tuindecoratie een 'ruïne-folly' gebouwd, een onafgemaakte ronde toren met schietgaten, die nu prachtig is gerestaureerd.
De Haere is sinds 1996 in het bezit van Stichting IJssellandschap en biedt sinds 2008 onderdak aan die organisatie. IJssellandschap, net als haar rechtsvoorganger 'De Verenigde Gestichten', beheert en ontwikkelt al sinds het jaar 1267 land, landgoederen, boerderijen en huizen rondom Deventer. Men viert dit jaar het 750 jarig bestaan. De missie die IJssellandschap heeft geformuleerd is – met recht – 'Toegewijd en Toekomstgericht'.

47 De IJssellinie

De IJssel en de aanliggende steden zijn lang een belangrijke verdedigingslinie. Tijdens de Koude Oorlog in de jaren vijftig van de vorige eeuw wordt de linie tot een samenhangend geheel uitgebouwd. Om een Russische opmars een halt toe te roepen, wordt een oud recept uit de kast gehaald: een waterlinie. Tussen 1951 en 1954 verrijst de IJssellinie als een 120 kilometer lang en maximaal tien kilometer breed obstakel waarbij het land onder water gezet kan worden (inundatie). De Waal bij Nijmegen en de Nederrijn bij Arnhem kunnen worden afgesloten met tot zinken gebrachte drijvende stuwen, waardoor al het water de IJssel zal instromen. Onder andere bij landgoed De Haere wordt zo'n stuw gebouwd en een sluis in de dijk aangelegd die het water over de naastgelegen land kan laten stromen. Daardoor komt een brede strook van Kampen tot Nijmegen blank te staan. Het waterpeil moet exact bepaald worden: het water moet zo hoog zijn dat vijandelijke troepen niet over land kunnen oprukken, maar niet zo hoog dat zij dat per schip kunnen doen.

(zie www.ijssellinie voor meer informatie en rondleidingen)

48 Olst

De oudste bebouwing van Olst is gelegen op de meest oostelijke punt van een rivierduin naast de IJssel. Het betreft een Karolingisch koningshof dat in 874 door de koning geschonken wordt aan het vrouwenklooster in Essen. Op de plek van de kapel van de hof wordt omstreeks 1300 de parochiekerk gebouwd; op de plek van de huidige kerk. In die tijd staan er vijf boerderijen in de omgeving van de kerk. De omgeving overstroomt regelmatig en daarom zijn destijds ook de eerste dijken aangelegd. Olst blijft eeuwenlang een kleine boerengemeenschap. In de loop van de negentiende eeuw worden diverse steenfabrieken in Olst opgericht, wat veel werkgelegenheid geeft. Ook vestigen zich aan het eind van die eeuw veel vleeswarenfabrieken Als gevolg van die industrie vestigen zich ook flinke machinebouwers. Kortom, Olst is een echt industriedorp geworden. Hilferink noemt het in zijn 'Geschiedenis van Olst' een 'sober arbeiders dorp'. Maar zoals met veel industrie in Nederland sluiten in de loop van de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw alle steenfabrieken, vleeswarenfabrieken en machinefabrieken hun deuren.

49 Villa Bakhuis

Vlak voor Veessen ligt de Villa Bakhuis. Op het terrein staat een gerestaureerd historisch koetshuis en ook de oude slingertuin is weer in ere hersteld naar een ontwerp uit 1875. De opvallende folly van cortenstaal is gemaakt door kunstenaar Theo Hoogeveen. De folly heeft exact hetzelfde silhouet als de oorspronkelijke villa die hier gestaan heeft.

50 Het Kozakkenveer

De schrik zit er goed in als in november 1813 de Russische Kozakken de oostgrens oversteken. Ze komen ons land te bevrijden van de Fransen. Hun reputatie als barbaarse woestelingen is hen al vooruit gegaloppeerd. Nauwelijks een half jaar zijn ze in ons land en niet eens met zovelen, maar de Kozakken op hun steppepaardjes maken zoveel indruk dat ze nog steeds in talrijke volksverhalen figureren. Ze worden daarin steevast afgeschilderd als woeste barbaren. Waarschijnlijk zijn het in de eerste plaats moedige soldaten. Op 10 november 1813 duiken er zo'n vijftienhonderd op voor de IJssel. Ze willen de Fransen zo snel mogelijk de rivier over jagen en dan doorstomen naar Parijs om Napoleon te verslaan. Daarom leggen ze een schipbrug aan tussen Fortmond en Veessen. De snelle bevrijding lukt wonderwel. Op 21 mei 1814 is heel Nederland voorgoed van de Fransen bevrijd. Vanwege de toenmalige schipbrug heeft het huidige pontje dat sinds 2005 weer vaart, de naam 'Kozakkenveer' gekregen. De oudste vermelding van een veerdienst ter plekke stamt overigens al uit 1379.

51 Steenfabriek Fortmond

Tegenwoordig zijn er geen steenfabrieken meer langs de IJssel, maar in de bloeitijd staan er meer dan 75 ovens in de uiterwaarden. Het tijdperk van de steenfabrieken eindigt in onze regio met de sluiting van de laatste fabriek in 1976. In de uiterwaarden, aan beide kanten van de IJssel, zijn nog wel restanten van ovens en schoorstenen terug te vinden, zoals hier in Fortmond. Magere klei, die vooral voorkomt in de stroomruggen langs de grote rivieren, is zeer geschikt voor de bakstenen en vooral straatstenen. Na een aantal grote stadsbranden, zoals die in Deventer in 1334, komt er in veel steden de verplichting tot het gebruik van bakstenen en harde dakbedekking. De steenbakkerijen maken sinds die tijd deel uit van de lokale economieën. In de negentiende eeuw neemt het aantal steenfabrieken sterk toe door de groei van de steden en de grote vraag naar straatklinkers. Halverwege die eeuw ontstaat er een concentratie van fabrieken in het gebied van de grote rivieren. De steenfabrieken zijn een belangrijke bron van werkgelegenheid. De meeste arbeiders zijn afkomstig van de 'overkant', uit Heerde en Vaassen en de steenfabriek heeft daarom lang een eigen voetveer geëxploiteerd. Vlakbij het voetveer liggen nu nog steeds de imposante restanten van Steenfabriek De Fortmond. De ovens met de 40 meter hoge schoorsteen zijn nog goed te herkennen. Het bedrijf heeft gefunctioneerd van 1828 tot 1976.

Meer informatie in het dichtbij gelegen infocentrum IJssel Den Nul.

Infocentrum IJssel Den Nul

Advertentie

Advertentie

WELKOM BIJ DE KRIBBE EN DE VERBORGEN TUINEN VAN BERT LOMAN.

Met het entree bewijs van de Tuinen ontvangt u een gratis kopje koffie bij De Kribbe.

Aan de IJssel, pal bij het voetveer Gorssel-Wilp staat De Kribbe. Een veelzijdige ontmoetingsplaats waar sfeer en kwaliteit hand in hand gaan. De Kribbe vertelt de geschiedenis van het oude boerenland, 'de Wilpse Klei'.

Op het ruime terras kunt u heerlijk eten en drinken terwijl u geniet van het weidse uitzicht en in het kader van de IJsselbiënnale ook van het object "EEN VELD VAN BLOEMEN" en de "DRIE RINGEN", die de verbondenheid met de natuur symboliseren.

In de keuken van De Kribbe werken wij veel met streekproducten, producten zoals kaas en vlees halen we bij lokale bedrijven.

De kribbe werkt samen met de Verborgen Tuinen van Bert Loman en deze vindt u aan de rand van Voorst ook midden in de IJsselvallei. De tuin, ca 1.500m2 groot, bestaat uit negen kleinere tuinen met hoofdzakelijk vaste planten. De variatie en opzet maken de tuin met zijn leuke hoekjes en doorkijkjes afwisselend en spannend.

De tuin heeft internationale bekendheid gekregen vanwege de objecten van natuurlijke materialen. Hier kunt u echt even op adem komen na uw bezoek aan de Verborgen Tuinen. Bert is de ontwerper van "EEN VELD VAN BLOEMEN" en de "DRIE RINGEN" die zijn verbondenheid met de natuur symboliseren. De omschrijving van beide objecten vind u in de bijlage van de menukaart van De Kribbe.

De tuinen zijn open van do t/m zo van 13.00 t/m 17.00 en op afspraak.

Klarenbeekseweg 5a, Voorst
deverborgentuinenvoorst.nl

Folders en informatie vindt u bij De Kribbe.

De Kribbe
Weerdseweg 6a, Wilp
Dagelijks geopend vana'
Meer informatie op dek

Etappe 4: Wijhe tot Zwolle

In Wijhe gaat de route via de veerpont naar de westkant van de IJssel, een oeverwallandschap. De bebouwing is geconcentreerd in ronde of gestrekte dorpen met een onregelmatige blokverkaveling. De percelen en wegen zijn grillig van vorm. Er komt overwegend landbouw voor, daarnaast zijn er hoogstamboomgaarden. Aan de weg naar Vorchten ligt een aantal IJsselhoeven. Vorchten is ontstaan op de westrand van de oeverwallen, aan de IJssel die daar in de middeleeuwen stroomt. Hier bevindt zich daarom de grens tussen de provincies Overijssel en Gelderland.

Achter Vorchten ligt de oostelijke dijk van de nieuwe hoogwatergeul, onderdeel van het programma Ruimte voor de Rivier. Het landschap van het Veluwse weteringengebied is opnieuw ingericht vanwege de aanleg van deze hoogwatergeul. Aan de noordkant van dit gebied zijn de twee uitlaatwerken van de geul te zien, met daartussen een klein stukje van de oude dijk. Daarvoor ligt de Kromme Kolk.

De route voert verder langs de gemalen Pouwel Bakhuis en Veluwe naar het Monnikenbos, gelegen op een uitloper van een zandrug vanaf de Veluwe. De uitmonding van het Apeldoorns kanaal ligt bij Hattem. Hier is een nieuwe sluis is aangelegd. Vanaf Hattem vaart `t Kleine Veer naar de Zwolse kant van de rivier. Vanaf hier gaat de IJsselbiënnaleroute over en langs de Schellerdijk. Naast de dijk het kleinschalige landschap van buurtschap Oldeneel. In het kader van het Ruimte voor de Rivier-programma zijn ook hier rivierverruimende maatregelen uitgevoerd.

Startpunten

Little River Café
Veerweg 1
Wijhe
littlerivercafe.nl

Openingstijden
14.06—08.07: wo t/m zo
van 11.00 tot 20.00 uur
08.07—04.09: alle dagen
van 11.00 tot 21.00 uur
04.09—24.09: wo t/m zo
van 11.00 tot 20.00 uur

Parkeren mogelijk

NS-station aanwezig (station Wijhe)

Panorama Paviljoen
Vadesto
De Bleek 3
8051 EE Hattem
panorama-paviljoen.nl

Openingstijden
Ma t/m za van
9.00 tot 18.00 uur
Zo gesloten

Parkeren mogelijk

Bushalte aanwezig (halte Centrum Hattem)

Barista Café Zwolle
Diezerstraat 109
Zwolle
baristacafe.nl

Openingstijden
Di t/m za van
9.00 tot 18.00 uur
Zo van 10.00 tot 17.00 uur
Ma van 10.00 tot 18.00 uur

Parkeren mogelijk (betaald)

NS-station aanwezig (station Zwolle)

Wandel- en fietsroutes in de omgeving

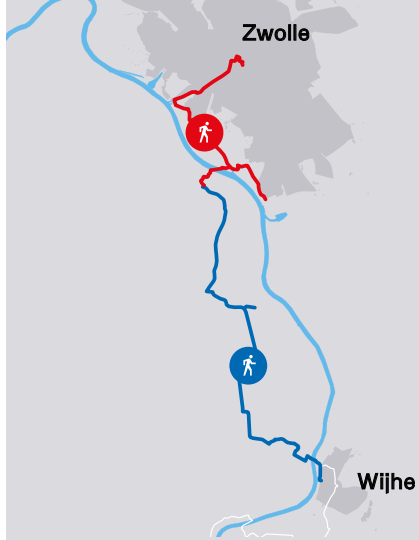
Wapenveld, cultuurhistorische route
(fietsroute van 32 km), verkrijgbaar bij Tourist Info Punt Wapenveld

Van waterkracht uit sprengen tot ruimte voor de rivier
(fietsroute van 45 km), verkrijgbaar via vallei-veluwe.nl

Rondje Zwolle
(fietstocht van 40 km), verkrijgbaar via anwb.nl

IJsselpad
(langeafstandswandelpad van Dolf Logemann over de gehele lengte langs de IJssel, te verdelen in verschillende etappes), verkrijgbaar via ijsselpad.nl

Zwolle

Legenda

- Hoofdroute (wandel & fiets)
- Wandelroute (indien afwijkend)
- 17 Fietsknooppunt

VVV's in de omgeving

VVV Deventer
Brink 89, Deventer

Rustpunt Randerhoeve
Randerpad 2, Diepenveen

Tourist Info Olst (Holsthohus)
Jan Schamhartstraat 5H, Olst

Rustpunt Het Veerhuis
IJsseldijk 50, Olst

Infocentrum IJssel Den Nul,
Rijksstraatweg 109, Den Nul

Tourist Info Wijhe (Primera),
Langstraat 43, Wijhe

Fietsetappe 4
Wijhe tot Zwolle
21 km

9 kunstwerken
Z, S, T, U, V, Z, W, X en Y

2 IJsselbiënnale-tips
tip 4 en 5

2 veerponten
Wijhe—Heerde
Hattem—Zwolle

Wandeletappe 4A
Wijhe tot Hattem
11 km

Volledig verhard

5 kunstwerken
Z, S, T, U en V

1 veerpont
Wijhe—Heerde

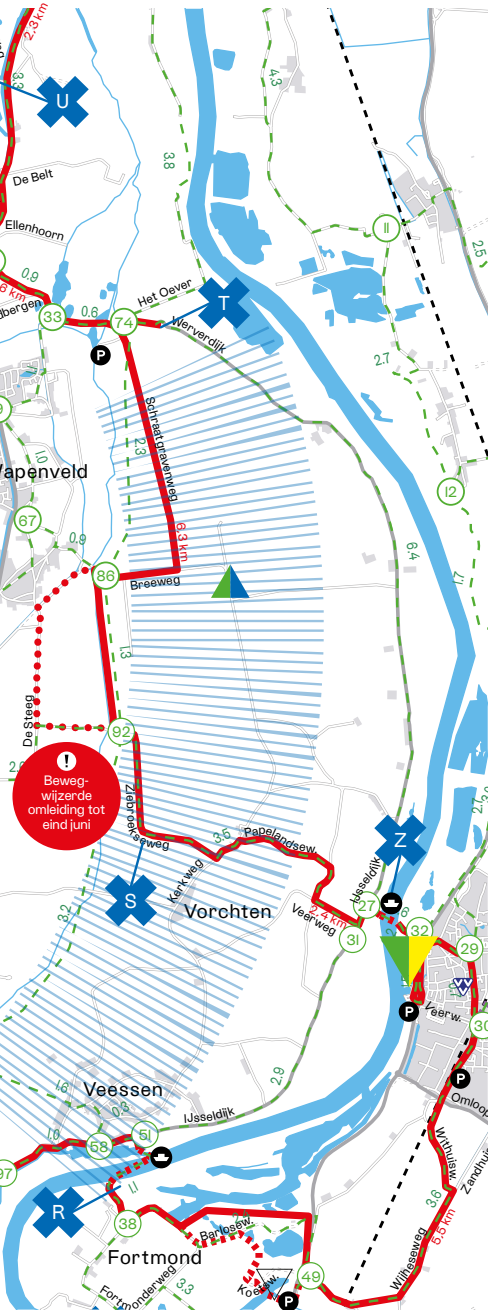
Wandeletappe 4B
Hattem tot Zwolle
10 km

Volledig verhard

5 kunstwerken
V, Z, W, X en Y

2 IJsselbiënnale-tips
tip 4 en 5

1 veerpont
Hattem—Zwolle

Wandeletappe 4A
Wijhe—Hattem
11 km

Vanaf startpunt Little River Café 52 ga naar knooppunt 32 (veerpont Wijhe). Met veerpont over Z naar knooppunt 31.

Route vervolgen 53 naar knooppunt 66 (Vorchten) 54, richtingknooppunt 92 S 55.

Vanaf knooppunt 92 is er een tijdelijke, bewegwijzerde omleiding tot eind juni. Voor daarna: volg het fietspad links van de dijk (bordjes IJsselbiënnale).

Steek de dijk over de Breeweg in. Sla linksaf (bordje IJB) de Schraatgravenweg in 56. Op de dijk bij het uitlaatwerk van de Groene Geul is knooppunt 74. Rechts ligt de Kromme Kolk T.

Van knooppunt 74 naar knooppunt 33, 71 57 en dan richting 36 U 58 & 59. Volg route over Opbroeksepad.

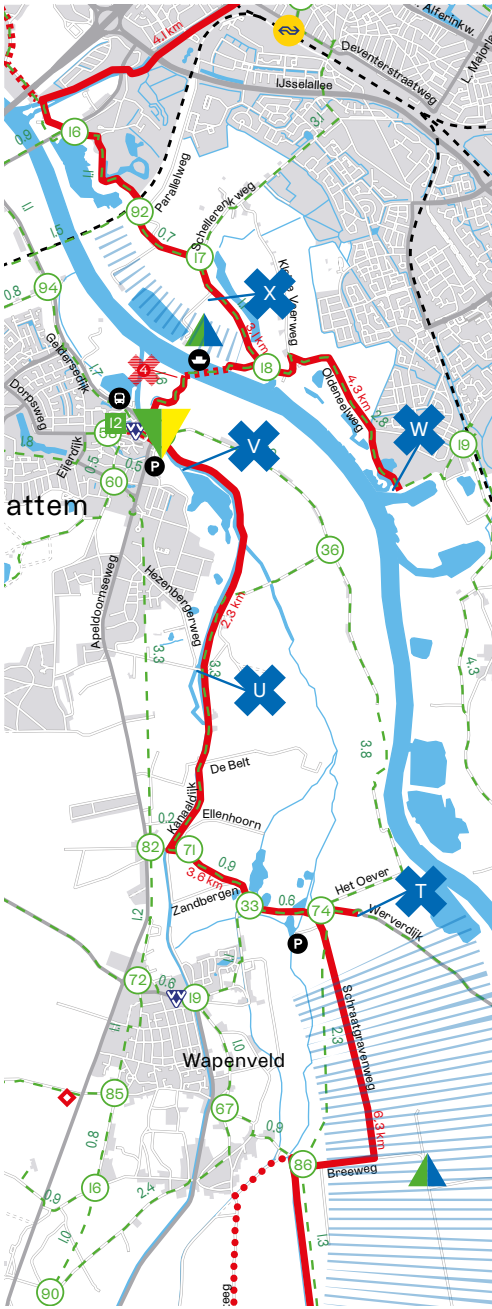
Daar waar de weg van de dijk naar beneden gaat, daar gaat u rechtdoor (bordje IJsselbiënnale): Hertog Willem pad, tot op de sluis het Bastion.

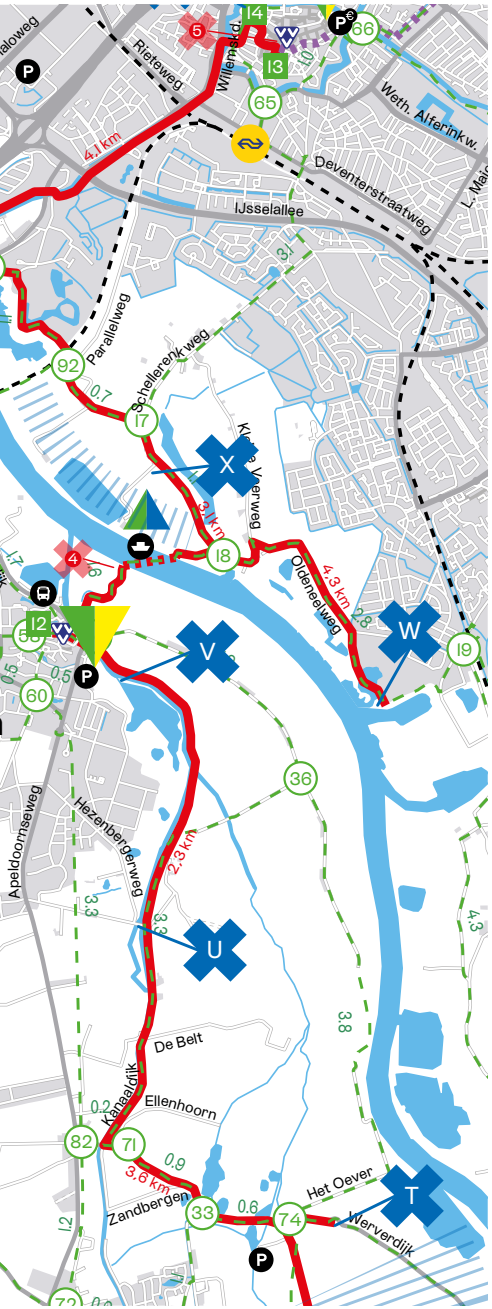
Ga terug waar Hertog Willempad van de dijk naar beneden gaat: volg het Hertog Willenpad tot knooppunt 59 V.

Het einde van deze route-etappe bevindt zich bij startpunt Panorama Paviljoen Vadesto in Hattem 60.

Suggestie

Terug naar Wijhe via knooppunten 58, 60, 82, 71, 33, 74, 27, 32 (12,5 km)

Wandeletappe 4B
Hattem—Zwolle
10 km

De etappe begint bij startpunt Panorama Paviljoen Vadesto.

Ga naar knooppunt 59 en met 't Kleine Veer naar knooppunt 18 en vandaar richting 19 tot bij de haven van de IJsselcentrale.

Ga terug naar knooppunt 18 en vervolg naar knooppunt 17. Naar links de dijk af.

Ga van knooppunt 17 naar knooppunt 16, vervolgens richting knooppunt 02. Ga naar de sluizen van Katerveer.

Neem de Oude Veerweg richting centrum en steek na de Spoolderbergbrug de brug over het kanaal over en volg fietspad/voetpad Willemsvaart richting centrum.

Vervolg de Nieuwe Veerallee, Willemskade en Harm Smeengekade. Neem de eerste brug over de stadsgracht naar de binnenstad, sla links af de Jufferenwal en rechtsaf de Melkmarkt.

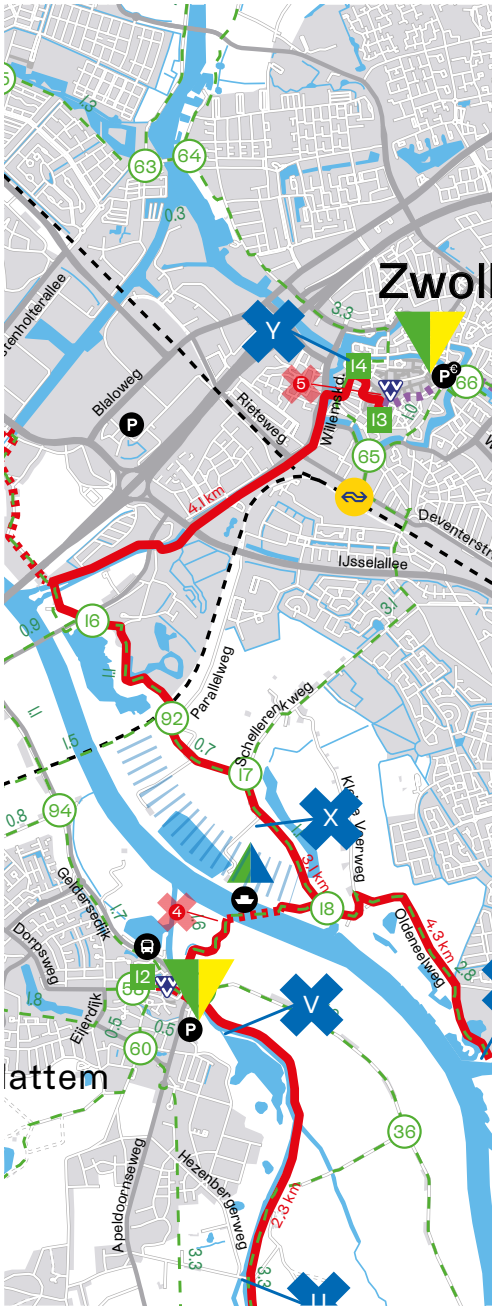
Het Stedelijk Museum Zwolle is Melkmarkt 41. Ga vanaf de Melkmarkt verder naar de Markt, over het Kerkplein, door de Papenstraat, naar de Fundatie (Blijmarkt 20).

Vanaf de Fundatie rechtsaf de Koestraat, via de Walstraat, Vijfhoek en Rodenhaanstraat rechtsaf de Diezerstraat in.

Startpunt Zwolle bevindt zich in Baristacafé (Diezerstraat 109).

Suggestie

Terug naar Hattem via knooppunt 65, 17, 16, 77, 59, 58 (9,1 km)

Hoog en droog
Maze de Boer

Je kunt Maze de Boer (Nederland, 1976) omschrijven als een multidisciplinair kunstenaar. Hij kijkt met nieuwsgierigheid de wereld in en legt een onbewuste manier van kijken naar kunst onder de loep. Op de locatie van een kunstwerk spelen de geschiedenis en de context van de tentoonstelling een belangrijke rol.

Maze de Boer roept een vorm van verwondering op bij toeschouwers bij het zien van zijn werk. De toeschouwer heeft een bijdrage aan het werk, door zijn manier van benaderen en een eventuele interactie. Vanuit een fascinatie die in zijn werk in het theater als scenograaf ook naar voren komt, regisseert hij onze manier van kijken naar kunst en onze omgeving.

Na zijn studie aan de Gerrit Rietveld Academie in Amsterdam en een tweejarige postdoctorale opleiding aan de Rijksakademie heeft hij inmiddels tientallen ruimtelijke installaties, foto's, films en theater scenografieën gerealiseerd.

Maze de Boer
mazedeboer.nl

Om de dijken naast de IJssel bij hoogwater te ontlasten en de rivier meer ruimte te bieden is de hoogwatergeul tussen Veessen en Wapenveld aangelegd. Deze loopt vol als het water in de IJssel extreem hoog is. De acht kilometer lange geul zorgt er dan voor dat de waterspiegel in de rivier 71 centimeter daalt.

In dit van bebouwing en begroeiing gestripte gebied, vlak bij Vorchten, plaatst Maze de Boer een vervreemdend beeld. Het is een schip dat op het gras balanceert, met zijn neus in de wind. De Boer doorbreekt letterlijk en figuurlijk het vertrouwde beeld van een schip op het water op een plek die volgens de prognose eens in de tachtig jaar onder water staat. Het kunstwerk onderstreept de dramatiek van een plek die door grootschalig menselijk ingrijpen impact heeft op mens en natuur...

Locatie

De Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld wordt de Groene Geul genoemd, als tegenhanger van een blauwe geul, waar altijd water in staat.

Meestal is dit gebied een vlak en grootschalig agrarisch landschap, gelegen tussen twee nieuwe dijken en met indrukwekkende inlaat- en uitlaatwerken. Heel af en toe zal het groen plaats maken voor blauw. In Nederland zijn we in staat de benodigde investeringen te doen om overstromingsrisico's te verkleinen.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
In de nieuwe Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, bij Vorchten.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Wijhe - Zwolle.

Vorige
← 7,9 km

Volgende
6,3 km →

Neerslag
Paul de Kort

Paul de Kort (Nederland, 1961) is in zijn landschappelijk werk op zoek naar 'de geest van de plek'. Hij slaagt erin deze 'genius loci' inzichtelijk te maken. Zijn manier van werken is door landschapsarchitect Dirk Simons omschreven als 'archipunctuur'. Dat is een mooie typering van de manier waarop Paul de Kort het landschap op alle mogelijke manieren peilt om erin door te dringen.

Voor de IJsselbiënnale plaatst Paul de Kort de huidige klimaatverandering in een historisch perspectief. Klimaatverandering is altijd een vormgevende kracht in het landschap geweest en de IJsselvallei is daar een afdruk van. Neerslag in al haar verschijningsvormen, regen, sneeuw, ijs, sediment en droogte is steeds bepalend geweest voor het landschap zoals wij dat nu kennen, met de stuwwallen, glaciale bekkens, de rivierdelta, rivierduinen, komgronden en doorbraakgaten. De natuurverschijnselen veroorzaken fascinerende bijzonderheden in het landschap. Nu leven we in een tijd waarin de mens verantwoordelijk is voor zowel de verandering van klimaat als de ingrijpende veranderingen in het landschap.

Paul de Kort
pauldekort.nl

De hoogwatergeul getuigt daarvan. Het kunstwerk van Paul de Kort weerspiegelt die invloed op ons landschap.

'Neerslag' van Paul de Kort is te zien in de Kromme Kolk die samen met het restant van de Werversdijk Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld zijn karakteristieke aanzien verleent. Hier laat hij een ondiepe stalen schaal waarin regenwater wordt opgevangen, op het water drijven. De schaal maakt van de kolk een oog. Bij langere droogte verdampt het water en slinkt de waterspiegel in de schaal. Misschien valt hij volkomen droog. Door het stijgen en dalen van het waterpeil ontstaan aan de binnenkant van de schaal cirkelvormige tekeningen. Die worden versterkt door resten in het water die bij het droogvallen aankoeken. Paul de Kort tekent op schaal met water.

Locatie

De Groene Geul is het resultaat van het grootschalig menselijk ingrijpen in het landschap om meer veiligheid voor lijf en goed te bieden. Tegelijkertijd is de Kromme Kolk het zichtbare bewijs dat de natuurverschijnselen niet voor honderd procent te beteugelen zijn. Ooit was hier een dijkdoorbraak, daardoor ontstond er een kolk en hier werd vervolgens weer een dijk omheen gelegd. De Kromme Kolk is vanwege haar cultuurhistorische en landschappelijke waarde gespaard tijdens de ingrepen voor Ruimte voor de Rivier in dit gebied.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
In de Kromme Kolk, Wapenveld.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Wijhe - Zwolle.

Vorige ← 6,3 km
Volgende 3,6 km →

Verdronken Sluiswachtershuisje
Anne ten Ham

Anne ten Ham
annetenham.nl

Anne ten Ham (Nederland, 1970) is een kunstenaar die zowel fotografeert als installaties in de openbare ruimte maakt. Ze studeerde vrije kunst in Kampen en specialiseerde zich in fotografie. Daarna volgde ze de opleiding Architectonische Vormgeving in Utrecht. Met die achtergrond ontwikkelde ze een veelzijdige beroepspraktijk. Haar werk toont een werkelijkheid die zich even niet aan de regels lijkt te houden en daarmee de kijker op het verkeerde been zet. In minimale composities weet ze een bestaande situatie een onverwachte intensiteit te geven. Dat doet ze door plaats, functie of doel van de onderwerpen in haar werk anders dan gebruikelijk te benaderen. Omstandigheden die er niet toe lijken te doen krijgen bij Anne ten Ham juist de nadruk. Ze gebruikt daarvoor vaak lichtprojecties waarbij ze het licht zowel als materiaal en gereedschap en tegelijkertijd als inhoudelijke bron inzet. Daarbij gebruikt zij andere natuurlijke elementen zoals wind, water en schaduw waarmee het werk tot leven wordt gebracht.

Voor de IJsselbiënnale maakt Anne ten Ham een installatie bij het sluiswachtershuisje aan de Hezenbergersluis te Hattem; een aantrekkelijke toeristisch bezienswaardigheid op een verstilde plek, pal tussen de Veluwe en de uiterwaarden. De opmerkelijke schaal van het sluishuisje in samenhang met het woonhuis, de loods en de functie van sluis en brug maken het tot een bijzondere plek.

Door de ingreep van Anne ten Ham lijkt deze plek te worden bedreigd door een overstroming. Om het sluiswachtershuisje legt ze een waterbassin aan waardoor het idee wordt opgeroepen dat dit monument ten onder gaat. Het belang om het te beschermen tegen teloorgang maakt ze zo eens te meer duidelijk.

Locatie

Dijken zijn aangelegd om hoogwater buiten een gebied te houden. Maar daardoor wordt ook de directe verbinding met de rivier afgesloten: waterafvoer uit het gebied en scheepvaart zijn onmogelijk. Daarom zijn sluizen aangelegd, zoals de historische Hezenbergersluis in het Apeldoorns Kanaal die al in 1829 is gebouwd. De sluis is begin deze eeuw gerenoveerd en in 2007 weer geopend. Heel af en toe wordt er nog geschut.

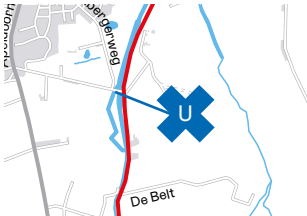
Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Bij het Hezenbergerssluisje in Hattem.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Wijhe - Zwolle.

Vorige ← 3,6 km
Volgende 2,3 km →

Looking Glass
Janina Schipper

Janina Schipper
janinaschipper.com

Janina Schipper (Nederland, 1986) is een kunstenaar die analytisch te werk gaat en in de traditie van de abstracte kunst een eigen plaats inneemt. Ze vestigt de aandacht op iets specifieks waardoor je een andere kijk op de situatie krijgt. Ze concentreert zich bijvoorbeeld op een kleur of een materiaal. Door haar verbijzondering opent ze je blik. Ze laat zien wat de eigenschappen van onze omgeving zijn waaraan we, vaak door gewenning, voorbijlopen. Zo is ze in staat van het saaiste grijze vlak een spannend beeld te maken.

De landtong in Hattem bij de Wiessenbergse Kolk en de natuurgebieden eromheen vormen de omgeving voor het werk van Janina Schipper tijdens de IJsselbiënnale. Ze werpt er letterlijk licht op. Ze plaatst er drie grote doorkijkspiegels. Van veraf zijn ze al als schittering in het landschap aanwezig. Dichterbij zet de reflectie de landtong vol in de aandacht.

Ieder uur verandert de werking van het licht: 's ochtends zijn er lange schaduwen, tijdens het middaguur zijn die kort en als de schemering intreedt, verdwijnt het spiegelende effect. De drie spiegels worden dan van beide kanten doorzichtig. Aan de ene zijde zijn de spiegels bedekt met een zonwerende folie en aan de andere zijde met een doorzichtig kleurvlak: helder, smoke brown en smoke antraciet.

Door het kunstwerk van Janina Schipper wordt de bezoeker uitgenodigd steeds opnieuw naar hetzelfde te kijken, om te zien dat het telkens anders is.

Locatie

Het kunstwerk van Janina Schipper ligt aan de rand van de Hoenwaard, een langgerekt buitendijks gebied. Dit gebied werd in de middeleeuwen niet bedijkt omdat het relatief hoog lag (hoen komt van hoge). Sinds het jaar 1401 was dit gebied een meent, een gemeenschappelijke weide. De burgers binnen de stadsmuren van Hattem die huizen bezaten waar zogenaamde 'scharen' (aandelen) op rustten, mochten koeien laten grazen op de Hoenwaard. Nu is het een broedgebied en lopen er stieren rond.

Praktische informatie

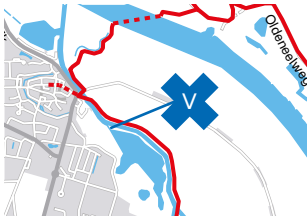
Te ontdekken met

Locatie
Op de landtong tussen de Wiessenbergse Kolk en het Apeldoorns Kanaal in Hattem.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Wijhe - Zwolle.

Vorige
← 2,3 km

Volgende
3,1 km →

Implanter
Paul Segers

Paul Segers (Nederland, 1976) maakt sculpturen waarin idealisme en wanhoop worden verbonden. Zijn arbeidsintensieve constructies ogen als overblijfselen van een vergane wereld. Ze doen zich voor als industriële fossielen die weer tot leven kunnen worden gewekt. Als beeldhouwer combineert hij technologie en ambachtelijkheid in constructies die een aanzien hebben van een archeologische vondst of een gecrashte UFO.

Bij de oude IJsselcentrale van Zwolle die momenteel gefaseerd wordt ontmanteld, is zijn 'Implanter' te zien. Deze industriële sculptuur werkt als een futuristisch implantaat dat zijn functie heeft verloren door een combinatie van sciencefiction en afgeschreven energetica. De kern van zijn 'Implanter' bestaat uit onderdelen van een verouderde ion-ball implanter – een deeltjesversneller - afkomstig van de High Tech Campus in Eindhoven, de stad waar de kunstenaar woont en werkt.

Paul Segers
paulsegers.com

Paul Segers brengt deze sculptuur al bouwende tot stand. Daardoor heeft het beeldhouwwerk ook een organisch karakter. De energie van de maker is voelbaar tegenover de ontzagwekkende energie die door de IJsselcentrale kon worden opgewekt. Paul Segers voert in zijn werk als kunstenaar een strijd met de materie die hij met zijn verbeeldingskracht weet te winnen. Zo ontstaat als het ware een Stonehenge van de twintigste eeuw: een geheimzinnige plek die een spiritualiteit verraadt die we niet meer kunnen duiden.

Locatie

Centrale Harculo, meestal IJsselcentrale genoemd, is sinds de bouw in 1955 een beeldbepalend gebouw geweest in dit deel van de IJsselvallei. En hoewel niet iedereen de schoonheid van het bouwwerk herkende, is er veel protest ontstaan tegen de ingezette sloop van het pand.

De centrale produceerde niet alleen energie, maar was ook van invloed op de natuur in de omgeving. Rond de centrale kwamen aalscholvers voor, die zich voedden met de vissen die leven in het betrekkelijk warme koelwater dat door de centrale werd geloosd in de IJssel. Ook werd de centrale door de slechtvalk gebruikt als uitvalsbasis. De vogel gebruikte de schoorstenen en de gevelplaten als uitkijkpost om kraaien en meeuwen te vangen.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Bij de Kolenhaven, tegenover de IJsselcentrale in Zwolle.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Wijhe - Zwolle.

Vorige
← 4,3 km

Volgende
3,6 km →

Waves
Tanja Smeets

Tanja Smeets (Nederland, 1963) weet als geen andere kunstenaar groei te verbeelden. De beelden die ze maakt hebben een onstuitbare drang om te woekeren en als klimop alles te bedekken en van vorm te veranderen. Haar sculpturen nemen een gedaante aan die altijd een beetje zorgwekkend is. Het is vergelijkbaar met bomen die geheel worden bedekt door de eikenprocessierups. Haar beelden zijn als zeepokken op de rotsen, als elfenbankjes op stervend hout. Vaak gebruikt ze alledaagse voorwerpen om de onstuitbare drang om het groeien te verbeelden: Chinese soeplepels, plastic badmatjes, frituurzeven. Het zijn altijd vormen met een vanzelfsprekend uiterlijk. Door de toegepaste hoeveelheid nemen ze als sculptuur een opmerkelijke gedaante aan en verliezen hun oorspronkelijke functie. Haar beelden hebben een oncontroleerbare factor waardoor ze ook een bedreigend of zelfs verstikkend karakter kunnen ontwikkelen.

Tanja Smeets
tanjasmeets.nl

Het thema van klimaatverandering staat dan ook niet ver van haar af. Aan de Schellerdijk vlakbij de nieuwe nevengeul in Zwolle maakt Tanja Smeets nieuwe landschappen. Ze gebruikt daarvoor het voormalige 'palenpad' van broer en zus Groten. Dat pad is als een 'luchtbrug' aangelegd toen zij, door hoog water, vanuit hun boerderij de dijk niet meer konden bereiken. De ingenieuze constructie heeft ongeveer twintig jaar dienst gedaan en is in gebruik geweest tot de nevengeul hier werd gegraven. De palen zijn als relikwieën overgebleven. Inmiddels is het water gezakt en komt het landschap weer tevoorschijn; aangetast, veranderd, maar vol potentie van groei.

De restanten van de palen zijn voor Tanja Smeets ideale fundamenten voor een nieuwe natuur, zoals gezonken schepen dat zijn of meerpalen in een haven. Hier kan zich nieuw leven aan hechten en een eigen leefwereld nestelen van sculpturale oorsprong en kwaliteit.

Locatie

Met de aanleg van een geulensysteem is ook in de Scheller en Oldeneler uiterwaarden een ingreep gedaan om het water meer ruimte te geven. Op deze plek grijpt de mens al eeuwen in om de rivier te beteugelen. Meer dan 700 jaar geleden werd op de Spoolderberg, hier vlakbij, al een reglement voor dijkbeheer vastgelegd. De luchtbrug is een voorbeeld van een particuliere ingreep.

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Aan de Schellerdijk, vlak bij de nieuwe nevengeul in Zwolle.

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Wijhe - Zwolle.

Vorige
← 3,6 km

Volgende
4,1 km →

Boerstra Engineering - Research Vessel
Arjen Boerstra

Arjen Boerstra
arjenboerstra.nl

Arjen Boerstra (Nederland, 1967) is een pionier. Hij benadert de openbare ruimte en het landschap als een kunstzinnig oningevuld gebied. Hij ontgint het met zijn verbeelding. Daarvoor moet hij er op andere manieren dan gebruikelijk naar kijken. Hij doet dat onder meer met zijn Camera Batavia, een houten observatiepost met facetogen. Daarmee kan hij een heel samengebald beeld van de omgeving zichtbaar maken. Tijdens het Oerol Festival in 2015 bouwde hij er een eerste versie van.

Voor de IJsselbiënnale verkende Arjen Boerstra met een varend visueel onderzoeksschip de loop van de IJssel tussen Zwolle en Kampen om zichtbaar te maken wat de rivier kenmerkt en uniek maakt. Het vaartuig is uitgerust met camera's en een bolle spiegel om het landschap vanuit een bijzonder perspectief te bekijken. Het eindresultaat is zowel in Stedelijk Museum Zwolle als in Stedelijk Museum Kampen te zien.

Locatie

Het belang van de rivier voor de mens is door de eeuwen heen vaak veranderd. De rivier bracht eerst vooral vruchtbare grond, waardoor mensen zich op de oevers vestigden. Daarna werd het een belangrijk transportkanaal. Van een puur functionele verhouding wenden we ons nu vooral tot de rivier voor beleving.

Hij zegt onder meer over zijn werk: "Eerder bouwde ik vliegers van vuilniszakken en hing er een lampje aan. Later ben ik weer met vliegers aan de slag gegaan, maar nu om een camera op te tillen. In de luchtfoto's en films stond mijn fysieke aanwezigheid steeds centraal. Dit werd het uitgangspunt voor nieuwe avonturen, eerst met mezelf in de hoofdrol, maar later in andere hoedanigheden. Deze alter ego's lijken op mij en zijn wat ik misschien had kunnen zijn. Door de afstand die ik tot ze heb, kan ik verder kijken en keuzes maken die voor mij ongewoon zijn of die ik anders niet aan zou durven."

Praktische informatie

Te ontdekken met

Locatie
Stedelijk Museum Zwolle en Stedelijk Museum Kampen

Dit kunstwerk bevindt zich op Deeltraject Wijhe - Zwolle.

Vorige
‹ 4,1 km

IJsselveer
Lobke Meekes

Lobke Meekes
lobkemeekes.nl

Lobke Meekes (Nederland, 1981) laat zich inspireren door mensen en landschappen. Opvallende of haast onzichtbare kenmerken worden door haar uitgelicht en in een nieuwe context geplaatst. Ze legt verbindingen door gebruik te maken van wat het landschap haar aanreikt: Verborgen verhalen, geuren en smaken zijn gereedschappen waarmee ze de bezoekers meeneemt en verleidt om zelf te ervaren. Zo weet ze verschillende mensen met uiteenlopende achtergronden en interesses samen te brengen en te activeren.

Lobke Meekes maakt voor de IJsselbiënnale, met gebruik van de pontjes, een kunstwerk dat zich over de hele route laat ervaren. Tussen Doesburg en Zwolle telt de IJssel acht pontovergangen. De bezoeker kan deze overtochten met dit kunstwerk verzamelen en ze digitaal zichtbaar maken op hun eigen IJsselbiënnalekaart.

Als deelnemer aan het IJsselveer ontvang je bij iedere overtocht een speciale eetbare munt. Deze is gebaseerd op een verhaal uit de Griekse mythologie: de veerman Charon bracht overledenen over rivier de Styx naar het dodenrijk. Hij liet zich met een zilveren obool voor de overtocht betalen. Door middel van de munt van Lobke Meekes neemt elke schipper van een pontje deze mythische rol op zich. Tegelijkertijd is de schipper ook de gids Dante, die in dezelfde mythologie de mensen begeleidde die heen en weer wilden varen. Met de eetbare munt smeltend op de tong hoort de bezoeker op zijn eigen smartphone tijdens de oversteek een verhaal dat past bij deze specifieke overtocht.

Voor de 100% beleving van dit kunstwerk is het nodig een app te downloaden. Dat kan via ijsselbiennale.nl/zo-werkt-het

Locatie

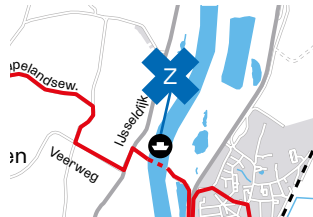
Rivieren verbinden en rivieren scheiden. De fysieke scheiding tussen de oostoever en de westoever werd al vanaf de middeleeuwen opgeheven door het gebruik van de veerpont, lang voordat er bruggen over de IJssel werden gebouwd. Als gevolg van deze bruggen werden veel pontjes opgeheven. En hoewel de pure functionele noodzaak was verdwenen, kwamen veel pontjes later toch weer terug vanwege de beleving van het reizen over water die we zo waarderen.

Praktische informatie

Te ontdekken met

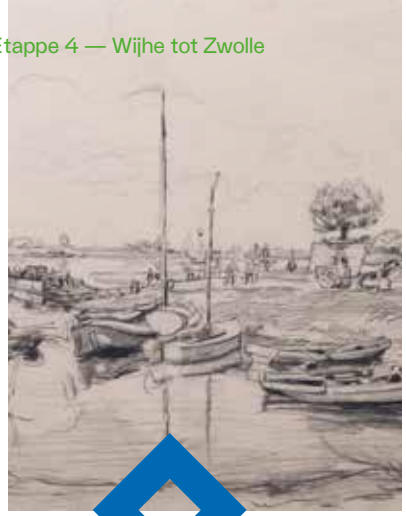
Locatie
Op de acht pontjes tussen Doesbrug en Zwolle.

Dit kunstwerk bevindt zich op alle deeltrajecten.

Museum de Fundatie

Museum de Fundatie bezit en beheert een omvangrijke collectie beeldende kunst. De collectie en de wisselende tentoonstellingen van Museum de Fundatie zijn te zien op twee locaties: in de Fundatie aan de Blijmarkt in Zwolle en op Kasteel het Nijenhuis in Heino/Wijhe. De basis van de collectie is bijeengebracht door Dirk Hannema (1895-1984) en bestaat uit ruim 11.000 objecten, met topstukken van onder andere Vincent van Gogh, Piet Mondriaan, Marc Chagall, Francis Picabia, Bernardo Strozzi, Jan Baptist Weenix, William Turner en Isaac Israels. Door de uitbreiding van het neoclassicistische gebouw in 2013 met 'Het Oog' of 'De Wolk' van Bierman Henket Architecten, is Museum de Fundatie een waar icoon geworden.

museumdefundatie.nl

Voerman Museum Hattem

Het Voerman Museum Hattem dankt zijn naam aan de schilders Jan Voerman sr, bekend van de prachtige IJsselgezichten en mooie wolkenluchten en Jan Voerman jr, bekend van de Verkadealbumplaatjes. Daarnaast heeft het museum een collectie schilderijen van Jo Koster. Van de Hattemse beeldhouwster Bé Thoden van Velzen zijn er diverse beelden in de collectie opgenomen. Naast beeldende kunst, bezit het museum ook een historische collectie van de stad Hattem met zeer unieke archeologische vondsten, zoals de 4000 jaar oude Veluwse klokbekers.

voermanmuseumhattem.nl

Stedelijk Museum Zwolle

In Stedelijk Museum Zwolle staat het cultureel erfgoed van de stad Zwolle centraal. Wandelend door de vaste collectie en meerdere interactieve wisselexposities, maakt de bezoeker kennis met het verhaal van Zwolle van vroeger tot nu. Bezoek de archeologiekelder, de stijlkamers van het eeuwenoude Drostenhuis en de mooiste museumkeuken van Nederland. Maak in de verschillende ruimtes kennis met het Hanzetijdperk, de politiek uit de 18e eeuw en het geestelijk leven van de stad. De vaste collectie wordt aangevuld met meerdere wisselexposities per jaar in de aangrenzende nieuwbouw. Hierin wordt de rijke, Zwolse cultuurhistorie in verbinding gebracht met de stad van nu.

stedelijkmuseumzwolle.nl

Landgoed Anningahof

Landgoed Anningahof heeft een jaarlijks wisselende tentoonstelling van hedendaagse beeldhouwkunst in een uniek beeldenpark. In de tentoonstelling is zowel werk van gevestigde kunstenaars als jong talent te zien. In 2017 is het park geheel vernieuwd. De uitgestrekte waterpartijen en een grote diversiteit aan bomen en struiken maken het ruim 5,5 hectare grote park tot een bijzondere plek waar de combinatie van cultuur en natuur heel opmerkelijk is.

anningahof.nl

Stedelijk Museum Kampen

Stedelijk Museum Kampen is gevestigd in het voormalige stadhuis van Kampen. Centraal gelegen, biedt het museum onderdak aan een unieke 'Schepenzaal' uit 1545. De vaste collectie van het museum is verdeeld over vier thema's: water, geloof, rechtspraak en het Huis van Oranje (de verzameling Oranjeportretten). Deze thema's zijn de pijlers die de stad Kampen hebben gevormd tot wat ze nu is. Ook zijn er wisselexposities waarin moderne en hedendaagse kunst wordt afgewisseld met klassieke kunst en historische thema's.

stedelijkmuseumkampen.nl

Fiets-etappe 4

52 Wijhe

'Wie' (Wijhe) wordt genoemd als koningshof in een schenking door de koning aan het Mauritius-klooster in Maagdenburg. De Hof is gelegen op een rivierduin aan de IJssel. Je kunt nog steeds zien dat de huidige winkelstraat van Wijhe – de Lange-straat – op de rivierduin gelegen is, net als de Willibrordkerk. Omstreeks 1300 wordt deze parochie-kerk in Wijhe gesticht. Wijhe blijft eeuwenlang een klein boerendorp. In 1866 wordt de spoorlijn Zwolle – Deventer geo-pend en van deze sterk verbeterde transportmo-gelijkheden profiteert ook Wijhe, met de vestiging en groei van vleeswarenfa-brieken en steenfabrieken. Vaak werken de arbeiders in de winter in het vlees en zomers in de steen. Ook de mandenmakerij is een tijdlang een bron van inkomsten. In 2001 fuseren Olst en Wijhe en vormen nu de gemeente Olst-Wijhe. Bijzonder is dat de Olst-Wijhese buurtschap-pen Marle en Welsum aan de 'overkant' van de IJssel liggen. Zie ook het Wijhes Museum, Kerkstraat 34 Wijhe.

53 IJssel-hoeven

In de IJsselvallei liggen de IJsselhoeven. Ze zijn te herkennen aan de dwarse voorhuizen en in de grote tuinen staat vaak een rode beuk. De boerderijen zijn beeldbepalend voor de IJsselvallei. De Stichting IJsselhoeven zet zich op alle mogelijke manieren in om de karakteristieke boerderijen te behou-den. Aan de Kerkweg en Papenlandseweg richting Vorchten staat een aantal IJsselhoeven.

54 Vorchten

Vorchten ligt op een grote rivierduin op de oeverwal. Vorchten heeft ooit aan de IJssel gelegen, die stroomde achter de kerk en langs de weg die nu Oude IJssel heet. Waarschijnlijk is hier toen rivierhandel gedreven. Centraal in het dorp staat een oude, deels tufstenen kerk, waarvan de romaan-se toren omstreeks 1200 is gebouwd. Het een-beukige schip dateert uit de vroege dertiende eeuw. Iets ten noorden van de kerk ligt in die tijd het kasteel Zwanenburg. Zwa-nenburg is dan een rooms toevluchtsoord op de overwegend protestantse Veluwe. Uiteindelijk komt het kasteel in protestantse handen en wordt het in 1829 gesloopt.

56 Gemalen Veluwe en Pouwel Bakhuis

Al het overtollige water dat afkomstig is van het weteringengebied noordelijk van Twello, moet over de Werverdijk worden afgevoerd naar de IJssel. Het water van de sprengbeken van de oostkant van de Veluwe wordt via de Grift en later via het Apeldoorns Kanaal afgevoerd naar een sluis bij Hattem. Al sinds de middeleeuwen lozen ook de weteringen hun water via sluizen op de IJssel. Sluizen zijn kwetsbaar. Een sluis is in de kern een gat in de dijk met deuren ervoor. Gemalen daarente-gen pompen het water er overheen. In 1920 worden de sluizen daarom vervan-gen door het stoomgemaal Grote Sluis. Bij een latere uitbreiding verandert de naam in Pouwel Bakhuis. Vanwege de 'Deltawet Grote Rivieren' wordt er in 1995 een nieuwe, veiliger keersluis gebouwd in het Apeldoorns Kanaal: het Bastion.

De sluis wordt bij hoge waterstanden in de IJssel gesloten. Omdat dan ook de waterafvoer van de Veluwe gestremd wordt, dreigt overstroming van binnenuit. De oplossing hiervoor is het graven van een nieuw aflaatkanaal, waardoor het water vanuit het Apeldoorns Kanaal naar het gemaal Pouwel Bakhuis kan stromen. Omdat hiervoor meer pompcapaciteit nodig is, bouwt waterschap Vallei en Veluwe een nieuw ge-maal, het in 1999 in gebruik genomen Gemaal Veluwe. Het gemaal is informatie-centrum voor Hoogwater-geul Veessen-Wapenveld.

55 Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld

Na Vorchten gaat de route een nieuwe dijk over die schijnbaar in het niets is aangelegd. Dit is de oostelijke dijk van de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, ook wel Groene Geul genoemd. Dit is één van de projecten van Ruimte voor de Rivier. In de afgelopen eeuwen hebben de rivieren steeds minder ruimte gekregen, ingeklemd tussen steeds hogere dijken. De IJssel tussen Wijhe en Vorchten is smal. Daarom is er door Waterschap Vallei en Veluwe een nevengeul aangelegd ten oosten van de Grote Wetering. In het gebied liggen nu twee parallelle dijken van acht kilometer lang. De geul tussen die twee dijken heeft een inlaat bij Veessen en een uitlaat bij Wapenveld. Bij een bepaalde hoge waterstand in de IJssel gaat de inlaat open en stroomt het water door de geul. Dat zorgt voor een waterstanddaling op de IJssel van 71 cm, waardoor de kans op een overstroming aanzienlijk afneemt. Naar verwachting gebeurt dit eens in een mensenleven.

57 Fraterhuis Hieronymus

De Moderne Devotie vindt haar oorsprong bij Geert Grote (1340-1384) uit Deventer. Na een ernstige ziekte in 1372 verkoopt hij al zijn aardse bezittingen. In zijn preken richt hij zich tegen de levenswijze van geestelijken die naar rijkdom streven. De prediker en zijn volgelingen willen een leven met een nieuwe vroomheid: de Moderne Devotie (= hedendaagse vroomheid). De beweging breidt zich al snel uit en op diverse plaatsen in de IJsselvallei ontstaan broeder- en zusterhuizen, waar Grote's volgelingen in gehoorzaamheid en kuisheid hun sobere leven leiden. Het fraterhuis St. Hieronymus ontstaat in 1407 door een gift van Hendrick Bentinck, grondeigenaar van Hulsbergen. Het fraterhuis en het bos liggen op het eind van een dekzandrug, die hier vanaf de Veluwe het IJsseldal insteekt. Het huis wordt van grote betekenis voor het gebied. Rond 1500 heeft het klooster zo'n 450 hectare land en vele honderden stuks vee in bezit. Het klooster speelt een belangrijke rol in het waterbeheer: in het onderhoud van watergangen en het bouwen de sluizen in de IJsseldijk. Tijdens een beeldenstorm in 1578 vanuit Hattem wordt het klooster verwoest. Een groot deel van de stenen wordt gebruikt om de vesting Hattem te versterken.

Bezoek ook het vlakbij gelegen Vrieze's erfgoed in Wapenveld, (www. vriezeserfgoed.nl)

Bezoek i.v.m. de Moderne Devotie ook het Geert Groote Huis in Deventer.

58 Sprengen

De beken die vanaf de Veluwe stromen zijn sprengbeken, die vrijwel allemaal eeuwen geleden vergraven zijn. Doel daarvan is om water naar watermolens te leiden, en om deze te laten werken ten behoeve van de productie van papier, het malen van koren en het slaan van koper. Om meer water beschikbaar te krijgen worden extra bronnen gegraven en bestaande bronnen verdiept. Zo krijgt een sprengbeek vaak meerdere sprengkoppen. Met de komst van machines zijn de watermolens overbodig geworden. Maar ecologisch en cultuurhistorisch zijn de sprengen heel waardevol. In het gebied Oost Veluwe Noord worden alle sprengen afgevoerd naar de Grift en het Apeldoorns kanaal. Het water stroomt dus pas bij Hattem naar de IJssel. In het gebied van Oost Veluwe Zuid stromen ze rechtstreeks naar de IJssel.

60 Hattem

Hattem wordt omstreeks 800 voor het eerst in de geschiedschrijving genoemd. Het krijgt zijn stadsrechten in 1299 van graaf Reinoud I van Gelre. Voor de hertogen van Gelre heeft Hattem, dat aan de noordkant van hun machtsgebied ligt, een grote strategische waarde. Hattem is een Hanzestad, maar die rol is altijd zeer beperkt gebleven. De bloei als Hanzestad komt pas in de zestiende eeuw, als het Hanzeverbond al enigszins op zijn retour is, Daarna neemt de betekenis van de stad af. De komst van het Apeldoorns Kanaal in 1829 en de spoorlijn Apeldoorn-Zwolle in 1889 dragen bij aan een nieuwe ontwikkeling van Hattem. Eind negentiende eeuw raakt de heuvelachtige omgeving in trek voor de bouw van villa's. Hattem wordt een forensengemeente voor Zwolle. In Hattem is het museum met werk van Jan Voerman, de 'IJsselschilder', gevestigd.

62 Zwolle

Zwolle is gesticht in de achtste eeuw, als een aantal Friese kooplieden zich vestigt op een dekzandrug tussen de IJssel en de Overijsselse Vecht, aan het riviertje de Aa. Dit is een hoger gelegen plek in het verder moerassige landschap. Zo'n plek wordt een "suolle" genoemd, een verhoging en is via Swolle verbasterd tot Zwolle. De nederzetting krijgt in 1230 stadsrechten. Zwolle groeit in de veertiende eeuw uit tot het middelpunt van de Moderne Devotie met als belangrijke vertegenwoordiger Thomas a Kempis, schrijver van het boek "De navolging van Christus". Zwolle is ook een Hanzestad. Vooral als de Hollandse steden in de vijftiende eeuw een sterke groei doormaken, ››

59 De Hezenbergersluis

De Hezenbergersluis is onderdeel van het in 1829 geopende Apeldoorns Kanaal. Maar lang voordat het Kanaal voor het scheepvaartverkeer wordt opengesteld, bestaat er al een gegraven waterweg op ongeveer dezelfde route langs de oostkant van de Veluwe: de Grift. De Grift ontstaat ten zuidwesten van Apeldoorn en deze beek is al omstreeks 1370 vergraven, onder leiding van de abt van klooster Monnikhuizen bij Arnhem. De Grift voert het water af van een groot aantal sprengbeken die vanaf het Veluwemassief stromen en is belangrijk voor transport voor de lokale papierindustrie en koperfabrieken. Deze oude watergang wordt al genoemd in 1470. In 1619 wordt een plan opgesteld om de Grift beter bevaarbaar te maken. Het duurt dus nog even voordat dit plan door middel van het Apeldoorns Kanaal is uitgevoerd: het kanaal opent ruim twee eeuwen later. In 1868 wordt het kanaal van Apeldoorn doorgetrokken tot Dieren. Door de opkomst van spoorwegen en wegverkeer begin twintigste eeuw vermindert het belang van het kanaal. Vanaf 1962 worden al gedeelten gesloten en in 1982 sluit het gehele kanaal. In 1997 draagt Rijkswaterstaat het kanaal over aan het Waterschap Veluwe en dient het voor aanvoer en afvoer van water. In 2009 is er weer een stukje kanaal bevaarbaar gemaakt: van Hattem tot de Hezenbergersluis. Achter de woning bij de sluis ligt nog een stukje van de oude Grift. Dat dient nu als wateromloop van het Apeldoorns kanaal. Bij een bepaalde waterhoogte stort het water vanuit het Kanaal over een stuw naar de Grift en daarbij wordt energie opgewekt.

transporteren zij hun goederen via de Zuiderzee en het Zwarte Water naar Zwolle, waar de overslag plaatsvindt op landtransport naar het Duitse achterland. Aangezien Zwolle enkele kilometers van de IJssel af ligt, wil men al in de middeleeuwen een kanaal graven. Dit streven is lange tijd succesvol verhinderd door de concurrenten Kampen en Deventer. Maar uiteindelijk wordt in 1819 toch de Willemsvaart geopend, vernoemd naar Koning Willem I. Het sluizencomplex en de brugwachterswoningen bij het Katerveer vallen nog steeds te bewonderen.

De Regio Zwolle staat al tien jaar in de top vijf van Nederlands sterkste groeiregio's. De vele crossovers tussen studenten, bedrijfsleven en overheid zorgen voor veel vernieuwing. Zo komt meer dan 10% van de bedrijven uit de MKB Innovatie top 100 uit deze regio.

61 Dijken

Het typische Nederlandse landschap met dijken en rivieren is prachtig te zien op de Schellerdijk bij Zwolle. Sinds vele eeuwen is er aan dijken gewerkt om veiligheid te bieden tegen overstromingen. Op 4 juni 1308 krijgt Salland zijn eerste 'grondwet' voor dijkbeheer. Guy van Avenes, bisschop en wereldlijk vorst van onder andere Salland, komt naar de Zwolse Spoolderberg. Daar worden 35 regels voor het beheer van de dijken opgesteld, die het gebied 'van de Hunnepe tot de zee' tegen overstromingen moeten beschermen. Ter Hunnepe is een klooster dat ten oosten van Deventer ligt. Na 'Guyens dijkbrief' zijn er in de loop der tijd vele organisatievormen geweest, vaak opnieuw ingesteld na wéér een overstroming. Steeds blijkt er dan ook een noodzaak tot schaalvergroting om de taak van het dijkbeheer effectief te kunnen uitvoeren. Zijn er voor 1957 nog 74 waterschappen in Overijssel, in 2017 zijn het er nog maar twee, die nu ook delen van Drenthe omvatten. Langs de IJssel zijn de drie waterschappen Rijn en IJssel, Vallei en Veluwe en Drents Overijsselse Delta verantwoordelijk voor integraal waterbeheer.

IJsselbiënnale REBUS

Heb je het woord gevonden?

Ga dan naar een startpunt en ontvang een speciale button! In totaal zijn er vier verschillende buttons te verzamelen. Heb je alle rebussen opgelost, dan ontvang je nog een extra vijfde button. Deze laatste maakt de verzameling compleet.

Etappe 1 Doesburg tot Zutphen

Etappe 2 Zutphen tot Deventer

Etappe 3 Deventer tot Wijhe

Etappe 4 Wijhe tot Zwolle

Sponsoren en partners

IJsselbiënnale 2017
is mede mogelijk gemaakt door

Hoofdsponsor

Provincies

Gemeenten

Waterschappen

Partners

Fondsen

GSRO

Sponsoren

Met dank aan

Bestwerk

AiR Stobbenweerd

Marieke de Jong
Kunstcommissie Doesburg
Ubbink b.v.
Claus Aannemings-maatschappij b.v.
Grondverzetbedrijf J.W.J. Derksen v.o.f. (Doesburg)
Martin Beijer
Levi van Veluw
LOCI7 BV
Benjamin Bergmann
Familie Breukink
Jasper Niens
Til, Cliff, Erik, Marcel, Gerard Niens, Ton Niens, Familie Garritsen, Familie Van den Berg, Villa Merkel, Galerien der Stadt Esslingen am Neckar, 'GOOD SPACE - Political, Aesthetic and Urban Spaces'
Kathrin Schlegel
Combinatie BAM Infra / Van den Herik Twentekanalen
Paolo Grassino
Familie Beker
Veneberg Security
Peter Ojstersek
Svensson
Bouke Groen
Bussel Engineering
Posseth Montage
Pyrasied Xtreme Acrylic Heijmans
Jeroen van Westen en Curdin Tones
Terra Green Combination
Studio Koster VanLienen
Trumpett Design
Hofmeijer Civiel- en Cultuurtechniek B.V.
Advanta seed solutions
Morsink Constructie
Robbert van der Horst
Stageco
Familie Wolters
Atelier Veldwerk
Adviescommissie Kunst en Openbare Ruimte Deventer
Sandton IJsselhotel
Stichting IJssellandschap
Observatorium
Familie Hassink
LandRaad Advies, Taxatie en Bemiddeling
Nathalie Bruys
Het Groenbedrijf
Mr. Soundmount
Freerk Wieringa
Maze de Boer
Familie Kraaijenbrink
mevrouw Schutte
Pieter Pollemans
Grip on Water
De Kleine Naald
Paul de Kort
Familie Luchtenbelt
Janina Schipper
Vadesto
Geldersch Landschap & Kastelen
Tanja Smeets
Familie Groten
Familie Van Swaay
Paul Segers
ENGIE
Arjen Boerstra
Stedelijk Museum Zwolle en Stedelijk Museum Kampen
Lobke Meekes
Jansen Steeds Voorwaarts
Dirk Wijers
Van der Velde B.V.
Rederij Thuishaven
V.O.F Schuitema
Stichting Voetveer Veessen Fortmond
Wijhese Veer
Gemeente Zwolle
JP van den Bent Stichting

Technische ondersteuning kunstenaars

Fons Snelders

Albert Dedden

Hans Kostense

Michael Rhebergen

en vele anderen

Communicatiepartners

Achterhoek Promotie

Colofon

IJsselbiënnale-project

Concept	Kunstenlab
Team	Directeur: Mieke Conijn Projectleider: Guido de Vries Samenstelling en productie buitententoonstelling: Hellen Abma, Koen Bril, Mieke Conijn, Josien in ‘t Hof, met advies van Nanda Janssen Activiteitenprogramma: Marike Pool, Iris van Sen, Anneleen Ypma-Diedering Landschap, cultuurhistorie en routes: Pim Coenen, Henk Hengeveld IJsselcongres: Henk Hengeveld Educatie: Ilona Coemans, Pien van de Nieuwenhof, Josien in ‘Hof Communicatie: Lisa Bannink, Marjon van Tiel, Guido de Vries Algemene en technische ondersteuning: Joey van Berkum Ankie van der Bijl, Emilie Bunnik, Theo Harmelink, Rita Havekes, Patrick Mangnus, André Quekel, Catheleijne van de Vegte, Hans Wichers Schreur.
Vormgeving	Bestwerk.nl
Communicatiestrateeg	WakkerMens
Website	Bestwerk.nl en UWKM
Kwartiermakers	Hellen Abma (Stichting Beeldruimte) en Theo van den Broek (Reflexxio)
Ambassadeurs	Hib Anninga (eigenaar/directeur Landgoed Anningahof), Bart Buys (directeur Het Oversticht), Andries Heidema (burgemeester gemeente Deventer), Gerard Hendrix (HX, Stichting IJsselhoeven), Rianne Makkink (Studio Makkink & Bey), Ellen Mulder (wethouder gemeente Doesburg)
Met dank aan	Alle vrijwilligers, buddies, locatie-eigenaren, kunstenaars, lokale initiatieven, musea en presentatie-instellingen.

IJsselbiënnale reisgids

Teksten	Alex de Vries en kunstenaars (kunstenaars) Pim Coenen en Henk Hengeveld (points of interest) Mieke Conijn, Josien in ‘t Hof, Pim Coenen (eindredactie)
Foto’s	Peter Cox (kunstwe rken) Benjamin Bergmann Peter Ojstersek Lobke Meekes Jeroen van Westen Atelier Veldwerk Nathalie Bruys Sonja Scholten / City DNA Annemieke Tonnaer en kunstenaars (portretten kunstenaars) Pim Coenen en Angel Pinxten (points of interest)
Landschapstekeningen	Andries van den Berg
Vormgeving	Bestwerk
Coördinatie	Guido de Vries
Met dank aan	Waterschappen, Rijkswaterstaat, deelnemende musea en tentoonstellingsruimten voor teksten en foto’s.